

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ E-BELGE SİSTEMLERİ
ÜZERİNE DAVRANIŞSAL TUTUMLARI VE KULLANMA NİYETLERİNİN
İNCELENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Cihan BAYRAKTAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Murat YILDIRIM

Karabük
Kasım 2016

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ E-BELGE SİSTEMLERİ
ÜZERİNE DAVRANIŞSAL TUTUMLARI VE KULLANMA NİYETLERİNİN
İNCELENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Cihan BAYRAKTAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Murat YILDIRIM

Karabük
Kasım 2016

TEZ KURULU ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Cihan BAYRAKTAR' a ait "Muhasebe Meslek Mensuplarının E-Belge Sistemleri Üzerine Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyetlerinin İncelenmesi: Karabük İli Örneği" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından İŞLETME YÜKSEK LİSANS programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Doç. Dr. Abdullah KARAKAYA	
Danışman Üye	: Doç. Dr. Murat YILDIRIM	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Oğuz DİKER	

Tez Sınavı Tarihi: 07.11.2016

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

07 / 11 / 2016

Cihan BAYRAKTAR
İmzası

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum çalışmanın tüm aşamalarında bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren Sayın Hocam Doç. Dr. Murat YILDIRIM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışma süresince desteklerini benden esirgemeyen Lisans Hocam Sayın Öğr. Gör. Cahit CENGİZHAN'a, mesai arkadaşım Sayın Öğr. Gör. Rukiye TEKİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın başından itibaren bitişine kadar manevi desteğini üzerimden eksik etmeyen sevgili eşim Havva BULUT BAYRAKTAR'a minnettar olduğumu bildirmek isterim.

Cihan BAYRAKTAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER TABLOSU	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETMELERDE BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ

1.1. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KAVRAMI VE ÖNEMİ	4
1.2. ELEKTRONİK İŞLETME (E-İŞLETME) KAVRAMI	7
1.2.1. E-İşletmenin Gelişim Süreci.....	9
1.2.2. E- İşletmenin Sistem Organizasyonu	13
1.2.3. Elektronik İşlem Türleri	17
1.3. MUHASEBE UYGULAMALARINDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	20
1.3.1. Gelişim Süreci	21
1.3.2. Muhasebe Bilgi Sistemi.....	24
1.4. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMENİN İNSAN TUTUMLARINA ETKİLERİ	30

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK BELGE (E-BELGE) UYGULAMALARI

2.1. E-BELGE YÖNETİMİ	36
2.2. ELEKTRONİK FATURA (E-FATURA)	42
2.2.1. E-Fatura Uygulama Esasları.....	44

2.2.2. E-Faturanın Düzenlenmesi ve İletimi.....	48
2.2.3. E-Fatura Saklama ve İbraz Koşulları	50
2.3. ELEKTRONİK DEFTER (E-DEFTER).....	51
2.3.1. E-Defter Uygulama Esasları.....	53
2.3.2. E-Defter Saklama ve İbraz Koşulları	55
2.3.3. E-Defter Denetim Süreçleri.....	57
2.4. ELEKTRONİK ARŞİV (E-ARŞİV).....	58
2.4.1. E-Arşiv Yönetimi	59
2.4.2. E-Arşiv Uygulama Esasları	60
2.5. ELEKTRONİK BEYANNAME (E-BEYANNAME).....	60
2.5.1. E-Beyanname Uygulama Esasları	62
2.5.2. E-Beyanname Düzenlenmesi ve İletimi	64
2.6. ELEKTRONİK TEBLİGAT (E-TEBLİGAT).....	66
2.6.1. E-Tebliğat Uygulama Esasları.....	67
2.6.2. E-Tebliğat Düzenlenmesi ve İletimi.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARABÜK İLİNDEKİ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ E-BELGE SİSTEMLERİNE YÖNELİK DAVRANIŞSAL TUTUMLARI VE KULLANMA NİYETLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. ARAŞTIRMANIN TANITIMI.....	69
3.1.1. Araştırmanın Alanı	69
3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	69
3.2. METODOLOJİ	70
3.2.1. Birleştirilmiş Teknoloji Kullanım ve Kabullenme Teorisi.....	70
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi	72
3.2.2.1. Araştırmanın Problemleri	72
3.2.2.2. Araştırmanın Hipotezleri	75
3.2.2.3. Veri Toplama Aracı Çalışması Hakkında Genel Bilgiler	78
3.2.2.4. Verilerin Analizi	79
3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	82
3.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	82

3.3.2. Fonksiyonel Bilgilere İlişkin Bulgular	84
3.3.2.1. Performans Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular.....	84
3.3.2.2. Demografik Özelliklerin Performans Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular	85
3.3.2.3. Çaba Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular	89
3.3.2.4. Demografik Özelliklerin Çaba Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular	90
3.3.2.5. Sosyal Etkinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular.....	94
3.3.2.6. Demografik Özelliklerin Sosyal Etkileri Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular	94
3.3.2.7. Güven Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular	98
3.3.2.8. Demografik Özelliklerin Güven Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular	99
3.3.2.9. Kolaylaştırma Koşullarının E-Belge Kullanımına Ait Kullanma Niyeti İlişkilerine Yönelik Bulgular	103
3.3.2.10. Demografik Özelliklerin Kolaylaştırma Koşullarını Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular	104
3.3.2.11. Davranışsal Tutumların E-Belge Kullanımına Ait Kullanma Niyeti İlişkilerine Yönelik Bulgular	108
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	110
KAYNAKÇA	114
EK 1 – VERİ TOPLAMA ARACI.....	122
ÖZET	125
ABSTRACT	127
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR LİSTESİ

BTKKT: Birleştirilmiş Teknoloji Kullanım ve Kabullenme Teorisi

ÇB: Çaba Beklentileri

DT: Davranışsal Tutum

E-arşiv: Elektronik arşiv

E-belge: Elektronik belge

E-beyanname: Elektronik beyanname

E-defter: Elektronik defter

E-fatura: Elektronik fatura

EFKS: Elektronik Fatura Kayıt Sistemi

E-imza: Elektronik imza

E-tahsilat: Elektronik tahsilat

E-tebligat: Elektronik tebligat

E-ticaret: Elektronik Ticaret

GİB: Gelir İdaresi Başkanlığı

GB: Güven Beklentileri

H: Hipotez

KN: Kullanma Niyeti

KK: Kolaylaştırma Koşulları

P: Problem

PB: Performans Beklentileri

SE: Sosyal Etki

SMMM: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

TTK: Türk Ticaret Kanunu

VUK: Vergi Usul Kanunu

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensuplarına Ait Genel Bilgiler	82
Tablo 2. E-Belge Kullanım Oranlarına Ait Bilgiler	83
Tablo 3. Aylık Fatura Trafiğine Ait Bilgiler.....	83
Tablo 4. H1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	85
Tablo 5. H1.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	85
Tablo 6. H1.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	86
Tablo 7. H1.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	87
Tablo 8. H1.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	87
Tablo 9. H1.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	88
Tablo 10. H1.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	88
Tablo 11. H2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	89
Tablo 12. H2.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	90
Tablo 13. H2.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	91
Tablo 14. H2.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	91
Tablo 15. H2.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	92
Tablo 16. H2.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	92
Tablo 17. H2.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	93
Tablo 18. H3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	94
Tablo 19. H3.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	95
Tablo 20. H3.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	95
Tablo 21. H3.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	96
Tablo 22. H3.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	96
Tablo 23. H3.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	97
Tablo 24. H3.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	98
Tablo 25. H4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	99
Tablo 26. H4.1 hipotezine İlişkin Sonuçlar	99

Tablo 27. H4.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	100
Tablo 28. H4.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	101
Tablo 29. H4.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	101
Tablo 30. H4.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	102
Tablo 31. H4.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	103
Tablo 32. H5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	104
Tablo 33. H5.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	104
Tablo 34. H5.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	105
Tablo 35. H5.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	106
Tablo 36. H5.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	106
Tablo 37. H5.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	107
Tablo 38. H5.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	107
Tablo 39. H5.6 Hipotezi İkili Karşılaştırmalar Tablosu	108
Tablo 40. H6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar	109

ŞEKİLLER TABLOSU

	Sayfa
Şekil 1. E-İşletme Uygulama Mimarisi	14
Şekil 2. E-İşletmenin Dört Yönü	15
Şekil 3. Süreç İşleme ve Finansal Raporlama İçin Muhasebe Bilgi Sistemleri.....	28
Şekil 4. Kağıt Belge Yönetim Sistemi	41
Şekil 5. Elektronik Belge Yönetim Sistemi	41
Şekil 6. E-Fatura Teknik Mimarisi	47
Şekil 7. Kağıt Fatura Süreçleri.....	48
Şekil 8. E-Fatura Süreçleri.....	49
Şekil 9. E-Defter Sistemi İşleyiş Süreci.....	55
Şekil 10. Araştırmanın Modeli.....	79
Şekil 11. Fonksiyonel Bilgilere İlişkin Bulgular	84

GİRİŞ

Günümüz şartlarında önemli ölçüde kullanıma sahip olan e-belge sistemlerinin temeli, bilgi ve iletişim teknolojileri tarafından oluşturulmaktadır. Daha da derine indiğimizde ise bilgi kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bilgi, kişilerin karar verme süreçlerinde yardım alması amacıyla üretilen anlamı olan ve faydalı olgular olarak tanımlanmaktadır (Bensghir, 1996: 14).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, kişilerin ve kurumların aralarında gerçekleştirilen tüm ilişkileri alt yapısını oluşturan ve bu ilişkilerin eskiye oranla, daha hızlı ve sağlam temeller üzerinde gerçekleşmesini sağlayan bir yapıya dönüşmüştür. Hiçbir kişi ve kurum, gerçekleşen bu büyük değişime direnememiştir. Özellikle bütün kurumlar, kendi bünyelerindeki tüm sistemleri, bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısını kullanarak yenilemiş ve teknolojiye ayak uydurmak için gerekeni yapmaya çalışmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanlarındaki gelişmelerin bir sonu bulunmadığından dolayı da, teknolojik anlamda işletmeler için yapılan değişimlerin bir sonu bulunmamaktadır. İşletmeler artık, e-işletme olgusunu kendi bünyelerine yerleştirmeli ve kendilerini ilgilendiren her türlü teknolojik gelişime uyabilmelidirler.

Bilgi ve iletişim teknolojileri ile ortaya çıkmış olan e-işletme, işletmelerin tüm çevreleri ile aralarında kurulan ilişkileri ve işletme içerisinde gerçekleştirilen tüm faaliyetleri, bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısını kullanarak yönetebilmesi olarak ifade edilebilmektedir (Combe, 2006: 1) (Laudon ve Laudon, 2009: 67). E-işletme oluşumunun başlangıcı ise bilgi ve iletişim teknolojilerin ilk olarak işletmelerin muhasebe servislerinde kullanılmaya başlanması olarak belirtilmektedir. Muhasebe bilgi sistemi, muhasebe faaliyetlerinin yürütülmesi ve işletmelerin iç ve dış çevrelerine gerekli bilgilerin sağlanması aşamalarının bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ile gerçekleştirilmesidir (Belfo ve Trigo, 2013: 537) (Bekci ve Ömürbek, 2007: 98-99).

Son zamanlarda yapılan yasal düzenlemeler vasıtasıyla e-işletmelerin muhasebe süreçlerinin önemli bir kısmını e-belgeler oluşturmuştur. İşletmelerin muhasebe süreçlerinde kullanılan e-belge, şekil hükümlerinden bağımsız olarak, VUK'a göre

düzenlenmesi zorunlu olan belgelerde bulunması gereken tüm bilgileri içeren elektronik kayıtlar olarak tanımlanmaktadır (397 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2010: 2). Bu araştırmada Maliye Bakanlığının yayınladığı ilgili tebliğler ile oluşturulmuş olan zorunluluk halleri ve isteğe bağlı geçişler dolayısıyla muhasebe meslek mensuplarının yoğun olarak kullandığı e-fatura, e-defter, e-arşiv, e-beyanname ve e-tebligat sistemleri ele alınmıştır.

Ortaya çıkarılmış olan bu sistemler, muhasebe süreçlerinin önemli ölçüde hızlanmasını, hataların ortadan kaldırılmasını, anlık ve daimi denetimin sağlanmasını, kayıp ve kaçığın önlenmesini ve kağıt kullanımının azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu sebeplerden dolayı anılan bu sistemlerin tam anlamıyla kullanımının benimsenmesi önem arz etmektedir.

E-belge kullanımlarının muhasebe meslek mensupları tarafından kabullenme durumlarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiş olan bu çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Teorik kısım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve e-belge sistemleri ile ilgili literatür taramasını içeren iki bölüm olarak hazırlanmıştır. Teorik kısımda ilgili konular hakkında daha önce yazılmış olan kitap, dergi, makale, tezler ve elektronik dokümanlar taranmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri konusunun incelendiği bölümde, bilgi ve teknoloji kavramları, e-işletme olgusu ve bu olgunun gelişim süreçleri, organizasyon yapıları ve e-işletme olgusu içerisinde gerçekleştirilebilen elektronik işlem çeşitlilikleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin muhasebe süreçlerindeki gelişimi, uygulanma durumu, muhasebe bilgi sistemleri ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan tutumlarına olan etkileri incelenmiştir.

E-belge sistemleri bölümünde, belge ve e-belge kavramı ve önemi incelendikten sonra e-fatura, e-defter, e-arşiv, e-beyanname ve e-tebligat sistemlerinin ele alındığı e-belge türleri incelenmiştir. İncelemek için bahsi e-belge türlerinin tespit edilmesinde günümüzde gündemde olan ve muhasebe meslek mensupları tarafından yoğun olarak kullanılan e-belge türleri kanaatine varılarak bir sınırlama getirilmiş ve ilgili 5 adet e-belge türü incelemeye alınmıştır. İlgili belgelerin tanımları, uygulama esasları, düzenlenmeleri ve iletilmeleri ile saklama ve ibraz etme koşulları gibi konular incelemeye alınmış ve elde edilen bilgiler aktarılmıştır.

Araştırma çalışmasının üçüncü ve son bölümünü oluşturan uygulama kısmıdır. Bu kısımda Karabük İli'nde bulunan muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerini kabullenme durumlarını incelemek amacıyla bir veri toplama aracı uygulaması hazırlanmıştır. Hazırlanan veri toplama aracının ilk bölümü, katılımcılardan cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleki deneyim, aylık fatura trafiği bilgisi ve kullandıkları e-belge türleri bilgisinin istendiği demografik özelliklerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise temeli Venkatesh ve diğerleri (2003) tarafından atılmış ve sonrasında bir çok araştırmada kullanılmış olan Birleştirilmiş Teknoloji Kullanımı Kabullenme Teorisi(BTKKT) referans alınarak hazırlanmış Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Kolaylaştırma Koşulları, Sosyal Etki, Güven Beklentileri, Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyeti olarak adlandırılmış 7 bölümden ve 39 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan veri toplama aracı için uygulama ana kütleli olarak Karabük İli'nde çalışan 170 Muhasebe Meslek Mensubu seçilmiş ve uygulama sonucunda 122 adet (%71,7) geçerli olumlu dönüş yapılarak veri toplama aracı uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Toplanan veri toplama aracı verilerinin analizleri SPSS v20,0 programı yardımı ile gerçekleştirilmiştir. Analiz olarak İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır. Bu kapsamda Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Sosyal Etki ve Güven Beklentileri değişkenlerinin Davranışsal Tutum değişkeni üzerine, Kolaylaştırma Koşulları ve Davranışsal Tutum değişkenlerinin de Kullanma Niyeti değişkeni üzerine pozitif etkiye sahip olup olmadıkları Korelasyon ve Regresyon Analizleri ile incelenmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özelliklerinin veri toplama aracı verileri üzerinde anlamlı farklılıkları oluşturup oluşturmadığının tespit edilmesi için T Testi ve Varyans Analizinden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETMELERDE BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ

Bilgi ve iletişim teknolojileri, uzun yıllardan beri gelişimini hız kaybetmeden sürdürmekte ve geleneksel noktada insan hayatının vazgeçilmezleri arasına girmiş durumdadır. Bunun yanında, işletmelerde ilk olarak muhasebe birimlerinde kullanılmaya başlanan bilgi ve iletişim teknolojileri, günümüzde işletmeler içerisinde gerçekleşen bütün faaliyetlerde kullanılmaya başlanmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde, işletmeler için artık bir zorunluluk haline gelmiş olan bilgi ve iletişim teknolojileri, e-işletme, muhasebe bilgi sistemi ve teknolojik gelişmelerin insan tutumlarına etkileri konuları açıklanmıştır.

1.1. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ KAVRAMI VE ÖNEMİ

Bilgi ve iletişim teknolojileri kavramının temelini bilgi kavramı oluşturmaktadır. Bilgi, kendisini kullanan kişilerin karar verme aşamalarına yardımcı olabilmek amacıyla üretilmiş anlamlı ve yararlı sonuçlar olarak ifade edilebilir (Bensghir, 1996: 14). Farklı bir tanıma göre bilgi, iletişim araçları vasıtası ile kişiler ve kurumlar arasında iletimi gerçekleştirilen, tecrübe ile elde edilmiş anlamlı bir sonucu işaret eden, durum veya düşüncelerle alakalı ifadeler bütünüdür (İraz, 2005: 245).

Bilgi hakkında verilen bu tanımlar doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojileri için, işlenmemiş durumdaki verilerin alınması, kayıt edilip saklanması, yorumlama süreçlerinden geçirilerek anlamlı bilgilerin oluşturulması, üretilen anlamlı bilgilere yetkili kişilerin erişmesi, daha sonraları tekrar kullanılmak üzere bu bilgilerin saklanması ve ihtiyaç duyan kişilere ulaştırılması süreçlerinde kullanılan teknoloji olarak tanımlama yapılabilmektedir (Behan ve Holmes, 1990: 39). Farklı bir tanıma göre ise bilgi ve iletişim teknolojileri, kazanmak ve insani amaçlara destek vermek için kullanılan bir teknolojidir (March ve Gerald, 1995: 252).

Herhangi bir teknolojik gelişmenin insanoğluna sağladığı faydanın tespit edilebilmesi için, herhangi bir iş konusunda yaşanan gelişme, işin yapılması konusunda insanın yeteneklerini kat kat artırma özelliğinden faydalandığı ifade edilmektedir. Örneğin buharlı makinelerin bulunması bu konudaki insan yeteneklerini 1000 kat artırdığı belirtilmektedir. Bu şekilde insan yeteneklerini katlayan gelişmelerden bir tanesi de bilgi ve iletişim teknolojileridir (Düşükcan ve Kaya, 2003: 33). Bilginin toplanması, işlenmesi, oluşturulması, saklanması, farklı ortamlara iletilmesi ve isteyen kullanıcılara sunulmasında kullanılan, tüm bilgisayar ve iletişim araçlarını kapsayan sisteme bilgi ve iletişim teknolojisi adı verilmektedir (Tonta, 1999: 367).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, işletmelerdeki farklı bölümlerde ortaya çıkan bilgilerin, kendi içlerinde planlama, yönetim, değerlendirme, karar verme ve kontrol etme gibi fonksiyonların gerçekleştirilmelerine yardımcı olmak amacıyla yetkili kişilerin anlayabileceği forma sokulması olarak ifade edilebilir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım süreçlerinde yetkili kişiler tarafından sisteme girilen bilgiler çeşitli yorumlama işlemlerinden geçirilerek karar verme çıktıları oluşturacaklardır. Bahsi geçen bu karar verme çıktıları işletme süreçlerinde özellikle yöneticilerin bazı konularda önemli kararlar almalarına yardımcı olmaktadır. Elde edilen bu sonuç bilgilerinin, daha sonraki bir zamanda tekrar gerekli olması ihtimaline karşı önemli bir şekilde saklanmaları da gerekmektedir (Naralan, 1998: 380).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, ham bilgiyi hazırlayan, işleyen ve ilgili alanlara ulaştıran sistemler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi ise ham durumda bulunan olgunun bilgisayar sistemleri vasıtası ile çeşitli süreçlerden geçirilerek anlamlı ve faydalı sonuçlara dönüştürülmüş hali olarak ifade edilebilir. İşletmeler açısından bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle yönetim kademesinde ihtiyaç duyulan faydalı ve anlamlı bilgileri mikro ve makro çevresinde toplayan, gruplandıran ve yetkili kademelere ulaştırılmasını sağlayan sistemler olarak belirtilmektedir (Demirhan, 2002: 118).

Bilgi ve iletişim teknolojileri yapay sistemler olarak ve karar verme süreçlerine yardımcı olmaları amacıyla üretilmişlerdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin karar verme, kontrol etme ve problem çözme konularında işletmelerin istedikleri bilgiyi oluşturmaları amacıyla kullanılmaktadırlar. Bu işlemleri gerçekleştirebilmek için de

girdi, işlem ve çıktı öğelerinde faydalanmaktadırlar. Girdi, işletme içinden veya dışından gelen veriler tarafından oluşturulmaktadır. İşlem, girdi ile birlikte gelen verileri yorumlayarak işletme için gerekli bilgilerin oluşturulduğu bir süreçtir. Çıktı ise, işlenerek oluşturulmuş verilerin ilgili kişilere sunulması olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, oluşturulan bilgiler doğrultusunda, girdi aşamasında doğru bilgilere ulaşılp ulaşılmadığı konusunda da bir sağlama işlemi gerçekleştiren geri bildirim bölümü de faydalı olarak kullanılmaktadır. Bu sayede bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle yöneticilerin işletme için karar verme davranışlarında ciddi anlamda yardımcı olabilmektedir (Tahirov, 2009: 123).

Bilginin içinde bulunduğumuz çağa ismini vermesinin sebebi olarak bilgi kavramının sahip olduğu temel zenginlik gösterilmektedir. Bu nedenle, bilgi son derece dikkatli kullanılmalıdır. Bilginin üretilmesi, iletilmesi, saklanması ve işlenmesi gibi aşamaların, her geçen gün daha da hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle açıklanabilmektedir. Son derece hızlı bir şekilde gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin, içine girdiği her alanda getirdiği yeniliklerin ve yeni çözüm yollarının, uygulama alanlarında hızlı ve güvenli bir şekilde kullanılabilmesi için dikkatli, verimli ve sistemli kullanılmaları gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, geçmişte kendi içinde yaşadığı gelişmeleri de sürekli kullandığı kendi kendisinin gelişmesine sürekli destek veren bir sistem olarak bilinmektedir (Düşükcan ve Kaya, 2003: 34).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dolayısıyla yaşadığımız dönemde bilgi hem artmış hem de fazlasıyla çeşitlenmiştir. Bilginin bu denli artması ve çeşitlenmesi beraberinde doğru bilgiye ulaşma zorluğunu getirmiştir. Özellikle işletmeler için, bilgiden daha fazla yararlanma zorunluluğunun bulunması bu zorluğu kat ve kat artırmaktadır. Çünkü işletmeler, ortamda bulunan bilgi yığınının içinden sadece kendisine fayda getirecek bilgilere ulaşması gerekmektedir. Burada yapılacak basit bir hata işletmenin ciddi anlamda zarara uğramasına sebep olabilir (Tahirov, 2009: 123).

1.2. ELEKTRONİK İŞLETME (E-İŞLETME) KAVRAMI

E-işletme, işletme içerisinde gerçekleşen faaliyetlerin yürütülebilmeleri amacıyla, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması olarak tanımlanabilmektedir (Laudon ve Laudon, 2009: 67). Ayrıca e-işletme, işletmenin kendisi ile müşterileri, tedarikçileri ve diğer ortakları ile arasındaki iletişimin ve işbirliğinin en üst seviyeye çıkarılabilmesi için internet, intranet ve extranet gibi bilgisayar ağlarının kullanılması olarak açıklanmıştır (Combe, 2006: 1). O'Brien ve Marakas (2010: 250) e-işletmeyi, hem işletme içinde hem de müşteri ve diğer ortaklarıyla aralarında gerçekleşen, elektronik ticareti, işletme içerisindeki işbirliği ve iletişimi desteklemek amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm gelişmelerinin kullanılması olarak ifade edilmektedir. Genel olarak e-işletme, işletmelerin içlerinde ve dışlarında gerçekleştirdikleri tüm faaliyetlerini ve bu faaliyetlere dahil olan çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve satıcılar gibi tüm kesimleri bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı vasıtasıyla birbirine bağlayan ve bahsi geçen bu kesimler arasında gerçekleşen bilgi alışverişini hızlandıran bir organizasyon olarak da tanımlanabilmektedir (Lai ve Yang, 2008: 263). Farklı bir tanıma göre, iç ve dış ilişkileri, işletmelerin bağlı olduğu ekonominin yeni kuralları ile faaliyet gösteren piyasa fırsatlarını, değer ve fayda oluşturmak için kullanılan herhangi bir çevrimiçi aktiviteye de e-işletme adı verilmektedir. (Ruikar ve Anumba, 2008: 6).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan internet işletme faaliyetlerinin, attığı her adımda küreselleşmeye doğru gitmesini sağlamıştır. Özellikle tedarik, üretim ve pazarlama faaliyetleri teknolojinin sistemlere entegre edilmesi ile uygun şartların oluşması durumunda istenilen her yerden gerçekleştirilebilir bir hal almıştır. İnternet vasıtasıyla küresel pazarlara ulaşabilme imkanı yanında ayrıca küresel rekabet kavramını da getirmiştir. Bu sebeptir ki, artık sadece yanımızdaki işletmelerde değil küresel pazarda bulunan tüm işletmeler rakibimiz olmuştur ve küresel pazarda faaliyet gösteren bütün işletmeler bu büyük rekabetin içine girmişlerdir. Bunların dışında, müşterilerin istekleri de çok hızlı bir şekilde artış göstermeye başlamıştır. Bu hızlı talep artışına sınırlı imkanlar ile arz sağlayabilmek için işletmeler kendilerini mümkün olduğunca yenileyerek üretim ve pazarlama süreçlerini en hızlı şekilde tamamlamaları ve mümkün olan en iyi fiyattan pazara girmeleri gerekmektedir. Bu sayede işletmeler piyasada tutunabilecek ve faaliyetlerini sürdürmeye devam edeceklerdir. Bu durum işletmelerin elektronik

işletme(e-işletme) kavramına geçiş aşaması olan elektronik dönüşüme(e-dönüşüm) maruz kaldıklarını ifade etmektedir (Çağıl ve Ergün, 2008: 546).

Bilgi teknolojileri, son zamanlarda gerçekleştirdiği atılımlar ile hem bireysel hem de kurumsal açıdan önemli yenilikler getirmiştir. Bireylerin ve işletmelerin yaşadığı bu gelişmelerden uzak durması günümüzde mümkün görülmemektedir. Özellikle işletmeler açısından bilgi ve iletişim teknolojilerine tam anlamıyla adapte olmak ve bu teknolojileri faaliyet süreçlerinde yeterince kullanmak, işletmelerin performanslarını artırarak, rekabetin yoğun olarak yaşandığı piyasada üstünlük elde etmelerini sağlamaktadır (Özen ve Bingöl, 2007: 399).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler nedeni ile işletmeler, maliyet, zaman, kalite ve hizmet konularında sürekli değişime gitmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle işletmelerin yapılarında köklü değişikliklerin gerçekleşmesine sebep olmakta ve daha geniş çaplı pazarlara açılabilme ve ürünleri yeni müşterilere ulaştırabilmek ve verimlilikte istenilen seviyelere erişebilmek konusunda yeni seçenekler sunmaktadır. Uygulamaya bakıldığında günümüz işletmelerinin tamamında faaliyet gösteren bir iletişim sistemi mevcuttur. Ancak bu sistem genelde bilginin konuşma yolu ile aktarıldığı bir sistem olarak karşımıza çıkar ve bundan dolayı bu tarz bir sistemde bilgilerin aktarımında form ve rapor gibi araçların kullanımının çok az veya hiç olduğunu görebiliriz. Bunun yanında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin tam anlamıyla yapılandırıldığı bir sistemi işletmenin tüm alanlarında kullanabiliriz. Yeni pazarların araştırılması, yapılan satışlar ile ilgili takip işlemi, satış ile ilgili belge ve raporların hazırlanması ve ilgili yerlere nakledilmesi, mevcut duruma kadar satılan ve elde kalan ürün miktarının belirlenmesi, gerektiğinde tedarikçiden istenen ürünün siparişinin verilmesi, üretimin planlanması ve denetlenmesi, finansal planlama ve tahminlerinin yapılabilmesi, muhasebe kayıtlarının tutulması ve özellikle son yıllardaki gelişmeler sayesinde faturalama ve deftere kayıt etme gibi birçok işlemde, bilgi ve iletişim teknolojileri işletmelere yardımcı olmaktadır. Hatta bu işlemler önceki zamanlara nazaran çok daha hızlı, güvenli ve hatasız bir şekilde gerçekleştirilmektedir (Tekin, Zerenler ve Bilge, 2005: 116-117).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda web tabanlı sistemlerin yaygınlaşmaya başlaması sonucu işletmelerin kendi faaliyetlerinde interneti kullanma ihtiyaçları da birer birer ortaya çıkmaya başlamıştır. İşletmeler içerisinde internete

olan ilginin artmasıyla ilk başlarda ticaretin şeklinde çeşitli değişimler oluşmuş ve elektronik ticaret (e-ticaret) olgusu ortaya çıkmıştır. E-ticaret, Özbay ve Akyazı (2003: 3) tarafından mal ve hizmetlerin ödemelerinin de dahil olmak üzere internet üzerinden alım satımlarının yapılması olarak tanımlanmıştır. E-ticarete bulunan dört tarafın(işletme, tüketici, vatandaş, devlet) elektronik ortamda bir araya gelmeleri e-ticaretin temelini oluşturmuştur. E-ticaretin yaygınlaşması ile işletmeler bilgi ve iletişim teknolojileri yönetimini kendi içlerinde nasıl yapmaları gerektiği konusunda çeşitli çalışmalar yapmaya başlamışlar ve bunun sonucunda e-işletme kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. E-ticaret, çevrimiçi gerçekleştirilen mal ve hizmet alım satımı işlemlerini ifade ederken, e-işletme, e-ticaretin yanında bilgi paylaşımı ve değişiminin de elektronik ortamda yapılması olarak belirtilebilir (Dinç ve Varıcı, 2008: 193).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin işletme faaliyetlerin kullanılmaya başlanması ile işletme içerisinde işlerin yürütülmesi ve bilginin işlenerek elde edilmesi süreçlerinde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. E-işletme kavramı, çevrim içinde değerlerin değiştirilmesi olarak da ifade edilebilir. İşletme içerisinde yaşanan bilgi değişimleri, para, kaynak, hizmet ve bunlara bağlı olan diğer varlıklar e-işletme çatısı altında bulunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, işletmelerin kendi içlerinde kurdukları bilgisayar ağı olan intranet, diğer paydaşları ile iletişim kurabilmeleri için kullandıkları extranet ve işletmenin tüm dünyaya açılabilmesi için kullanması gereken internet kavramlarının altyapısı haline gelmiştir (Sevim ve Gül, 2012: 93). Bu sebeptendir ki, günümüz işletmelerinin faaliyetlerini tam anlamıyla yerine getirebilmeleri ve pazarda kendilerine arzu edilen yeri bulabilmeleri için son derece önemli bir kavram haline gelmiştir.

1.2.1. E-İşletmenin Gelişim Süreci

İşletmeler tarafından, teknolojik gelişmelere olan talep, 1960-1980 yılları arasında gerçekleşen veri işleme döneminde ciddi oranda artış göstermiştir. Tasarlama ve üretme işlemlerinde bilgisayarların kullanılmaya başlanması, mevcut kaynakların daha etkin kullanılabilmesi için yönetim ve kontrol sistemlerinin yine bilgisayarlar vasıtası ile yeniden şekillendirilmesi aşamaları bu dönemde yaşanmaya başlamıştır. 1980'li yılların başlarından itibaren başlayan mikro dönemde ise işletmeler, bilgi ve

iletişim teknolojilerine uyum sağlamaya, bilginin elde edilmesi ve üretilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerini amaç olarak kullanmaya başlamış, bu sayede e-işletme olgusundan söz edilmeye başlanmıştır. Veri işleme ve mikro dönemlerde, idari ve üretim otomasyon sistemlerinin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda gerekli eğitimlerin gerçekleşmesi, zeki ürün ve hizmetlerin üretilmeye başlanması, işletmelerin bilgisayar ağlarından oluşan bilgi ve iletişim yapısına olan talebini arttırmıştır (Düşükcan ve Kaya, 2003: 35).

Günümüzde kullanılmakta olan e-işletme kavramının temelini, 1969 yılında ABD İleri Teknoloji Araştırma Geliştirme grupları tarafından, birbirlerinin kullandıkları bilgisayarlar arasında bilgi alış verişi yapabilmek amacıyla ürettikleri, internetin ortaya çıkmasını sağlayan bilgisayar ağı sistemi oluşturmaktadır. İnternetin sağlayacağı imkanların çok hızlı bir şekilde fark edilmesi ve kullanımının yine aynı hızda yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi, istenen bilgiyi çok uzaklara birkaç saniye içerisinde ulaştırabilmesi olarak görülmektedir. 1990'lı yılların başlarında, bu oluşan bilinç aracılığı ile iş süreçlerinin yeniden tasarlanmaya başlanması e-işletme olgusunun da var olmaya başlamasına sebep olmuştur. 1990'ların ortalarına doğru internet kullanımının ve kullanıcı sayısının ciddi oranda artması sayesinde, işletmeler birçok ticari faaliyetlerini de bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak çok daha hızlı ve güvenli bir şekilde yapabileceklerini keşfetmişlerdir. Özellikle işletmeler, 1990'ların sonları itibari ile bilgi ve iletişim teknolojilerine iyice uyum sağlamaya ve ticari süreçteki tüm iletişim faaliyetlerini internet vasıtası ile gerçekleştirmeye başlamışlardır. İşletmeler, rakipleri, müşterileri, tedarikçileri, finans kuruluşları, sosyal güvenlik kuruluşları ve vergi daireleri gibi birçok kurumla bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden iletişim kurabilecek ve bilgi paylaşımını gerçekleştirebilecek duruma gelmişlerdir. Bunun sonucunda, büyüğünden küçüğüne kadar, işletmelerin önemli bir kısmı yaşanan bu gelişmelere dahil olabilmek için, yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir (Dinç ve Varıcı, 2008: 194).

İşletmeler içerisinde gerçekleşen süreçler, insan, makine, malzeme, bilgi, vb, girdileri dönüşümden geçirerek mal ve hizmet olarak çıktıya dönüştüren faaliyetler grubu olarak ifade edilebilmektedir. Yaşadığımız çağda süreç girdileri içerisinde bulunan bilgi en önemli kaynaklardan bir tanesi durumuna ulaşmıştır. Bilginin doğru ve tam bir şekilde elde edilip, işletmeye en iyi faydayı sağlayacak şekilde kullanımında

yaşanan değişimler, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile bütünleşerek yeniden yapılanma konusunda bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bahsi geçen bu dönüşüm süreci, maliyet, kalite ve hız gibi rekabete etki eden performans ölçütlerinin en temele inerek baştan itibaren tekrar tasarlanmasına sebep olmuştur (Çağıl ve Ergün, 2008: 547-548).

İşletmeler, bahsi geçen dönüşüm sürecine girerek e-işletme olgusunu kendi işlevlerine yerleştirmekle (O'Brien ve Marakas, 2010: 12):

- Kendi süreçlerinin yeniden yapılanmasını,
- E-ticaret sistemlerini müşterileri ve tedarikçileri ile birlikte devam ettirmeyi,
- İşletme içerisindeki gruplar arasında işbirliğini mümkün olan en iyi seviyeye çıkartmayı amaçlamaktadırlar.

Bilgi kavramı, günümüzde işletmeler için küresel rekabet ortamında var olmalarını sağlayan önemli bir olgudur. Ayrıca bilgi, tarih boyunca işletmeler açısından önemini sürdürmüş ve özellikle belirsiz ortamlarda ulaşılan doğru ve faydalı bilgi işletmenin karşılaştığı durumlar karşısında çizeceği yol haritasının belirlenmesinde birincil olarak görev yapmıştır. Günümüz işletmeleri, özellikle küresel pazarda bulunan rakipleri arasında tutunabilmek için daha fazla işbirliğine, bilgi alışverişine ve elde edilen bilgilerin doğru bir şekilde yorumlanmasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere yeterli seviyede ayak uydurabilen işletmeler, bilgilerin elde edilmesi ve iletilmesi konusunda, diğer rakiplerine göre avantajlı duruma gelmektedirler. Alanda yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde işletmeler sürekli olarak değişim programları içerisinde bulunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerin sürekli olarak gelişmesinden dolayı, işletmelerde yaşanan değişimlerde sürekli olarak devam etmektedir. Bu sayede işletmeler, sürekli gelişen ve yeni bilgiler üreten unsurlar haline gelmektedirler (Turan, 2009: 108-109).

E-işletme, dünya üzerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler nedeniyle, işletmelerin içeride ve dışarıda yeni bir yapılanma sürecine girmesine sebep olmuştur. Bu işin alt yapısını da dünya çapında görev yapan internet sistemi oluşturmaktadır. Fiziksel olarak farklı yerlerde bulunan çok sayıda işletmenin, ortak bir sistem içerisinde bulunup faaliyet göstermesi, işletmelerin iş alanlarını da büyük ölçüde genişletmiştir. E-işletme sistemi, işletmenin amaçlarına hızlı ve verimli bir şekilde ulaşabilmesi yolunda kullanması gereken tüm faktörlerin sanal ortamda

toplanması olarak görev yapmaktadır. Bu şekilde ulaşılmaması gereken ne kadar faktör varsa, onlara en kısa ve hızlı yoldan ulaşılabilecek, gerekli bilgi paylaşımları gerçekleştirilecek ve bunların sonucunda istenen kararlara ulaşılabilecektir. Bu şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerinde gerektiği kadar faydalanan işletmeler, dünya çapında hitap edebilecekleri bütün müşteri ve tedarikçilere ulaşarak, onlarla anında iletişime geçebilecek ve faaliyetlerini gerçekleştirebileceklerdir. Ayrıca işletmelerin bu şekilde, teknolojik imkanları kullanarak ihtiyaçlara hızlı ve güvenli bir şekilde cevap vermesi, tüketici sadakati ve müşteri memnuniyetini de beraberinde getirecektir (Koltan, 2007: 99).

İşletmelerin, e-işletme dönüşümüne girmesi konusunda kendisini zorlayan çeşitli sebepler de bulunmaktadır. Bunlar (Sevim ve Gül, 2012: 93):

- Müşterilere, yapılan işlemler konusunda farklı çözüm alternatifleri sunma ihtiyacı,
- Oluşan küresel rekabet ortamında tutunma gerekliliği,
- Müşteriye ürünün üretilip sunulması aşamasında farklı iletişim seçeneklerinin sunulması gerekliliği,
- İşletme varlıklarının yeniden yapılanma gerekliliği,
- Çalışılan iş ortaklarının bu sistemi kullanmaları,
- Artan dış kaynak kullanımı ve maliyet baskısı sayesinde artan müşteri talepleri, işletmeleri e-işletmeye geçiş konusunda fazlasıyla zorlamaktadırlar.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin, işletmelerin çalışma sistemlerinde çok derin etkileri olmuştur. Öncelikle işletmeler açısından güç anlamına gelen kavram üretimi faaliyetinden bilgi üretimine geçiş yapılmış, bundan dolayı bilgi, üretim ve hizmet alanlarının en önemli faktörü durumuna gelmiştir. Ayrıca bilgi bu sayede, çalışma hayatının dinamiklerini ve işletmeler arası rekabetin gücünü de belirleyecek duruma ulaşmıştır (Demirkaya, 2007: 64). Bundan dolayı işletmelerin, bilgi çağının getirileri dolayısıyla özellikle küresel pazarda varlıklarını devam ettirebilmeleri ve çok daha geniş kitlelere ulaşabilmeleri için gerekli yapılanma sürecine girerek e-işletme olgusunu kendi bünyelerine yerleştirmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir.

1.2.2. E- İşletmenin Sistem Organizasyonu

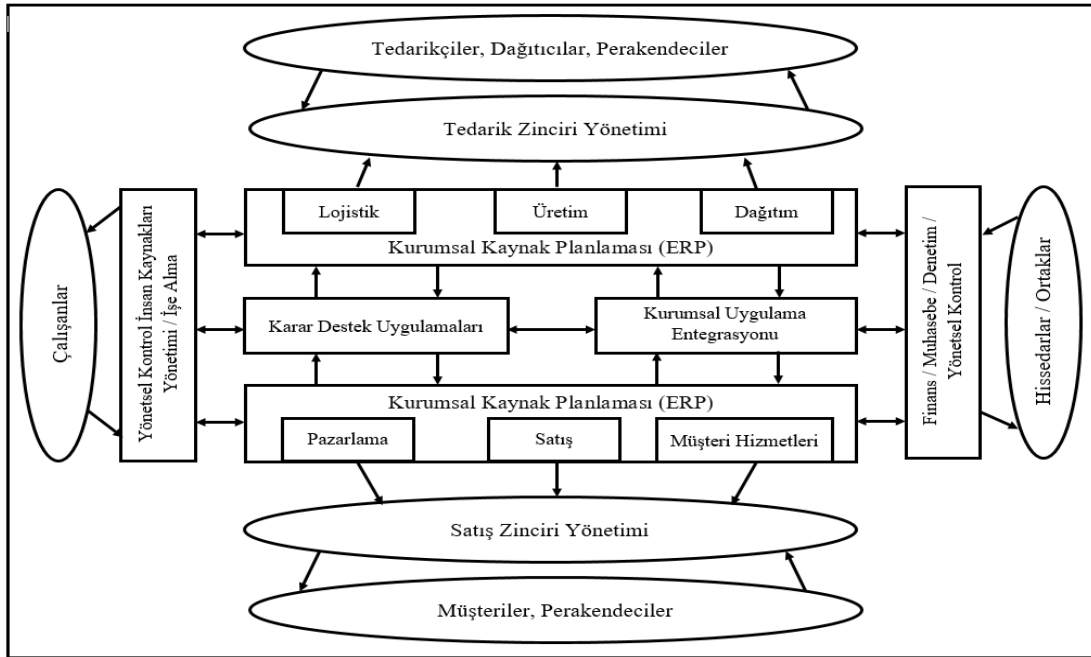
E-işletmenin yapısını belirleyecek olan, diğer sistemler ile arasında gerçekleştirdikleri iletişim, müşteri ilişkileri yönetimi, tedarik zinciri yönetimi ve veri madenciliği yapıları tarafından sağlanmaktadır. Müşteri ilişkileri yönetimi, taraflar arasında, uzun vadeli karşılıklı bir değer ilişkisi oluşturmak amacıyla müşteri ve işletme arasında gerçekleştirilen iletişimin daha kaliteli ve etkin bir şekilde yönetilmesidir. Bu durum, pazarlama, satış ve hizmet süreçlerinin müşteri odaklı olacak şekilde yeniden tasarlanmasını gerektirmektedir. Tedarik zinciri yönetimi, üretilecek olan ürünün tasarımı, gerekli hammadde ve yarı mamul maddelerin temini ve saklanması, ürünün üretimi ve son kullanıcıya ulaştırılana kadar olan süre içerisinde depolanması ve dağıtımı gibi bütün süreçlerin bir arada planlandığı stratejik bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda e-işletmeler tedarik ve dağıtım araçlarını yeniden yapılandırarak müşterilerin istedikleri ürünlerin çok daha hızlı ve güvenli bir şekilde onlara ulaşmasını sağlamalıdır. Veri madenciliği yönetimi konusu ise son zamanlarda önemini fazlasıyla artırmıştır. Müşterilerin davranış biçimlerinin bilinmesi artık işletmeler tarafından yeterli görülmemekte, müşteriler hakkında bilgilerin içerisinde gidilebilecek en derin noktaya inerek, oradan temin edilecek müşteri davranışları bilgisi ile yeni stratejik çalışmalar yürütebileceklerdir (Çağıl ve Ergün, 2008: 548).

E-işletme organizasyonunun kurulabilmesi için uygulanması gereken aşamalar şu şekilde sıralanmaktadır (Dinç ve Varıcı, 2008: 195-196):

- Gerekli donanımın temin edilmesi,
- İnternet erişimi için gereken ağ sunucularının hazırlanması,
- İnternet ve donanım için gerekli yazılımların temin edilmesi ve bilgisayarlara yüklenmesi,
- İşletme içi bilgi alışverişini sağlayacak ağ yapısının(intranet) oluşturulması ve gerekli yazılımların bilgisayarlara kurulması,
- E-ticaret için gerekli, ödeme, belgeleme ve bildirme hizmetleri için güvenli ver iletişim sisteminin kurulması ve web sitesinin hazırlanması,
- İşletmedeki bütün personelin yeni sisteme uyum sağlayabilmesi için gerekli eğitimlerin düzenlenmesi,

- İletişim kurulacak dış çevredeki tüm yapıların e-ışletme entegrasyonunu tamamlamış olmaları olarak sayılabilmektedir.

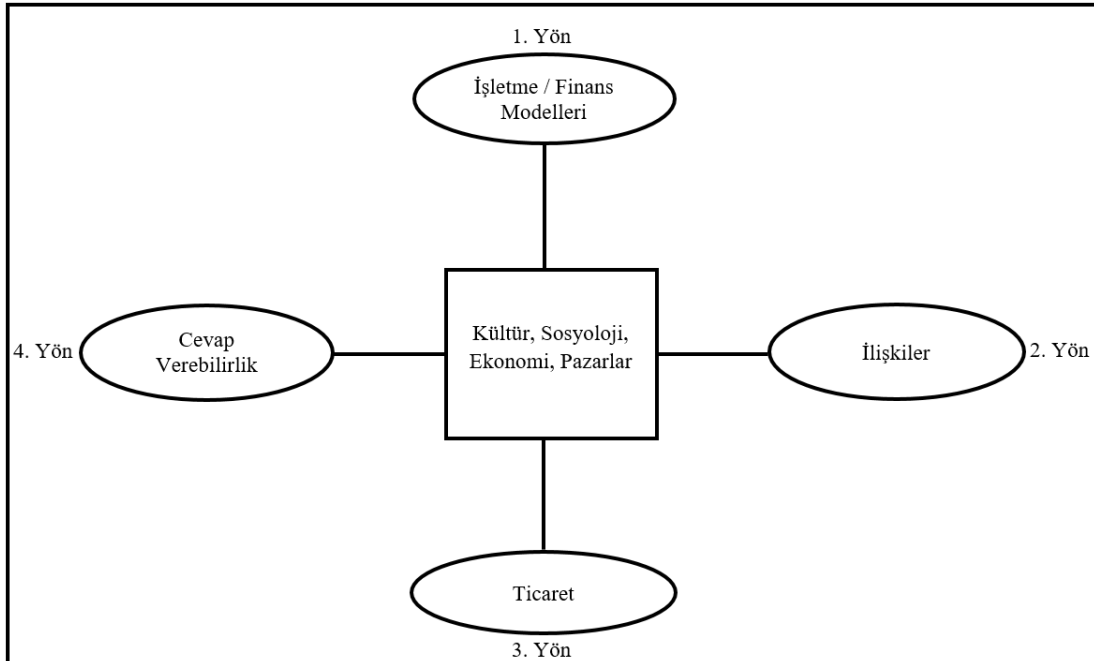
E-ışletme, yeni pazar ve müşterilere, ürün ve hizmetlerin ulaştırılabilmesi için, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı e-ticaret kavramını kapsayacak şekilde başlamıştır. Sonrasında e-ışletme bunun da ötesine geçerek, ışletmelerin ileriye dönük olarak gerçekleştirecekleri tüm ilişkilerin düzenlenmesi konusunda yardımcı olmuştur. E-ışletme süreçlerinde, iletişim amaçlı kullanılacak üç kavram bulunmaktadır. Bunlar, çevrimdışı, çevrimiçi ve e-ışletme kavramlarıdır. E-ışletme iletişimleri içerisinde diğerlerine göre en az etkiye sahip olan çevrimdışı iletişim kavramıdır. Çevrimdışı iletişim ışletmede çalışanlar arasında bilgi alışverişı için kullanılan elektronik posta servisini ifade etmektedir. Çevrimiçi iletişim yöntemi ise ışletmenin sahip olacağı web sitesi üzerinden gerçekleştirilebilecek iletişim şeklini ifade etmektedir. Ancak bu iletişim türünde kullanılan web sitesinin ziyaretçiler ile ışletme arasında bir etkileşim sağlayacak dinamik bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Üçüncü ve en etkili yöntem ise, bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla ışletmeye bilgisayar ağı sisteminin tam anlamıyla kurulması sayesinde gerçekleşecek iletişim türü olan e-ışletmedir. Bu sayede ışletmeler hem içerideki hem de dışarıdaki paydaşları ve muhatapları ile gerekli bilgi alışverişini hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirebileceklerdir (Lal, 2002: 1199-1200).

Şekil 1. E-İşletme Uygulama Mimarisi (Sevim, 2003a: 63).

Bilgi ve iletişim sistemlerini kendi bünyesine dahil etmiş olan işletmelerde, birimler tarafından üretilen bilgilerin oluşturulan elektronik ortamda son derece hızlı bir şekilde ortak olarak kullanmak mümkün kılınmıştır. Yeni belge tasarımları, bakım onarım zamanları, çalışan dokümanları ve politikaları, üretim planlamaları, muhasebe işlemleri ve bunların dışında kalan diğer işletme faaliyetlerine ait tüm bilgi ve belgeler, ulaştırılması gereken tüm kişilere aynı anda gönderilebildiği ve aynı hızla incelenebildiği ve yönetsel kararlara etki edebildiği için yönetimin etkinliğini ve verimliliğini önemli ölçüde arttırmaktadır. Şekil 1’de görüleceği üzere, işletme faaliyetleri ile ilgili iç ve dış tüm süreçler, elektronik ortama aktarılmış ve bu sistem işletme ile bütünleştirilmiştir (Sevim, 2003a: 63).

E-işletmelerin, Gartner Advisory Group(Gartner Danışma Grubu) tarafından belirlenmiş, iş fırsatları ve riskleri ile ilgili dört yönünün olduğu belirtilmiştir. Aşağıda açıklanmış olan bu yönler işletmelerin odak noktalarını belirlemelerine yardım eder, işletme içerisindeki bir fikir ya da modelin kullanımına sınırlama getirmez ve bu modellerin tamamı tüm işletmeler tarafından uygulanabilmektedir. Bunlar (Damanpour, 2001: 20-21):

Şekil 2. E-İşletmenin Dört Yönü (Damanpour, 2001: 20).

- İşletme / Finans Modelleri Yönü: Fiziksel olarak gerçekleştirilen işlemlerden ziyade, elektronik bir varlık olarak faaliyet gösteren işletme modelleri ve fırsatları üzerine odaklanan bir bakış açısıdır. İşletmelerde özellikle maliyetlerin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması konusunda anahtar görevi görmektedir. Ancak bu bakış açısı işletme içerisinde yeni bir kurum kültürü, imaj ve muhasebe kuralları gerektirebilir. İşletmelerin tamamında uygulanabilecek olan bu bakış açısında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmanın yegane amacı, işletmenin iç ve dış faaliyetlerini hızlandıran ve kolaylaştıran bir unsur olmasıdır.
- İlişkiler Yönü: Yeni ilişkiler ve işbirliği, yeni pazarlara ulaşma konusunda veya müşteri, tedarikçi ve işletme etkileşimlerinin geliştirilmesi konusunda e- işletme içerisinde taklit edilmiş bir bakış açısı olacaktır. Müşteri ilişkileri yönetimi, tedarik zinciri yönetimi ve bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısı yönetimleri e-ticaret değişiklikleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin bu bakış açısına göre, geleneksel yöntemlere göre sipariş alma ve faturalandırma işlemleri elektronik olarak da yapılabilmektedir. Elektronik pazar yerleri, Elektronik katalog ve ihale sistemleri ve internet aramaları, işletme aktivitelerinin hızlandırılması, küresel rekabetin artırılması, küresel lojistik ağlarının oluşturulması, daha iyi müşteri ilişkileri, ucuz ve daha iyi hizmet sunumu ve tedarik zinciri boyunca ürün ve bilgi akışının hızlandırılması işletme faaliyetlerinde devrim yaratabilmektedir.
- Ticaret Yönü: E-ticaret yönü, elektronik alt yapı üzerinden sağlanan alışveriş işlemi ile ilgilidir. Ticaret bakış açısı, diğer üç yönle de örtüşmektedir. Bu bakış açısı, işletme başarıları ve müşteri talepleri konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemini vurgulamaktadır. İşletmeler için, yararlanılan internet ve web merkezi, her zaman satın alma süreci boyunca alıcılara ulaşmak için bu bakış açısının kullanma yeteneği olarak ifade edilmektedir.
- Cevap Verebilirlik Yönü: Bu bakış açısı ticari işlemlerin verimliliği ve zamanlanması ile ilgilenmektedir. Cevap verebilirlik, bir işletme talebinin oluşması ile başlayan ve bu talebin yerine getirilmesi ile sonuçlanan faaliyetin gerçekleştiği süreyi mümkün olduğunca kısaltmayı hedeflemektedir. Daha önceden fiziksel yollarla veya faks ile gönderilmiş bilgilere başvurmadan,

gerçekleşmesi gereken bir işletme faaliyetinin elektronik alt yapı ile tamamlanabilmesi için, başka bir işletme yardım edecektir. Örneğin, sigorta şirketlerinin kiralık otomobil ihtiyacının oluşması halinde, ilgili araç kiralama firmasına anında ulaşılması ve ihtiyacın giderilmesi için gerekenlerin yapılması sistem tarafından istenmektedir. Bunların sonucunda da, geliştirilmiş verimlilik, hataların azaltılması ve yüksek müşteri memnuniyeti gibi olumlu etkileri ortaya çıkmaktadır.

1.2.3. Elektronik İşlem Türleri

E-işletmelerde, elektronik ortamda gerçekleştirilebilecek işlemler, işletme içi ve işletme dışı olmak üzere iki ana başlıkta toplanabilir. İşletme içi faaliyetleri içerisinde, stok takibi, işçi zaman takibi, maliyet takibi, verimlilik takibi, iç raporlama, analiz, kontrol gibi işlemler sayılabilmektedir. E-işletme sisteminde, sayılan tüm bu işlemler için yapılması gereken hesaplamalar, kayıtlar ve bunların sonucunda oluşacak belgeler elektronik ortamlarda muhafaza edilebilmektedir. Ayrıca saklanan bu veriler işletme içerisinde bulunan bir başka birime yine elektronik olarak, işletme içi bilgisayar ağı olan intranet sistemi üzerinden hızlı ve güvenli bir şekilde iletilebilmektedir (Dinç ve Varıcı, 2008: 196-197).

İşletme dışı faaliyetler ise, müşteriler, tedarikçiler, vergi dairesi, finans kuruluşları, sigorta kurumları gibi kurumlarla, işletme arasında gerçekleşen iletişimidir. Ancak işletmeler arası elektronik iletişimin gerçekleşebilmesi için, iki tarafta da e-işletme kavramının yerleşmiş olması gerekmektedir (Dinç ve Varıcı, 2008: 197).

E-işletmelerde işletmeler arası gerçekleştirilen elektronik işlem türleri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir:

- İşletme-İşletme İlişkisi (B2B): Ürünlerin ya da hizmetlerin bir işletmeden bir diğer işletmeye aktarılmasıdır (Matlay ve Martin, 2009: 102). E-işletme sisteminin en önemli faaliyetlerinden biri olan B2B iletişimi, işletmeler arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin tamamen elektronik ortamda gerçekleştirilmesidir (Dinç ve Varıcı, 2008: 197). B2B iletişim türü imalat sürecinden başlayarak, servis sağlayıcılarına her şeyin kapsayarak elektronik ortamda yapılmalarına imkan vermektedir. Örnek olarak, herhangi bir işletme sipariş alma, fatura alma ve verme, ödeme yapma, muhasebe verilerini

kaydetme, saklama ve imza atma işlemlerinin elektronik olarak internet sistemi aracılığı ile yapılması gösterilebilir (Ruikar ve Anumba, 2008: 8).

- İşletme-Müşteri İlişkisi (B2C): Ürün ve hizmetlerin direkt olarak müşteriye ulaştırılmasıdır (Matlay ve Martin, 2009: 102). Mal ve hizmet satışı için gerekli pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin, müşterilerden sipariş alma, alınan siparişlerin müşteriye gönderilmesi ve bunun karşılığının tahsil edilmesi faaliyetlerinin elektronik olarak gerçekleştiği süreç olarak ifade edilmektedir (Dinç ve Varıcı, 2008: 197). B2C iletişim modelinde ticari faaliyetlerin tamamı işletmeler ile tüketiciler arasında gerçekleşmektedir. Bu sistem perakende endüstrisinde kullanıldığı zaman, geleneksel yöntemle benzer olacaktır. Bu aşamadaki temel fark ise faaliyetlerin yürütülebilmesi için kullanılan ortamın internet tabanlı elektronik bir sistem olmasıdır. Bu tür durumlarda işletmeler faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için, tüketicilerin tamamının internet erişimine sahip olduğunu varsaymaktadır. B2C ilişkisinde, işletmeler, tüketicilere doğrudan satış yapma imkanı bulacakları için, aracılı ortadan kaldıracabilecekler ve düşük satış fiyatları ile yüksek karlar elde edebileceklerdir (Ruikar ve Anumba, 2008: 9).
- İşletme-Finans Kurumu İlişkisi (B2F): Elektronik bankacılık olarak bilinen sistemi de içine iletişim biçimidir. Bankaya ödeme emri verme, hesaplar arası virman yapma, dolaylı ve doğrudan vergi ve fatura ödeme, kredi ve sigorta hizmetlerinden yararlanma, yatırım yapma gibi faaliyetlerin tamamen internet teknolojisi üzerinden gerçekleşmesi olarak ifade edilmektedir (Dinç ve Varıcı, 2008:197).
- İşletme-Devlet İlişkisi (B2G): Literatürde genellikle e-devlet olarak bilinen bir iletişim şeklidir. İşletmenin devlet ile arasında gerçekleşmesi gereken tüm ilişkilerin elektronik ortamlar vasıtasıyla uygulanması olarak belirtilmektedir. E-işletme uygulamalarında işletmenin ilişki kurmak zorunda olduğu tüm devlet kurumları e-devlet çatısı altında kendi sistemlerini kurmuş olan kurumlardır (Dinç ve Varıcı, 2008: 197). Bu sayede işletmeler gereksiz yere zaman kaybetmeden, hızlı ve güvenli bir şekilde resmi kurum işlemlerini internet üzerinden gerçekleştirebilirler. Ayrıca B2G ilişkisi Matlay ve Martin (2009: 102) tarafından, üretilen mal veya hizmetlerin elektronik ortamda ilişki

kurulan resmi kurumlara pazarlanması ve satışlarının yapılması olarak ifade edilmiştir. B2G, işletmeler ile kamu kurumları arasında gerçekleşen tüm işlemlerin ve ilgili kamu kurumları tarafından yönetmelik, genelge ve tebliğ gibi işletmeler ile ilgili özel bilgilerin işletmeye doğrudan internet tabanlı elektronik sistemler üzerinden sağlanmasıdır. Bu ilişki yöntemi, özellikle son yıllarda ciddi anlamda gelişim göstermiştir (Ruikar ve Anumba, 2008: 9).

- İşletme-Portal İlişkisi (B2P): İşletme tarafından üretilen mal veya hizmetlerin bilgisayar ağı temelli portallar üzerinden pazarlama ve satışlarının yapıldığı iletişim şeklidir (Matlay ve Martin, 2009: 102). B2P ilişki türü ayrıca, işletmelerin mevcut iletişim seçeneklerine e-pazar gibi başka bir boyut kazandırmaktadır. E-pazarlar, güven sorunu olmayan internet tabanlı bir konumda, mal ve hizmet alışverişlerinin gerçekleşebilmesi için satıcıları ve alıcıları bir araya getirmekle önemli bir soruna cevap vermektedir (Sims ve Mea, 2002: 148).
- İşletme-Üye İlişkisi (B2A): Ana işletmeye bağlı bir üye işletme tarafından üretilen mal veya hizmetlerin ana işletme tarafından kurulmuş olan internet portalı üzerinden pazarlanması ve satılması olarak ifade edilmektedir (Matlay ve Martin, 2009: 102).

E-işletmenin süreçleri hakkında Aranda-Mena (2003: 7)' nin editörlüğünde hazırlanan raporda 4 ana işlem türünden bahsedilmiştir. Bunlar:

- E-Tedarik: Doğrudan veya dolaylı olarak gerçekleştirilen projelerin ve bunların parçalarının, bileşenlerinin, materyallerinin, tesis hizmetlerinin yanında uzman ve insan gücünün bulunduğu çeşitli hizmetlerin verilmesi ve bunlar hakkındaki gerekli bilgilerin toplanması ve yayılması olarak ifade edilmiştir.
- E-İşlemler: Proje, bileşen, materyal ve tesis gibi konuları içeren tedarik zincirindeki alıcı ve satıcının arasındaki ortam boyunca gerçekleşen işlemlerdir.
- E-Lojistik: İhtiyaç duyulan alana parça, bileşen, materyal, bilgi ve enerji gibi unsurların zamanında ve hatasız bir şekilde ulaştırılmasıdır.
- E-İşbirliği: Bu özellik, tedarik zinciri ortakları arasında gerçekleşen işlemlerin ötesinde çeşitli karar ve faaliyetlerin koordinasyonunu kolaylaştırır. Ayrıca,

sanal bir ortamdaki ortaklar arasında gerçekleşmesi istenen işbirliği aktivitesinin planlama ve proje yönetimini tasarlar. E-işbirliği, sipariş, faturalar, planlar ve şartnameler gibi işletme ortakları arasında gidip gelen bilgilerdir.

1.3. MUHASEBE UYGULAMALARINDA BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Günümüz dünyasında ve yaşanan yoğun rekabet ortamında işletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri konusunda en çok ihtiyaç duydukları olgu, hızlı ve güvenilir bir şekilde elde edecekleri bilgilerin ışığında kararlar alabilmektir. Bu bağlamda da işletmelerin muhasebe ve yönetim birimlerine son derece önemli görevler düşmektedir. Muhasebe, işletmenin dili olarak kabul edildiğinden dolayı muhasebe süreçleri ile elde edilecek bilgilerin etkin bir işletme yönetimi konusunda temel yapı taşlarını oluşturmaktadırlar. Eğer muhasebe bilgileri yeterli seviyede ve zamanında elde edilemezse, yönetim tarafından gerçekleştirilmesi gereken planlama, yürütme ve kontrol süreçlerinin gerçekleştirilmesi imkansızlaşacaktır. Muhasebe birimlerinde etkin bir yönetim gerçekleştirildiği takdirde, ilgili tüm grupların bilgi gereksinimleri yeterli seviyede karşılanabilecek ve bu gruplara gerekli fayda sağlanabilecektir. Bundan dolayı muhasebe, işletme kararlarına öncülük edecek gerekli finansal kararları toplamalı ve bu bilgileri işleyerek elde edilen yeni bilgileri gerekli yerlere zamanında, eksiksiz ve güvenilir bir şekilde iletmelidir (Demir, 2005: 147-148).

Bilginin hızlı bir şekilde elde edilmesi ve işletme içindeki ve dışındaki tüm birimlere yine hızlı ve güvenilir bir şekilde iletilmesi işletmeler açısından son derece önemli bir konudur. Bu noktada da kullanılabilir durumda olan elektronik sistemler önem kazanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılarak hazırlanmış elektronik sistemler, işletmelerin bilgileri elde etmelerinde, işleyerek yeni bilgiler üretmelerinde, bu bilgileri saklamalarında ve gerektiği zaman gerekli yerlere bu bilgileri ulaştırmada işletmelere büyük ölçüde fayda sağlamaktadırlar. Küreselleşme ve bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda yatırımcılar haricinde işletme ile ilgilenen kişi ve kurumların sayısı da önemli miktarda artış göstermiştir. Bu bağlamda kullanıcılar, ilgi duydukları işletme hakkında güvenilir niteliğe sahip olan bilgilere hızlı ve kolay yoldan ulaşmak için çalışmaktadırlar.

Muhasebe birimleri tarafından güvenilirlikten ödün vermeden hazırlanmış bilgilerin zamanında ve eksiksiz olarak sunulması, yatırımcı ve diğer işletme ilgilileri açısından çok önemlidir (Acar ve Öksüz, 2013: 63).

Muhasebe bir ölçme değerlendirme ve iletişim aracı olma niteliğine sahip bir olgudur. Bundan dolayı, işletme için finansal sonuçları ortaya çıkartan olay ve işlemlere ait bilgileri toplar ve bunları işleyerek işletme ve ilgili tüm kişi ve kurumlar için faydalı bilgiler haline dönüştürür. Sonrasında ise kayıt, sınıflandırma ve analiz yolu ile elde edilen bilgiler, dönemsel olarak hazırlanan çeşitli raporlar halinde ilgililere sunulur. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bu konuda muhasebe işlemlerinde önemli roller üstlenmiştir. Toplanan verilerin kayıt edilmesi, saklanması, çeşitli süreçlerden geçirilerek yeni bilgilerin sağlanması, üretilen bu yeni bilgilere erişilmesi, kaydedilmesi ve ilgililere ulaştırılması konusunda etkin bir şekilde görev yapan sistemler olarak görülmektedir (Acar ve Öksüz, 2013: 65).

Özellikle muhasebe birimlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri ile uyumunun tam olması, işletmeler için büyük bir hassasiyete sahip mali bilgilerin çok kısa sürede, güvenli ve hatasız bir şekilde üretilmeleri ve işletme kararlarına etki etmeleri sağlanabilmektedir. Ayrıca işletme içi ve dışındaki tüm ilgililerinde ihtiyaç duydukları bilgilere ulaşmaları sağlanmaktadır.

1.3.1. Gelişim Süreci

İlk bilgi sistemlerinin amacı, muhasebe alanındaki faaliyetlere destek olmak için bilgi sistemlerini kullanmak, ilklerden biri olarak gösterilen otomatikleştirilmiş işletme süreçleriydi. Aslında bilgisayarlı muhasebenin dönemi, ilk bilgisayarların ortaya çıkması, özellikle 1953'te kullanılan muhasebe için ulaşılabilir olan IBM 702 ile birlikte başlamıştır (Belfo ve Trigo, 2013: 537).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda, işletme içerisinde insanlar tarafından yapılan birçok iş, bilgisayarlar tarafından yapılmaya başlamıştır. Bu sayede bilgi iletişim teknolojileri zaman geçtikçe daha yaygın kullanılmış ve işletme içerisindeki bütün bölümlere girmiştir. İşletme içinde ve dışında bulunan tüm hissedarların işletme hakkındaki gerekli bilgilere ulaşmaları daha da kolaylaşmış ve hızlanmıştır (Lazol, 2013: 9).

İşletmelerin, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaya başlamalarındaki nedenlerin başında girdi maliyetlerini düşürmek ve müşterilere daha hızlı ve kaliteli hizmet verebilmek isteği gelmektedir. Günümüz teknolojisine ayak uydurabilen işletmeler, çalışanları, müşteri ve tedarikçileri ile daha sağlıklı ve kaliteli iletişim kurabilmektedirler. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde işletmelerde yaygın olarak kullanılan bilgisayarlar, genellikle muhasebe ve raporlama işlemlerinin gerçekleştirilmesi esnasında tercih edilmektedir. Bilgisayarların kullanımının artması sayesinde özellikle muhasebe biriminin işleyişinde değişimler yaşanmış ve işlemler artık daha hızlı ve kolay gerçekleştirilebilir bir hale ulaşmıştır. Muhasebe biriminin kullanılması için geliştirilmiş çeşitli bilgisayar yazılımları mevcuttur. Birimin ihtiyaçları doğrultusunda en uygun olanına karar verilerek kullanılabilir. Bu yazılımlar bağımsız çalışabildikleri gibi işletme içerisinde kullanılan bilgisayar otomasyonu ile bütünleşik bir şekilde de kullanılabilir (Yıldırım ve Bayraktar, 2014: 39-40).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım alanı özellikle, 90'lı yılların başı itibari ile genişleme göstermiştir. İşletmeler tarafından, bilgi ve iletişim teknolojilerine uyum sağlanmaya başlandığı zamanlarda bu durumu en çabuk kabullenen, işletmelerin muhasebe servisi olmuştur. İlk yıllarda, çok büyük iş hacmine ve bütçeye sahip işletmeler tarafından tercih edilen bu yenilik, teknolojinin gelişmesi sonucu maliyetlerinde yaşanan büyük düşüşler sayesinde tüm işletmelerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreden sonra, muhasebe servisindeki işlemlerde, bilgilerin ve dokümanların ilgili yerlere eskiye göre daha hızlı ulaştırılması, parasal olayların elektronik olarak takip edilmesi, bilgilerin saklanacağı belge ve defterlerin elektronik olarak hazırlanması gibi işlemler çok daha hızlı ve kaliteli bir şekilde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca kayıtların saklanması için dijital ortamın seçilmesi, işletmeyi arşiv sorunundan da kurtarmıştır (Dinç ve Varıcı, 2008: 194-195).

Teknolojide yaşanan tüm bu gelişmeler sonucunda, işletmeler bütün birimlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaya yönelmişlerdir. İşletme içerisinde bulunan pazarlama, üretim, stok takip, yönetim ve denetim gibi birimlerin hepsinde bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılmaya başlanmıştır. Muhasebe birimi de tabii olarak yukarıda sayılan birimler gibi bu gelişmelerden etkilenmiş ve birçok muhasebe

işleminin gerçekleştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yararlanılmaya başlanmıştır (Dinç ve Karakaya, 2004: 120).

Günümüzde artık işletmelerin büyük bir çoğunluğu, muhasebe meslek mensupları tarafından yapılması gereken işlemler için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaktadırlar. Ancak şu unutulmamalıdır ki, muhasebe servisindeki işlerin bilgisayarlar tarafından yapılmasının sağlanması, bu serviste çalışan kişilerin muhasebe bilmeleri gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Muhasebe sisteminin işleyişi hakkında yeterli bilgiyle sahip olmayan kişiler tarafından, bu servise sağlanan bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması mümkün değildir. Muhasebe servisinde çalışacak kişilerin tam anlamıyla verimlilik gösterebilmeleri için, bilgi ve iletişim teknolojileri ve muhasebe işlemleri ve işletme yönetimi konularında temel bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (Bekci ve Ömürbek, 2007: 102).

Muhasebe meslek mensupları, önceleri çeşitli kağıtlarla, defterlerle ve uzun süren hesaplamalar gibi rutin işlemlerle uğraşırlarken, artık günümüzde bu konular bilgisayarlar tarafından hızlıca gerçekleştirilmektedir. Bu sayede muhasebe meslek mensuplarının, işletme sonuçlarını analiz etme, işletme içerisinde yönetim tarafından alınması planlanan önemli kararlar için raporlar sunma gibi gerçek görevlerini daha verimli bir şekilde ifa etme konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Dolayısıyla muhasebecilik sektörü bilgi ve belge kaydı görevinden çok, danışmanlık ve denetim işlevini gerçekleştirmeye ve devamı neticesinde işletmeye çok daha yararlı olmaya başlamıştır (Tokaç, 2006: 268).

Muhasebe süreçlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılmaya başlanmasından sonra, muhasebenin temelini oluşturan belgeleme, kaydetme, nakil ve doğrulama gibi işlemlerin tamamı değişikliğe uğramıştır. Örneğin tüm bilgilerin basılı belgeler halinde düzenlenmeleri ve ciltli defterlere kaydedilmeleri tarihe karışmaya başlamış ve yerine tüm bu işlemler için geliştirilmiş elektronik sistemler kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzdeki muhasebe anlayışında bilgi girişi yapma ve bunları kayıt altına alma işlemleri önemini yitirmeye ve bununla birlikte muhasebe, bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan, yönetim bilgi sisteminin bir parçası olmaya başlamıştır. Muhasebe süreçlerinin tamamında bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmakta ve geleneksel süreçler ile günler sürmesi gereken işlemler, teknolojik gelişimler sayesinde dakikalar ile ifade edilecek kadar kısa sürelerde

gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin gerçekleştirilen bir satış işleminde faturanın kesilmesi ile birlikte, bilgisayar sistemi sayesinde faturadaki bilgilerin hızlı bir şekilde ilgili hesaplara ve defterlere aktarılması sağlanmaktadır. İstenildiği andan itibaren de bilanço, gelir tablosu gibi finansal tablolara da aktarılması sağlanmaktadır (Çiftçi, 2003: 25).

Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda, muhasebe biriminin bilgi ve iletişim teknolojileri ile entegrasyonu sağlanmış ve birim içerisinde gerçekleştirilen işlemler bilgisayar ve internet ortamına aktarılmaya başlanmıştır. Elektronik fatura(E-Fatura), elektronik defter(E-Defter), elektronik arşiv(E-Arşiv), elektronik beyanname(E-Beyanname) ve elektronik tebligat(E-Tebliğat) uygulamaları bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu sayede muhasebe işlemleri için gerekli tüm belgeler elektronik ortamda hazırlanacak ve ilgili kişilere gönderilerek kullanılacaktır. Bu sistemde kayıtların daha düzenli tutulmasıyla birlikte, verimlilik ve rekabet gücünün artması amaçlanmaktadır (Uyar, 2006: 8).

1.3.2. Muhasebe Bilgi Sistemi

Muhasebe bilgi sistemi, genellikle bilgi ve iletişim teknolojileri kaynakları ile birlikte, muhasebe faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla kullanılan bir bilgisayar tabanlı yöntemdir (Belfo ve Trigo, 2013: 537). Ayrıca muhasebe bilgi sistemi, işletme yöneticilerine bilgi sağlayan, işletme kaynaklarının oluşumunu ve bu kaynakların nasıl kullanılacağını, kaynakların tüketilmesi sonrasında meydana gelen artış ve azalışları ve işletme ile ilgili finansal bilgilerin tamamının üretimini gerçekleştiren ve bunları işletme içi veya dışındaki tüm ilgililere ulaştıran sistem olarak tanımlanabilir (Bekci ve Ömürbek, 2007: 98-99). Bir başka tanıma göre muhasebe bilgi sistemi, işletmelerin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişiklikler oluşturan finansal işlemlere ait verileri toplayan, bu verileri çeşitli işlemlerden geçirerek bilgiler üreten ve bu bilgilerin kullanılması için sunan sistemler olarak ifade edilmektedir. Finansal muhasebe ve maliyet muhasebesi gibi kavramları da içeren muhasebe bilgi sistemleri işletmelerde yer alan tüm alanları kapsamaktadır (Güney ve Özyiğit, 2015: 281).

Muhasebe bilgi sistemleri, muhasebe ve bilgi sistemleri disiplinlerinin kesişme noktasında bulunmaktadır. Bu yüzden de, genellikle bilgisayarlı muhasebe sistemlerinin çalışması olarak görünmektedirler. Muhasebe bilgi sistemi, işletme

içindeki ve dışındaki kullanıcılar için ihtiyaç duyulan muhasebe bilgileri üreten süreç prosedürlerini içeren bir sistemdir (Simkin, Rose ve Norman, 2012: 5).

Literatürde muhasebenin işletmenin dili olduğu ile ilgili ifadeler sıklıkla rastlanmaktadır. Bu yaklaşım baz alınarak söylenebilir ki, muhasebe bilgi sistemleri de bu dilin zekasını oluşturmaktadır. Veri toplama, tanımlama ve depolama işlemlerinin yanı sıra, bir bilgi geliştirme, ölçme ve iletişim süreçlerini de kapsamaktadır. Tanım olarak, bir muhasebe bilgi sistemi bilgileri üretmek ve karar vericilere ulaştırmak için muhasebe verileri ile diğer verileri toplayıp, kaydedip, saklayıp işlediği için, muhasebe bir bilgi sistemidir. Bir muhasebe bilgi sistemi, kağıt ve kalemle oluşan manuel bir sistem veya son bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı karmaşık bir yapı ya da bunların arasında bir sistem olabilir. Ne olursa olsun muhasebe bilgi sistemleri için anılan bu yaklaşımlarda kullanılan süreçler aynıdır. Muhasebe bilgi sistemi, bilgi raporlarının yanı sıra, bilgileri toplamalı, kaydetmeli, işlemeli ve saklamalıdır. Kağıt kalem ve bilgisayarlı sistemler, işletme yönetiminde kullanılacak mali bilgilerin üretecek muhasebe bilgi sistemlerinde kullanılan araçlardır (Romney vd., 2013: 16).

İşletme yöneticiler tarafından, yönetsel kararların alınabilmesi için gerekli olan bilgiler, bilgi sistemlerinin alt kademelerinden olan yönetim bilgi sistemi tarafından sağlanmaktadır. Bu aşamada muhasebe bilgi sistemi, temel bilgi sistemleri içerisinde en önemli ve en eski olanı olarak değerlendirilmektedir. Hatta bilgi sistemlerinin ortaya çıkmasının muhasebe ile yönetim arasında ihtiyaç duyulan bilgi akışı sayesinde olduğu da söylenmektedir. Her ne kadar, birçok kaynakta muhasebe bilgi sisteminin, yönetim bilgi sisteminin bir alt sistemi olarak gösterilse de bu iki sistem arasındaki ilişkilere göre ortaya çıkmış üç adet görüş bulunmaktadır. Bunlar (Güney ve Özyiğit, 2015: 280):

- Muhasebe bilgi sistemi, yönetim bilgi sisteminin alt sistemidir. Çünkü muhasebe bilgi sistemi, işletme dışında bulunan ilgili çevrelere yönetim bilgi sistemi adına finansal analizler ulaştırır.
- Yönetim bilgi sistemi, muhasebe bilgi sisteminin alt sistemidir. Çünkü muhasebe bilgi sistemi sadece işletme dışına değil, aynı zamanda işletme içine de, yani yönetime gerekli bilgileri sunar.

- Yönetim bilgi sistemi ile muhasebe bilgi sistemi karşılıklı olarak birbirlerine bağlı sistemlerdir. Çünkü bu sistemler birbirlerinin alt sistemi olmayıp, her ikisi de hem yönetimin hem de işletme dışındaki ilgililerin bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birlikte çalışmaktadırlar.

Muhasebe bilgi sistemlerinin, işletme içi ve dışındaki ilgililerin ihtiyaç duydukları bilgileri üretebilmek için yürütmesi gereken faaliyetler şu şekilde sıralanmıştır (Sevim, 2003b: 34):

- Mali nitelikteki işlemler ve bunlar ile ilgili diğer veriler toplamak ve bunları muhasebe bilgi sistemine girmek,
- Verileri işlemek,
- Verileri ileride kullanmak amacıyla depolamak,
- İlgililere gereksinimler çerçevesinde oluşturulmuş rapor ve belgeleri sunmak veya muhasebe bilgi sisteminde biriktirilmiş verileri sorgulamak,
- Bilgi üretiminin doğru ve güvenilir olabilmesi amacıyla süreçlerin bütünü kontrol etmek.

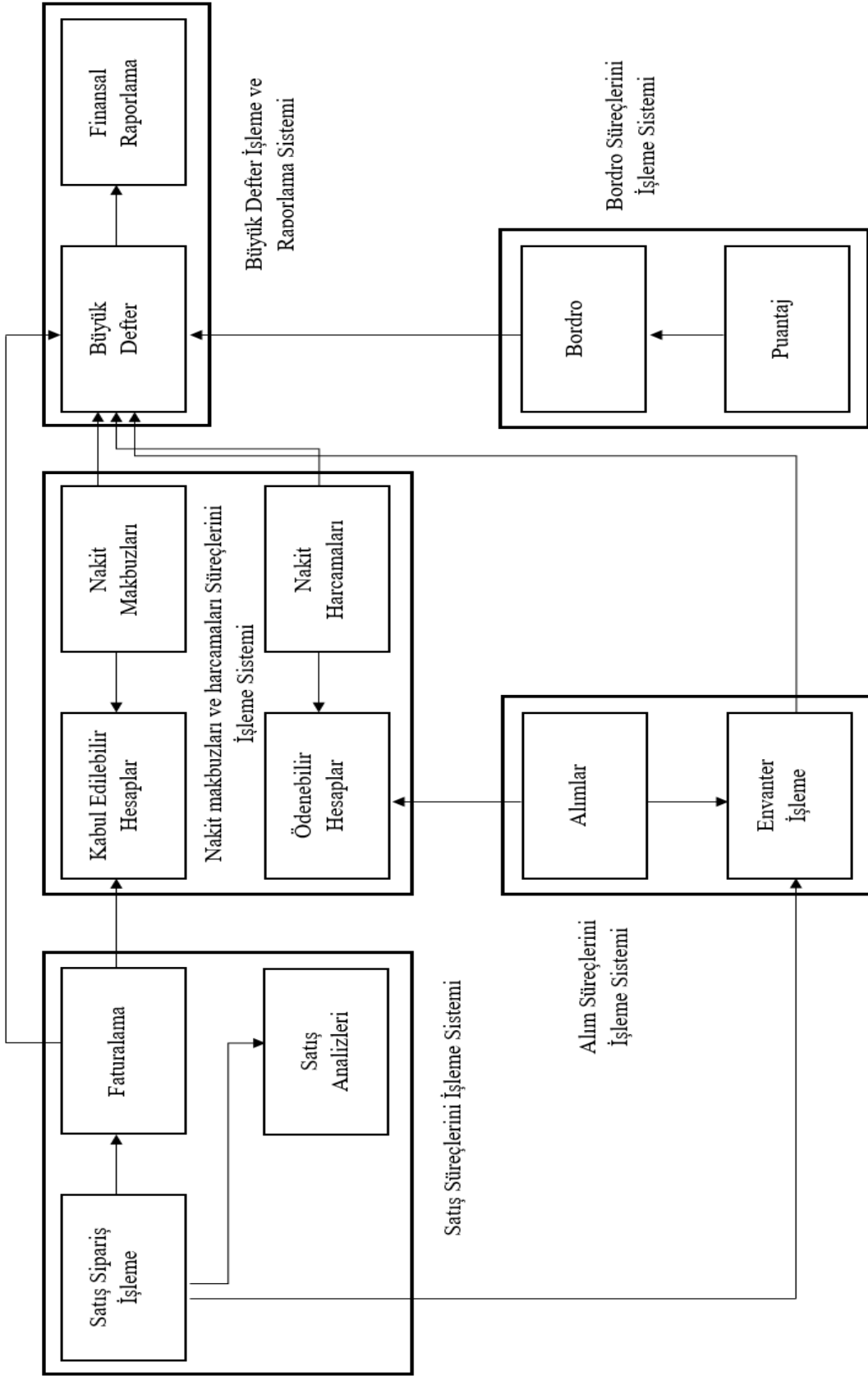
İşletme ile ilgilenen kişilerin ilgi nedenleri birbirlerinde farklı olmaktadır. Bu nedenle muhasebe bilgi sisteminin, her ilgilinin ihtiyacına uygun nitelikteki bilgileri, doğru, güvenilir ve tam vaktinde sunması gerekmektedir (Sevim, 2003b: 34). Günümüzde bu süreçleri tam anlamı ile gerçekleştirebilmenin yolunun da işletmeler ile bilgi ve iletişim teknolojileri arasındaki kusursuz uyumdan geçtiğini söyleyebiliriz.

Muhasebe bilgi sistemi genel anlamda, yöneticilerin varlıklar üzerindeki sorumluluklarını yerine getirmek, işletme içi ve dışındaki süreçlerde hakimiyeti kaybetmemek ve işletme faaliyetleri ile ilgili geleceğe dönük kararlar alabilmek amacıyla kullanılacak gerekli bilgileri üreten bir sistemdir. Muhasebe bilgi sistemlerinde önceki zamanlarda manuel olarak gerçekleştirilen işlemler, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sayesinde bilgisayarlı sistemlerin kullanılmasını sağlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin muhasebe bilgi sistemi ile bütünleşmesi sonrasında, muhasebe işlemlerinde hızlanma ve kolaylaşma seviyelerinde ciddi artışlar yaşanmıştır. Bunların yanında bilgi ve iletişim teknolojileri muhasebe bilgi sistemleri konusunda güvenlik kaygısını da beraberinde getirmiştir. Bundan dolayıdır ki işletmeler, kendileri için hayati önem taşıyan muhasebe

bilgilerinin güvenliklerini sağlamak için de gerekli önlemleri almak zorundadırlar (Bekci ve Ömürbek, 2007: 99).

Günümüzde bilgi kavramı, işletmeler için hayati öneme sahiptir. Bu yüzden işletmeler gerekli bilgileri güvenliği sağlanmış ortamlarda üreterek saklamakla ve ilgililere iletmekle yükümlüdürler. Sadece doğru, tam ve güvenilir muhasebe bilgileri oluşturulduktan sonra değil, bu bilgilerin bilgisayarlara girilmesi, işlenmesi ve yeni bilgilerin üretilmesi aşamalarında da gerekli önlemler alınmalıdır. Bu nedenle, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı muhasebe bilgi sistemlerinde, ağ güvenliği, sistem güvenliği ve veritabanı güvenliği tam anlamıyla sağlanmalıdır. Bu güvenlik önlemlerinden bir tanesinin eksik olması diğer önlemlerinde sağlıklı çalışmalarını engelleyecektir. Örneğin, işletme içerisindeki bilgisayarlar bir bilgi ağı ile birbirlerine bağlı çalıştıklarından dolayı ağ güvenliği yeterli seviyede oluşturulmazsa, sistem güvenliği ve veritabanı güvenliğinden de söz etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü bilgi ağı üzerinden gelebilecek zararlı bir veri tüm bilgisayar sistemini olumsuz etkileyebilecek ve çalışmasını engelleyebilecektir (Demir, 2005: 151).

Muhasebe bilgi sistemleri işletmelerde ticari işlemleri ve diğer ekonomik olayları kaydeden ve raporlayan en eski ve en yaygın bilgi sistemleridir. Bilgisayar tabanlı muhasebe bilgi sistemleri, belirli bir tarihsel süreçteki bir organizasyon aracılığı ile para akışını kaydeder, raporlar ve bilanço, gelir tablosu gibi finansal tabloları hazırlar. Ayrıca finansal tablolar ve finansal bütçeleri kullanarak gelecek durumlar için de çeşitli tahminler üretir. İşletmelerin finansal performansları da diğer analitik raporlar ile oluşturulan tahminlerin karşılaştırılması ile ölçülür. Operasyonel muhasebe bilgi sistemleri, hazırlanan finansal tabloların, yasal ve tarihsel kayıtlarına vurgu yapar. Bu sistemler tipik olarak, sipariş işleme, stok kontrolü, alacak verecek hesapları, bordro ve büyük defter gibi ticari işlem süreçlerini içermektedir. Yönetimsel muhasebe bilgi sistemleri, işletme faaliyetlerinin planlanmasına ve kontrol edilmesine odaklanmaktadır. Maliyet muhasebesi raporlarının, finansal bütçelerin, mali tabloların ve analitik raporların gerçeğe uygunluğunu kontrol etmektedir. Şekil 3'te tüm işletmeler tarafından kullanılabilen bilgisayarlı muhasebe bilgi sistemlerinin ilişkileri gösterilmektedir (O'Brien ve Marakas, 2010: 295).

Şekil 3. Süreç İşleme ve Finansal Raporlama İçin Muhasebe Bilgi Sistemleri (O'Brien ve Marakas, 2010: 295).

Muhasebe bilgi sistemleri, finansal süreçlerin işlenmesini doğrudan etkileyen, finansal olmayan işlemleri kapsayan, dâhili yönetim kararlarını almak için kullanılan finans ve muhasebe verilerinin, toplanması, kaydedilmesi ve işlenmesinden sorumludur. Tipik olarak muhasebe bilgi sistemleri ile ilgili üç ana sistem oluşturulmuştur (Belfo ve Trigo, 2013: 537):

- Süreç işleme sistemi: Bu sistem, günlük işletme operasyonları ve işlemlerin desteklenmesinden sorumludur. Bu işlemler, üç işlem döngüsü ile gruplanabilir. Gelir döngüsü, gider döngüsü ve dönüşüm döngüsü.
- Büyük defter ve finansal raporlama sistemi: Birincisi işlem döngüsü faaliyetlerinin özetlenmesine adanmış, ikincisi ise finansal kaynakların durumunun raporlanması olan ve genellikle, birleştirilmiş tek bir hizmet olarak görünen büyük defter ve finansal raporlama sistemleri, birbirleri ile yakın ilişkiye sahip iki sistemdir.
- Yönetim raporlama sistemi: Bu sistem, genellikle yönetim bilgi sistemleri kapsamında olan, özel amaçlı finansal raporları ve bütçeler, değişim raporları ve sorumluluk raporları gibi karar vermede ihtiyaç duyulan bilgileri sunar.

O'Brien & Marakas (2010: 296) işletmelerde kullanılan altı ana muhasebe bilgi sistemi ile ilgili bir özet hazırlamışlardır. Bunlar:

- Sipariş işleme: müşteri siparişlerinin alınması ve işlenmesi ile envanter kontrolü ve alacak hesapları için veri üretilmesi.
- Envanter kontrolü: Envanterdeki değişiklikleri yansıtan verilerin işlenmesi ile yeniden sipariş etme bilgileri ile nakliyenin sağlanması,
- Alacak hesapları: Borçlu müşterilerin kaydedilmesi ile müşteri faturaları, aylık müşteri açıklamaları ve kredi yönetim raporlarının oluşturulması.
- Verecek hesapları: Borçlu miktarları ve tedarikçi ödemelerinden satın alımlara, yapılan işlemlerin kaydedilmesi ile nakit yönetim raporlarının oluşturulması.
- Bordrolar: İşçilerin çalışma durumlarının ve tazminat bilgilerinin kaydedilmesi ile maaş çekleri ve diğer ödeme belgeleri ve raporlarının oluşturulması.
- Büyük defter: Farklı muhasebe sistemlerindeki verilerin birleştirilmesi ile işletmenin dönemsel finansal açıklamaları ile raporlarının oluşturulması.

1.4. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMENİN İNSAN TUTUMLARINA ETKİLERİ

Dünya üzerinde teknoloji kullanımı gün geçtikçe hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Aynı şekilde yeni teknolojilerin üretimi de gelişimini ve ilerlemesini sürdürmektedir. Bugüne bakıldığında insanların artık teknolojiden uzak bir hayat sürdürmelerinin imkansız olduğunu ifade edebiliriz. İnsanların büyük bir çoğunluğu, çeşitli bilgileri bulmak, yapmaları gereken eylemleri gerçekleştirmek ve diğer insanlarla aralarında kurulan iletişimi yönetmek için teknolojiye bağımlı bir duruma gelmiştir. Teknoloji günümüzde artık çok hızlı bir şekilde gelişmeye devam etmektedir. İnsanların neredeyse tamamı birkaç yıl öncesinde, şuan ki ulaşılan noktayı hayal bile etmemekteydi (Safwat, vd., 2012: 11). Bilgi ve iletişim teknolojileri, yaşamın hemen hemen tüm yönlerini artan bir şekilde etkilemeye devam etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri son yıllarda gerçekleştirilen teknolojik gelişmelerin en önemlilerinden biri olarak gösterilmektedir (Wright, vd., 1997: 3).

Bilgi toplumu, ağ toplumu veya post modern toplum gibi adlandırmaların hepsinin günümüzde yaşadığımız bilgiye dayalı hayatı anlattığını söyleyebiliriz. Dünya 20. yüzyılın ortalarından itibaren teknolojik açıdan çok ciddi ve hızlı bir ilerlemeye şahit olmuştur. Bunların sonucunda gerçekleştirilen önemli teknolojik gelişmelerden dolayı iletişim yöntemlerinde de köklü değişiklikler yaşanmıştır. Askeri bir proje olarak ortaya çıkan ve zamanla tüm dünyayı kapsayan ve en özgürlükçü bilgi ağı olan internet, toplumlara birçok önemli yenilikler sunmuş ve tüm dünyayı kapsayan bilgi ağı ile kişiler ve kurumlar arasında gerçekleştirilen faaliyetler konusunda büyük bir değişim ve ardından çağa ayak uydurabilecek dönüşümlerin gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu sebeptir ki bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler toplumsal ve bireysel yapıları derinden etkilemeyi başarmıştır (Denizci, 2009: 48).

Küresel ölçekte kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumlar üzerine oluşturduğu etkiler özellikle 1960'lı yıllardan itibaren sosyal bilimlerin araştırma konusu haline gelmiştir. Bunun sebebi olarak uydu yayıncılığının gelişmesi ile birlikte, bilgisayar ve internet kullanımının artması ve kişiler arasında gerçekleşen iletişimin farklı bir boyut kazanmış olması gösterilmektedir. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili oluşan pazar düşünüldüğünde, bu teknolojileri üreten ve

üretmeyen ülkeler arasında ekonomik açıdan büyük farkların ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Özellikle günümüz bilgi çağında, bilgi üretimini en fazla gerçekleştiren toplumlar, bilgi toplumu unvanını almayı başarmış ve diğer toplumlara göre, ekonomik sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda çok daha ileri seviyeye ulaşmışlardır (Avcıoğlu, 2011: 2-3).

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmeler, bu teknolojilerin insan yaşamında vazgeçilmez bir unsur haline gelmelerini sağlamıştır. Hatta günümüz şartlarında çokça gerçekleştirilen bilimsel ve teknolojik araştırmalar da, bilgi ve iletişim teknolojileri üzerine yapılması gereken yatırımları daha da önemli bir duruma getirmektedir. Hatta bilgi ve iletişim teknolojileri kamu ve özel sektörde faaliyetlerini sürdüren tüm işletmelerin, işlem süreçlerinin tamamının vazgeçilmez bir ana unsuru haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, sadece iş hayatı için değil, insanların standart günlük yaşamlarında dahi kullanmayı bırakmadıkları bir hayat tarzı olmuştur. Örneğin günlük gazetelerin okunması, bankacılık işlemlerinin yapılması, radyo dinlenmesi, televizyon izlenmesi, kütüphane incelemeleri, yükseköğrenim alma, iş başvuruları ile ilgili işlemleri yapma ve alışveriş yapma gibi çok çeşitli alanlara girerek yaşamımızda köklü ve büyük değişikliklere sebep olmuştur (Turan, 2011: 128-129).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi paylaşımında bulunmak üzere oluşturulmuş dünya çapında erişim sağlayan bir ağıdır. Bu ağın verdiği imkanlar neticesinde yaşanan olumlu gelişmelerin dışında olumsuz gelişmeler de yaşanmaktadır. Sebebi ise bilgi ve iletişim teknolojileri ağının isteyen herkes tarafından kolayca kullanılabilir erişim sınırının olmadığı bir yapıya sahip olması olarak gösterilebilmektedir. Hatta daha önce de bahsettiğimiz üzere bu teknolojileri kullanmak hayatımızda zorunluluk halini almıştır. Yapılan araştırmalar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım oranının insanlar arasında çok hızlı bir şekilde yayıldığını ifade etmektedirler. Bu da çok daha fazla insanın günün önemli bir kısmının ekran başında geçirmesi olarak belirtilmektedir. Bundan dolayı insanlar arasında gerçek hayattaki sosyal yaşamdan gün geçtikçe daha az söz edilebilmektedir. Zamanla çok daha fazla insan asosyal ve problemlili bireyler haline almaya devam etmektedirler (Yalçın, 2006: 1).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu denli gelişmeler sonucunda bilgi, en önemli kavram ve ihtiyaç haline almıştır. Bilginin hammadde, sermaye, insan gücü ve

enerji gibi üretim faktörlerinde biri haline gelmesi, ekonomi alanında hammadde ve ürün olarak kullanılması, herkes tarafından paylaşılan kültürel bir olgu haline gelmesi, düşünme, yönetme ve çalışma yapılarında yenilenmeye gitmenin kaçınılmaz olduğu, yani bilgi ve iletişim teknolojilerinin her alanda baş kaynak olarak görev yaptığı bir süreç olarak ifade edilen bilgi toplumunu yaşadığımız kabul edilmektedir. Yaşanan bütün bu gelişmeler bilgi toplumunun temel özelliklerinin de belirlenmesini sağlamıştır. Bu özellikler şu şekilde ifade edilebilir (Kurulgan, 2005: 187-188).

- Bilginin önem kazanması: Çağımızda toplumlar bilginin etrafında örgütlenmektedirler. Bu dönemde bilginin sürekli olarak üretilebilmesi ve bunun artış göstermesi, kişiler ve kurumlar arasında rahatlıkla paylaşılabilmesi ve özellikle işletmelerin karar mekanizmalarında görev yapması, bilginin önemini ifade edebilmektedir.
- Küreselleşme: Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde kişiler ve kurumlar, saniyeler içerisinde dünyanın tamamı ile iletişim kurabilmekte ve istenilen araştırmaları yapabilmektedir. Bu sebeptendir ki, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde birbirlerine bağlı sistemlerin oluşturduğu bir bütün olarak ifade edilen küreselleşmeden bahsedilmektedir.
- Bilgi sektörünün oluşması: Bilgi sektörü, bilgi ve iletişim teknolojilerinin donanım ve hizmetlerine bağlı olarak bilginin üretilmesi, paylaşılması, pazarlanması ve tüketilmesi gibi tüm işlevsel alanlardaki kullanımını kapsamaktadır.
- Bireyin merkezi konuma gelmesi: En önemli kaynağın bilgi olduğu günümüzde, yeterli bilgi ve beceriye sahip bireyler vazgeçilmez niteliği kazanmaktadır.
- Bilgisayarlaşma: Her türlü bilginin üretilmesi, saklanması ve gerekli yerlere iletilmesi konusunda bilgisayarların yoğun bir şekilde kullanıldığı günümüzde ilerleme ve çağdaşlaşmanın sembolü olarak bilgisayarlar gösterilmektedir.
- Örgütlü toplumun güçlenmesi: Bilgi toplumu örgütlü bir yapı olarak ifade edilmektedir. Bu yapıda oluşan katılımcı demokrasi sayesinde kişiler çatısı altında faaliyet gösterdikleri örgütlerin yönetim ve denetim süreçlerine gönüllü ve bilinçli olarak katılmaya başlamışlardır.

Günümüz şartlarında işletme yöneticileri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı konusunda önemli derecede farkındalık kazanmış durumdadırlar. Yöneticiler, piyasada etkin bir şekilde faaliyetlere devam edebilmek ve rekabet ortamına ayak uydurabilmek için, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en iyi şekilde faydalanmaları gerektiğini bilmektedir. Fakat bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeniliklerin ve uygulama alanlarının artmasına rağmen, işletmelerin önemli bir kısmı bu geçiş konusunda bir miktar direnç göstermişlerdir. İşletme içi faaliyetlerde bilgisayarlı sistemlere geçiş konusunda gereken ilk kurulum maliyetleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının bilgi güvenliği konusunda bir risk oluşturması ve gerçekleştirilecek olan geçiş sürecinin işletme içerisinde önemli bir değişimi şart koşması gibi sebepler kişilerin bu yenilikleri kullanma konusunda olumlu karar vermelerini engellemektedir (Bensghir, 1996: 43-44). Ancak günümüzde teknolojinin geldiği nokta düşünülecek olduğunda, insanlar ne kadar direnç gösterebilirler de, bilgisayar tabanlı sistemlere geçişin zorunlu duruma geldiği görülebilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK BELGE (E-BELGE) UYGULAMALARI

Belge, fiziksel şekline, özelliğine ve hangi araç üzerinde olduğuna bakılmadan herhangi bir kuruluş tarafından oluşturulan, alınan, gönderilen, sahip olunan ve kullanılan her türlü yazı, harita, sunu, elektronik veya kağıt kayıtlı ve çıktı gibi araçlardır (Odabaş, 2009: 413). Yaygın anlamda belge, belirli bir amaç için yazılmış veya çizilmiş bilgileri içeren bilgi taşıyıcısı anlamına gelmektedir. Belgenin anlam merkezinde genellikle, bir birim olarak belgenin, kolay bir şekilde oluşturulması, iletilmesi, saklanması ve kullanılmasını barındıran bir ifade bulunmaktadır (Björk, 2003: 105). Ayrıca belge, insanların tüketmesi için oluşturulan ve kaydedilen bilgilerin barındırıldığı bir birim olarak ifade edilebilir. Belgenin kaydedilmesi ve saklanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle konuşmalar, bir kopyaları oluşturulmadığı sürece belge özelliği taşımamaktadır. Belgeler içerisinde bulunan bilgiler özellikle önceki yıllarda genelde metin ile temsil edilmelerine rağmen, artık grafik, video, ses, resim gibi araçlar aracılığıyla da temsil edilmektedir. Belgeler, önceden sadece kağıt üzerinde oluşturulur ve saklanırlardı. Ancak günümüzde dijital olarak da oluşturulup, saklanabilmekte, hatta dijital olarak iletilmekte ve görüntülenebilmektedir (Ralph, 1995: 30-31). E-belge ise Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan 397 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğinde (2010: 2), şekil hükümlerinden bağımsız olarak Vergi Usul Kanununa göre düzenlenmesi zorunlu olan belgelerde yer alan bilgileri içeren elektronik kayıtlar bütün olarak tanımlanmıştır.

Maher (1992: 41-46) kitabında, işletmeler tarafından üretilen belgeler, işletme içi ve dışında gerçekleştirilen süreçlere ait kanıt ve bilgileri oluşturduklarından dolayı, bu belgelerin gerektiği gibi saklanmalarına yeterli önemin verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Belgelerin kayıt altına alınması ve saklanması aşamalarında, her belgenin özelliklerinin belirlenmesi ve alınan sonuçlara göre belgelerin kategorilere ayrılarak saklanmaları bu konuda önemli olmaktadır. Kitapta, bir belgenin kategorisi konusunda

karar vermek için en iyi yolun, yönetim kategorisi, mali kategori, yasal kategori, araştırma kategorisi ve arşivsel kategori olarak belirtilen 5 kategoriden birine uyacak şekilde alt alanlara ayrılması olarak belirtmiştir. Bunlar:

- Yönetimsel kategori: Örneğin, tebliğ ve iletişim politikasında bir değişiklik yapma, bir sorunu veya soruyu düzgün bir biçimde ifade etme, işletme süreçlerini kapsayan işlemlerin kaydedilmesi gibi işletmelerin normal süreçlerinde kullanılan bütün belgeler yönetimsel değere sahiptir. Bu tür belgelerin tamamı, işletmelerin yönetim birimleri açısından gereklilik arz etmektedirler, çünkü bahsi geçen bu bilgiler, gelecekte tekrar ele almak ve kullanmak amacıyla belgelere kaydedilirler.
- Mali kategori: Bazı belgeler, mülkiyet düzeni, makbuz ve faturalar, fonların dağıtılması veya mallar ve hizmetlerin müşterilere ulaştırılarak fon elde edilmesi gibi bilgilerin parasal değerine sahip olabilmektedir. Bu belgeler, mülkiyetlerin, makbuzların ve giderlerin muhasebeleştirilmesi için gerekli ise finansal değere sahiptirler. Ayrıca bu tür belgeler, işletmenin finansal açıdan karar alma süreçlerinde önemli görevler almaktadırlar.
- Yasal kategori: Eğer bir belge, bir kişinin veya bir işletmenin hareketleri konusundaki iddiaları desteklemek veya çürütmek amacı için kullanılıyorsa, yasal değere sahip olduğu ifade edilebilir.
- Araştırma kategorisi: Herhangi bir konuda çeşitli araştırmalarda kullanılmış olan belgeler, araştırma değerine sahip belgeler olarak belirtilmektedir. Diğer kategorilerden birine ait olarak üretilmiş olan bir belge üzerinde zaman geçtikçe, üretildiği zamanda sahip olduğu değerlere olan etkisi azalacak, ancak işletmenin tarihi hakkında çeşitli bilgileri barındırdığından dolayı da araştırma değeri artacaktır.
- Arşivsel kategori: Kıymet takdiri konusundaki çoğu yazılar, muhafaza için öncelikle etiketlenmiş olan değerleri içermektedirler. Bu kategori, diğer tüm kategorilerin tamamını kapsayan bir birleşimden oluşmaktadır. Herhangi bir belge, idari, mali ve yasal kategori gibi çeşitli alanlardan birine ve birkaç tanesine sahip olabilmektedir. Bu belgelerin tamamı aynı zamanda, gelecek süreçte yeniden ele alınmak, değerlendirilmek ve kullanılmak gibi amaçlar için saklanacaklarından dolayı arşivsel değere de sahip olmaktadır.

Yıllar öncesinde bilgisayar ağı sisteminin keşfi ile birlikte, elektronik bilgi ve belge paylaşımının temelleri atılmış ve bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler dolayısıyla, işletmeler tarafından kullanılan belgeler, elektronik ortamlar yardımıyla hazırlanmaya, kullanılmaya, iletmeye ve saklanmaya başlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti' de dahil olmak üzere bir çok ülke, kendi bünyelerinde faaliyet gösteren işletmelerin üretecekleri, kullanacakları, iletecekleri ve saklayacakları belgelerle ilgili bahsedilen tüm bu işlemleri tamamen elektronik ortamlarda sürdürebilmek için gerekli yasal düzenlemeleri uygulamış ve elektronik belge sistemlerinin yaygınlaştırılması için gereken adımları atmaya başlamıştır.

2.1. E-BELGE YÖNETİMİ

Dünyada ve ülkemizde son yıllarda köklü değişimler yaşanmış ve gelişen teknoloji, getirdikleri ile birlikte yaşamın tüm alanlarında son derece etkili olmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan tüm bu gelişmeler belge kavramına da e-belge kavramını eklemiştir. Bunun sonucunda işletmelerde e-belge ve e-belge yönetim sistemleri önemli bir yere sahip olmuştur. E-belge ve e-belge yönetim sistemleri, belge ve belge yönetim sistemleri ile tamamen aynı içeriğe sahip olmasına rağmen onlardan ayrılmalarını sağlayan en önemli etken, bu tür belgelerin elektronik ortamlarda üretiliyor ve kullanılıyor olmasıdır (Ermiş, 2006: 140).

Belgeler aracılığı ile kurumsal faaliyetlerin kayıt altına alınması ve bunların gelecek nesillere aktarılması, yüzyıllardır gerçekleştirilen bir eylemdir. Belge yönetimi, türüne ve amacına bakılmaksızın, tüm kurumlarda olması gereken bir işlemdir. Kurumlarda belge yönetimi beş temel amaca hizmet etmektedir. Bunlar (Kandur, 2011: 3):

- Güncel karar verme ve ihtiyaçlara cevap verilmesi,
- Kurumsal kaynakların nasıl sağlandığının ve kullanıldığının belgelenmesi,
- Kurumun, çalışanların ve hizmet alanların haklarının korunması,
- Kurumun bağlı olduğu mevzuat hükümlerine uyulup uyulmadığının belgelenmesi,
- Tarihsel süreç içerisinde kurumsal devamlılığın izlenebilmesi, olarak sıralanmaktadır.

Belge yönetimi süreçleri, bilgi sistemi tasarlanması ve belgelerin üretilmesinden, bu belgelerin saklanması konusunda gerekli tüm arşiv düzenlemelerine kadar, bir belgenin geçirdiği tüm aşamalar boyunca, belgelerin tamamının uygun, etkili ve verimli bir şekilde işlenmesi süreçlerini kapsamaktadır. Belgelerin hem kurumsal hem de arşivsel olarak etkili ve verimli bir şekilde süreçlere dahil edilmesi için gerekli olan bir alandır. Genel bir ifade ile üretilen belgelerin uzun yıllar boyunca sahip olduğu değeri kaybetmeden ve işletme faaliyetlerine konu olan işlevsel etkilerini yitirmeden muhafaza edilmesini sağlayan bir süreçtir. Bu ifadeler doğrultusunda, e-belge yönetim sistemleri ile ulaşılmak istenen amaçların, klasik belge yönetim sistemleri ile paralel olduğu ifade edilebilmektedir. Ancak, kullanılması gereken elektronik ortamların çok daha farklı özelliklere sahip olmasından dolayı e-belge yönetiminin ciddi anlamda teknik içeriklere sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle e-belge yönetiminin oluşturulması için disiplinler arasındaki işbirliği ve uyum daha fazla önem kazanmaktadır (Odabaş, 2009: 415).

E-belge sistemleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış bir teknoloji olarak kullanılmakta olan ve bu gelişmenin paralelinde işletme yapısına yansıyan bir belge yönetim sürecidir. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde, işletmeler belgelerini artık elektronik alt yapı üzerinde oluşturmakta ve yine aynı yapı üzerinde iletilmelerini ve saklanmalarını sağlamaktadırlar. E-belge ifadesinin genel anlamda, bilgisayar sistemleri içerisinde üretilen, saklanan, iletilen belgeleri tanımladığı kabul edilirse, e-belge yönetiminin de bu tür belgeleri yönetmek için kurulan bir yapı olduğu ifade edilebilmektedir (Aydın, 2005: 92).

E-belge yönetimi son derece geniş ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yapı bir sistem yaklaşımı alt yapısı üzerine kurulmalı ve sistemi oluşturan tüm birimlerin birbiri ile uyumlu çalışabilmesi için gerekli önemlerin alınması gerekmektedir. İlgili sistemi oluşturan öğelerin başında ise e-belge yönetiminin görünen yüzü olan ve tüm kullanıcıların belgeler ile ilgili işlemleri gerçekleştireceği ve takip edebileceği bir yazılım arayüzüdür. İlgili yazılım, işletme içerisinde kullanılan bir otomasyon sisteminin parçası olarak üretilebilir veya kurum otomasyonu ile uyumlu çalışabilen bağımsız bir sistem olarak da temin edilebilir. Her iki şekilde de kullanılma imkanı

bulunmasına rağmen, e-belge yönetim sisteminin işletmenin işlevsel gerekliliklerine yeterli cevap verebilmesi gerekmektedir (Kandur, 2005: 7).

E-belge yönetiminde, teknolojik alt yapılara ek olarak, doğrudan belge idaresini hedefleyen bir teknoloji takımı bulunmaktadır. E-belge sistemleri için sıklıkla ifade edilen özel yazılım, hem elektronik hem de klasik belgelerin işlenmesi ve yönetimi konusunda işlevsellik sağlar. Aslında, belgelerin özel yazılımı hakkında, “belgenin işlenmesi ile ilgili süreçler” ve “belgenin yönetilmesi ile ilgili süreçler” olmak üzere iki adet alt katman bulunmaktadır. Bir belgenin yaşam döngüsündeki ana adımları tarafından organize edilen belge işleme teknolojilerinin bir grubu ve belge yönetim altyapıları ile birlikte, belge yönetim fonksiyonları aşağıda özet olarak verilmiştir (Ralph, 1995: 37-39):

- Ele geçirme ve oluşturma: Temel olarak bilgiyi sayısallaştırmak için gerekli teknolojileri kapsamaktadır. Basılı halde bulunan bir belgeyi gerekli donanım ve yazılımlar kullanılarak sayısallaştırır ve daha sonra, elektronik bir resim olarak işler. Belge algoritmalar tarafından dijital formata dönüştürülürken, tarayıcılar belgeyi resim olarak ele geçirir. Bir belge taranıp sayısallaştırıldıktan sonra, doğru yazılımlar kullanılarak bilgisayar ortamında düzenlenebilir bir şekle dönüştürülebilir.
- Depolama ve organizasyon: Belgelerin nasıl saklanacağı ve organize edileceği, çeşitli teknolojileri tarafından belirlenir. Bu konudaki öncelikli gelişmeler, birleşik belge mimarisi, dağıtılmış depolama yönetim yazılımı ve belgelerin ve veritabanlarının bütünleşmesidir.
- Birleşik belge mimarisi: Böyle bir mimari, beraber işlenen bir birleşik belge oluşturan farklı nesnelere için gerekmektedir. Çeşitli uygulamalarda birleşik belgeler, farklı araçlarda depolanabilen yazı, grafik, resim gibi nesnelere oluşmaktadır.
- Dağıtılmış depolama: Belgeler, yerel bilgisayar ve sunucu bilgisayarların sabit disklerinde depolanmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, bilgi ve iletişim ağında bulunan belgelerin %80'i yerel bilgisayarların sabit disklerinde depolanmaktadır. Bu durum, değerli kaynaklara organizasyon ve erişim sağlamak için kullanılan dağıtılmış belge yönetim yazılımlarının önemine vurgu yapmaktadır.

- Belge ve veritabanı bütünleşmesi: Bir organizasyonun bilgi kaynağının ayrılmaz bir parçası olan belgelerin oluşturulması, belge koleksiyonları ve veritabanlarının bütünleşmesini gerektirmektedir. Son zamanlara kadar bu konudaki yaklaşımların çoğu, belgeleri veritabanlarına kaydedilebilmeleri için gerekli adımları atmıştır veya tam tersini yapmıştır.
- Elde etme ve sentez: Endeksçi tarafından belirlenmiş anahtar kelimelerin varlığı veya yokluğuna göre, bir koleksiyondan istenen belgeyi seçmek olarak ifade edilmektedir.
- Yönlendirme ve iletim: E-posta sistemleri, e-belgelerin başlıca iletim mekanizması olabilmek için, basit bir metin mesajlaşma sisteminin ötesinde hareket etmektedir. Bu sayede çeşitli e-belgeler, e-posta sistemleri aracılığı ile istenilen noktalara ulaştırılabilmektedir.
- Baskı ve görüntüleme: Çoğu belgenin, kendi yaşam döngüsünde, bazı zamanlarda baskısı alınacaktır. Bu yüzden dijital yazıcı ve fotokopi cihazları, geniş çeşitliliğe sahip önemli bir teknolojidir.

E-belge yönetim sistemleri, belirli girişim, projeler ve bilgisayar ağlarındaki çalışma grupları ile ilgili belge yönetiminin kolaylaştırılmasına odaklanır. Bilgisayarların işletim sistemlerinde bulunan temel dosya yönetimi yeteneklerine ek olarak, e-belge yönetim sistemleri, belgelerin özel sınıflarının yaşam döngüsünün ve sürümünün belirlenmesi ile ilgili gelişmiş özellikleri içermektedir. E-belge sistemleri, kara kutular gibi karıştırdıkları belgeleri işlemeye eğilimlidirler. E-belge yönetim sistemleri, belgelerin çerçevesi ile ilgilenerken bir çözüm oluşturma eğilimindedir. Tıpkı postanelerin zarfın içindeki ile çok az ilgilenmeleri gibi. Belge doğru zamanda doğru kişiye ulaştığı sürece içerikleri çok önemsenmez. Belge yönetimi açısından bakıldığında, bir belgenin içindeki birincil bilgiyi ve belge hakkındaki ikincil bilgiyi ayırmak önemlidir. Bu ikincil bilgi genellikle veri tanımlayıcısı ile ilgilidir ve düzeltmeleri ve açık belgeyi arayıp bulmak için, insanlara ve belge yönetim sistemlerine olanak sağlamaktadır. Tanımlayıcı veri, geçmiş dönemlerde belgenin kendi şeklini veya kapak sayfasını içermekteydi. Günümüzde ise tanımlayıcı veri için dijital çevre, bilgi arayıp bulmayı kolaylaştıran veritabanlarında depolama sistemleri için son derece uygundur (Björk, 2003:106).

E-belge yönetim sistemlerinin ana avantajı, zaman ve tedarik konusundaki tasarruflardan daha çok, işletmenin iş süreçlerinin daha doğru bir organizasyon içerisinde gerçekleşmesi olarak ifade edilebilir. E-belge yönetim sistemlerinin kullanıcılara sağladığı avantajlar şu şekilde ifade edilebilir (Burtylev vd., 2013: 1-2):

- Uygulamaların otomatik görünmesi ve organizasyonu her aşamasında şeffaflık sağladığından dolayı daha etkilidir.
- Uluslararası kaideler çizgisinde giden kaliteli sistemleri destekler.
- Bilginin verimli bir şekilde depolanmasını, yönetilmesini ve bilgiyle erişimi destekler.
- Genel anlamda işletmenin periyodik faaliyet aktivitelerini tutar.
- İş süreçlerini, uygulamaları ve görüntüleme mekanizmasını en iyi seviyeye getirir.
- İşletme içerisindeki kağıt belge sirkülasyonunun tamamen dışlanması veya maksimum seviyede azaltılması. Kaynak tasarrufu, organizasyon içindeki yönetiminin belge iş hacmi için maliyetlerin azaltılması yolu ile sağlanır.
- Zorunlu istisna veya bir eylemsel elektronik arşiv ile birlikte kağıt belgenin gerçek sadeleştirilmesi ve ucuz depolanması.

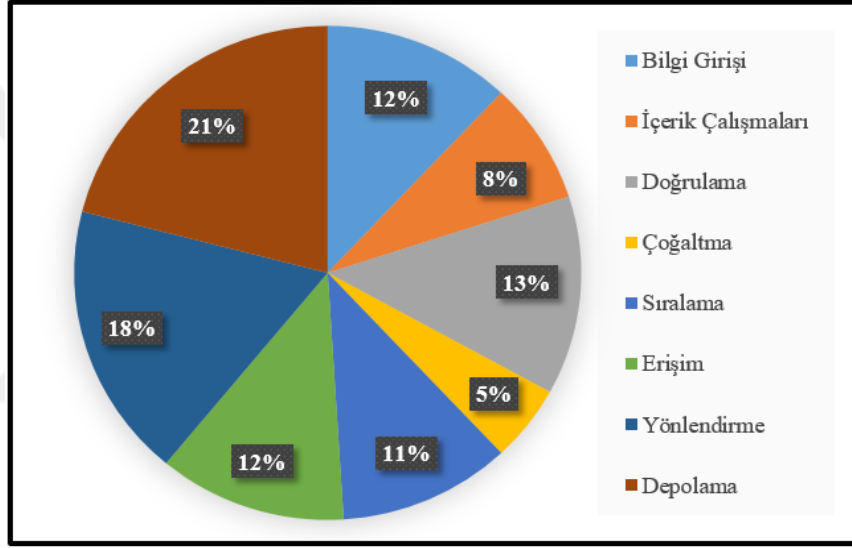
Elektronik sistemlerde, bilgi ve belge kaynaklarının yönetimi ve korunması, bu konuda kullanılan geleneksel yaklaşımları etkilemektedir. Örnek olarak klasik belge yönetim sistemleri tarafından temel alınan konu belgenin yaşam döngüsü iken, e-belge sistemleri ile birlikte yerini belgelerin sürekliliği kavramına bırakmıştır. Bunun sonucunda da elektronik koruma sistemi e-belge yönetim sistemlerinin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Klasik yaşam döngüsü yaklaşımı, doğrusal olarak belgelerin üretilmesi, kullanılması, iletilmesi ve ayıklanması süreçlerindeki faaliyetleri tanımlarken, belgelerin sürekliliği kavramı, bir belgenin aynı anda birden fazla yerde ve farklı koşullarda bulunarak kullanılabilmesi ve tanımlanabilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Belgelerin sürekliliği kavramı dört temel yaklaşımı gerektirmektedir. Bunlar (Külcü, 2010: 292-293):

- Bilgi sistemleri, belge ve arşiv yönetimi kapsamında tek bir belge kavramının kabul edilmesi,
- Belgelerin niteliğini belirleyen faktörlerin, fiziksel özelliklerinin yerine mantıksal özelliklerinin bulunması,

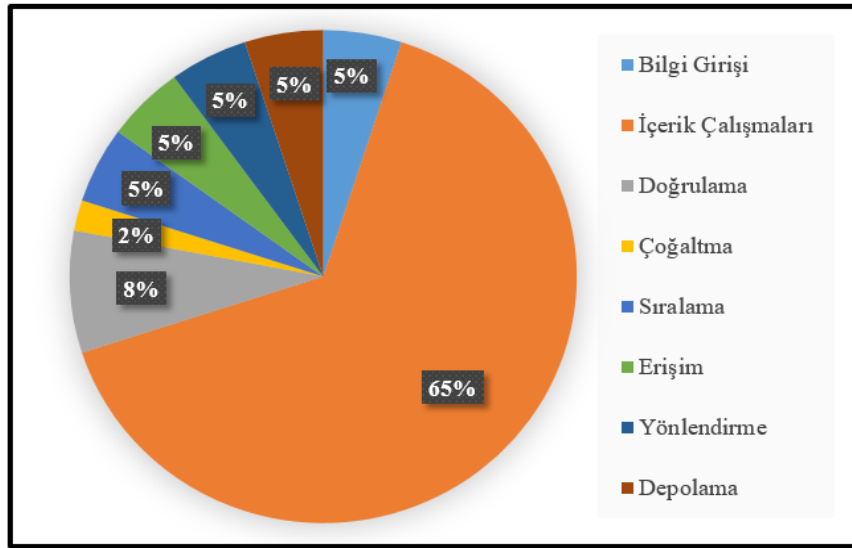
- İşletme içi sosyal ağlar ve iş süreçleri ile belge koruma sistemlerinin tam uyumu,
- Belge ve arşiv yönetim uzmanlığının kurumsal bilginin organizasyonundan sorumlu kılınması,

şeklinde sıralanmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler aracılığı ile elektronik sistemlere geçen kağıda dayalı süreçlerin, eskiye göre bireysel aktivitelerin zamanında önemli bir düşüş oluşturduğu Şekil 4 ve Şekil 5'te görülebilmektedir (Burtylev vd., 2013: 2).

Şekil 4. Kağıt Belge Yönetim Sistemi (Burtylev vd., 2013: 2)

Şekil 5. Elektronik Belge Yönetim Sistemi (Burtylev vd., 2013: 2)

Verilen bilgiler doğrultusunda işletmelerin en önemli faaliyetlerinden birinin belge yönetimi olduğunu söylemek mümkündür. İşletmeler gerçekleşen bir iş süreci sonucunda veya bir iş sürecinin başlangıcında belgeler üretip bunları kullanabilir. Ayrıca üretilen bu belgeleri ilerleyen zamanlarda da tekrar kullanabilmek için arşivlerinde saklamaları gerekmektedir. İşletmelerin belge yönetimi konusunda bahsi geçen bu süreçlerin yönetimlerini gerekli önemi göstererek yapmalıdırlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, işletmelere belge yönetim süreçlerini elektronik ortamda gerçekleştirmeleri için yeterli imkanı sağlamaktadır. İşletmeler de kendilerine sunulan bu imkanları yeterince değerlendirerek belge yönetiminden, e-belge yönetimine geçiş yapmaları gerekmektedir. Mevzuatlarda yapılan değişiklikler ve eklemeler vasıtasıyla e-belge yönetim sistemlerinin zorunlu kullanım kapsamı zamanla genişlemekte ve her geçen gün daha fazla işletme e-belge yönetim sistemlerini kullanmaya başlamaktadır. Bu sayede işletmelerin kendi içindeki ve işletmeler arası gerçekleşen belgeleme işlemleri eskiye nazaran çok daha hızlı, kolay ve hatasız bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

2.2. ELEKTRONİK FATURA (E-FATURA)

Fatura, satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesikadır (VUK, Md. 229). Fatura, yapılan alışveriş sonucunda muhasebe verileri için hazırlanan belgeler olarak tanımlanabilir. Fatura ayrıca, finansal raporlar oluşturmanın temeli olarak ifade edilebilir. Bu yüzden fatura, faturalama işlemlerinin güvenliğinin sağlanması için kesinlikle önemli bir kavramdır (ABD Patent No. US20020091597 A1, 2002). Herhangi bir ticari iş süreci gerçekleştiğine, herhangi bir olgunun varlığına ve bir konuda anlaşmaya varıldığına delil teşkil etmesi amacı ile hazırlanan nesnelere belge adı verilmektedir. Bir malın alım ve satımı gibi en çok karşılaşılan ticari faaliyet türünde, kullanılması gereken en önemli belge ise fatura ve fatura yerine geçebilecek (Perakende satış fişi, gider pusulası, giriş ve yolcu taşıma biletleri, vb.) diğer belgelerdir (Özdemir ve Ayvalı, 2007: 53). Farklı bir ifade ile fatura, ticari işlem sertifikası olarak tanımlanmaktadır. Birçok ülkede, işletmelere faturaları yayımlamak için yetki verilmiştir ve basılı fatura, tamamlanan işlemleri ispat etmekte kullanılmaktadır (Lee ve Wang, 2013: 302).

Türkiye’de 397 sıra no’lu Vergi Usul Kanunu(VUK) tebliği ile hayata geçirilen ve 5 Mart 2010 tarihinden itibaren uygulamada olan e-fatura, veri format ve standardı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenen, Vergi Usul Kanunu gereği bir faturada yer alması gereken tüm bilgileri içerisinde yer aldığı, satıcı ve alıcı arasındaki iletişimin merkezi bir platform üzerinden gerçekleştirildiği elektronik bir belgedir. E-fatura uygulamaları Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yönetilmektedir. E-fatura uygulamasındaki amaç belirli bir biçim ve standarda göre satıcıların ve alıcıların arasında düşük maliyetli, daha güvenli ve daha hızlı bir iletişim sistemi kurmaktır. E-fatura uygulaması 397 sıra no’lu VUK tebliği ile tüzel kişiler tarafından, 416 sıra no’lu VUK tebliği ile de gerçek kişiler tarafından kullanılabilir. Ayrıca 421 sıra no’lu VUK tebliğinin yayınlanması ile bilgi işlem alt yapısı yeterli olmayan kişilerinde e-fatura uygulamasından kolayca yararlanabilmeleri için Özel Entegratörlük müessesesi uygulamaya konulmuştur (GİB, E-Fatura Hakkında: 2015).

E-fatura, faturalama ile ilgili aşamaların, kağıt ortamı dışında tamamen elektronik sistemlerle gerçekleştirilmesine imkan sağlayan modern bir faturalaşma yöntemidir. Alıcı ve satıcı arasında gerçekleştirilen fatura iletiminin elektronik olarak tamamlanması olarak da ifade edilen e-faturada, faturanın oluşumu, aktarılması, saklanması ve gerektiğinde ibraz edilmesi gibi zorunluluk arz eden tüm aşamalar elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Başka bir ifade ile fatura bilgi iletiminin otomasyona alınması şeklinde belirtilen e-fatura ile kağıt faturanın alıcı ile satıcı arasında iletilme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Ayrıca e-fatura hakkında bugüne kadar yapılmış olan tüm işlemlerde basılı ortamda gerçekleştirilen faturalaşma sürecinin taşıdığı zorlukların ortadan kalkmasıdır. Bundan dolayıdır ki e-fatura faturalaşma sürecinde faydalı bir alternatif olarak yer edinmiştir (Yıldırım, 2013: 116).

E-fatura sistemi, oluşturulan faturanın Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortam üzerinden gönderilmesi zorunluluğunu getirdiğinden dolayı, hazırlanan faturanın basılı olarak ikinci bir kopyasının muhafaza edilmesi şartını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca sistem, taraflar arasında gerçekleşen faturalaşma süreçleri hakkındaki zamanlama bilgilerinin birbirlerinden tarafsız olarak tutulmalarına ve güvenli elektronik imza ile imzalanmış faturalar oluşturmalarına imkan vermektedir (Öz ve Bozdoğan, 2012: 83).

E-fatura, Avrupa'da verimliliği artıran en önemli kaynaklardan biri olarak tanınmıştır. Bazı Avrupa ülkeleri, E-fatura uygulamasına geçiş konusunda diğerlerine göre daha aktif hareket etmişlerdir. Örneğin 2005'ten beri, Danimarka kamu otoriteleri, elektronik formatta fatura kabul etmektedirler ve bu uygulama kanun yolu ile şart koşulmuştur. Kağıt faturadan, elektronik faturaya geçişin faydaları açıktır. Fin Devlet Hazinesi ve bazı Finli işletmeler gelen bir kağıt faturanın işletmelere 30-50 euro civarında maliyet getirdiğini tahmin etmiştir. E-faturaya geçiş yaparak bu maliyetler, yarı otomatik faturalama süreçleri yoluyla 10 euroya, tam otomatik faturalama süreçleri ile 1 euroya düşürülebilir. European Associations of Corporate Traders (Avrupa Kurumsal Hazinedar Dernekleri) (EACT)' ne göre, tedarik zincirindeki gider maliyetlerinin azaltılması sonucu, Avrupa çapında 243 Milyar Euro'dur. Avrupa Birliği'nin tahmini 238 Milyar euro'dur. Parasal tasarruflara ek olarak, kağıt faturadan, elektronik faturaya geçiş ile sadece Avrupa'da 14 milyon ağacın korunacağı gibi hatırı sayılır derecede çevresel etkileri vardır (Pettinen, 2008: 4-5).

2.2.1. E-Fatura Uygulama Esasları

Mükelleflerin e-fatura uygulamasına dahil olma zorunluluğu konusundaki usul ve esaslar Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan 454 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde (2015: 1-2) belirtilen bilgilere göre:

- 2014 yılı veya devam eden hesap dönemlerin brüt satış hasılatları 10 Milyon TL ve üzerinde olan mükellefler,
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli I No'lu listede belirtilen petrol ve petrol ürünlerinin imali, ithali ve teslimi gibi faaliyetleri yürütmek amacıyla Enerji Piyasası Denetleme Kuruluna kayıt yaptıran mükellefler,
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli III No'lu listede bulunan alkol ve tütün ürünlerini imal ve ithal eden mükellefler,
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 11. Maddesinin kapsamına giren mal ve yolcu beraberli eşya ihracı kapsamında fatura düzenlemesi gereken mükellefler,

01.01.2016 tarihi ile e-fatura uygulamasına dahil olmak zorundadırlar.

Vergi Usul Kanunu 232. maddesinde satıcıların bir alışveriş sonucu müşteriye fatura düzenleyip vermesinin, aynı şekilde müşterinin de bu faturayı istemesi ve almasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. 397 sıra no'lu VUK Genel Tebliğinde ise, faturanın elektronik bir belge olarak düzenlenmesi, verilmesi, saklanması ve gerektiğinde ibraz edilmesi gibi konularda düzenlemeler bulunmaktadır. Bu sebeple, bir alışveriş sonucu fatura düzenlemesi zorunlu olan satıcılar, genel standartlar çerçevesinde basılı (kağıt) fatura düzenleyebilme hakkında sahiptir. Aynı şekilde tebliğde yer alan hükümler çerçevesinde de e-fatura düzenleyebilmektedirler. Ancak satıcılar basılı fatura ve e-faturadan sadece bir tanesini düzenleyebilirler. İkisinin aynı anda düzenlenmesi mümkün değildir. Ayrıca e-fatura uygulamasına geçmiş mükelleflerde müşteri talep ettiği takdirde basılı fatura düzenlemek zorundadırlar (Karadeniz, 2012: 5).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda oluşan verimlilik ve maliyet avantajı gibi sebepler yoğun işlem gerçekleştiren büyük işletmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu tür işletmelerde belgelerin fiziksel ortamlar kullanılarak üretilmesi, iletilmesi ve saklanması ciddi anlamda bir sorun teşkil etmeye başlamıştır. Özellikle kağıt ortamda basılı belgeler ile çalışan bu tür işletmelerde gözetim ve denetim sürecinde de büyük sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sebeptir ki e-fatura uygulamasının kullanımının yolu açılmıştır. Elektronik Fatura Kayıt Sistemi uygulamasına kayıtlı olan işletmeler arasında gerçekleşecek faturalaştırma işlemlerinde e-fatura kullanımı zorunlu tutulmaktadır. Elektronik Fatura Kayıt Sistemine kayıtlı olan bir işletme ancak bu sisteme kayıtlı olmayan bir işletme ile yapacağı alışveriş sonrasında kağıt fatura kesebilme yetkisine sahiptir. E-fatura sistemini kullanmak isteyen işletmelerin, ilk etapta Gelir İdaresi Başkanlığına başvuru yapmaları gerekmektedir. Başkanlık başvuru yapan işletme hakkında gerekli değerlendirmeyi yaptıktan sonra uygun görürse kullanıcı hesabı tanımlanacak ve kullanıma açılacaktır. İşletmeler tarafından düzenlenecek e-faturanın, geçerli bir fatura sayılabilmesi için Maliye Bakanlığı tarafından oluşturulmuş e-fatura uygulamasını kullanarak hazırlanmış olması gerekmektedir. Uygulama usul ve esaslarına tam olarak uyulmuş olsa dahi, e-fatura uygulaması kullanılmadan hazırlanacak olan faturaların geçerliliği bulunmayacaktır (Aslan, 2014: 40-41).

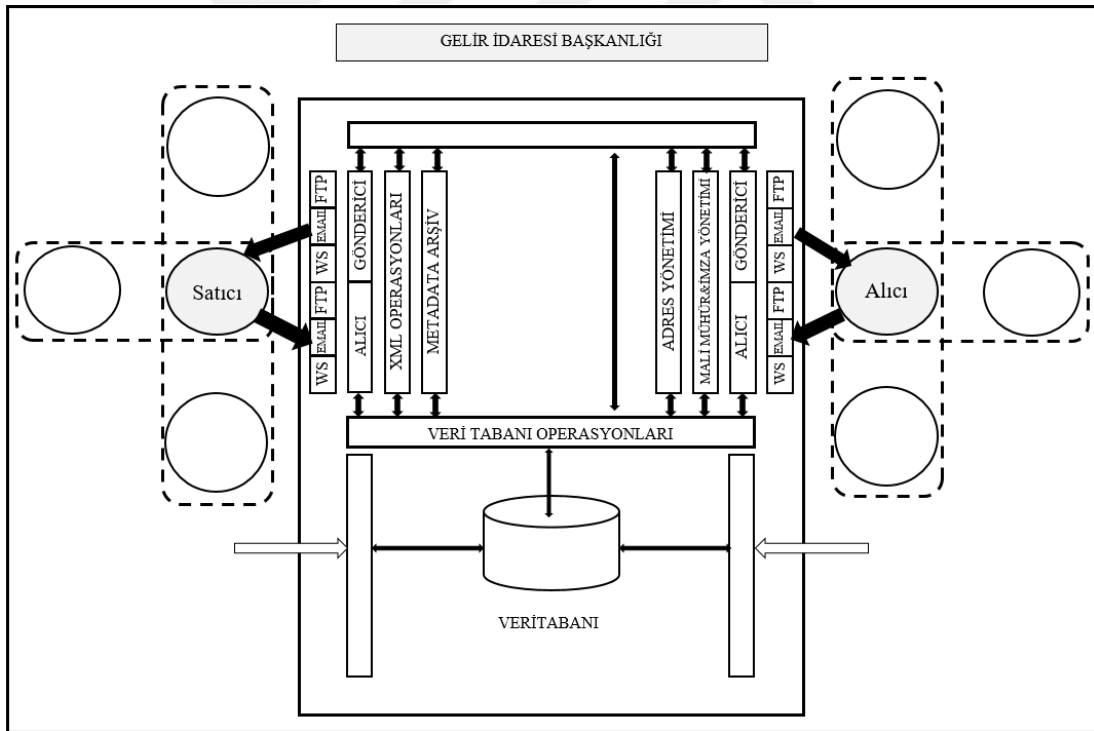
E-faturanın oluşturulması ve iletilmesi konusunda uyulması gereken kuralların oluşturulması ve e-fatura süreçlerinin gözetim ve denetiminin yapılması konusunda Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır. E-fatura uygulaması ilk etapta limited ve anonim şirketlerin kullanımına açılmış ve daha sonra yapılan düzenlemeler ile gerçek kişilerin de e-fatura kullanmalarına imkan verilmiştir. 14.12.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 421 sayılı genel tebliğ ile bazı sektörlerde e-fatura kullanımı zorunlu hale gelmiş ve alternatif faturalama yöntemi olmaktan çıkmıştır. Maliye Bakanlığı tarafından e-fatura ile ilgili yapılan çalışmalara bakarak, e-fatura kullanımı diğer sektörler içinde yakın bir gelecekte zorunlu hale geleceği, kamuya kesilen tüm faturaların e-fatura şeklinde olacağı ve Türkiye ekonomisinin büyük bir kısmında e-faturadan söz edileceği görülebilmektedir (Yanık ve Karadaş, 2013: 134-135).

E-fatura uygulaması ile ilgili birden fazla uygulama çeşidi bulunmaktadır. Ancak tüm uygulamaların birleştiği genel işleyiş, satıcı ve alıcı taraflarında e-faturanın oluşturulması ve iletilmesi gibi işlemlerin tamamlanabilmesi için gerekli alt yapının kurulmasına yöneliktir. Bu alt yapının temelini de büyük bir ağ bağlantısı olan internet yapısı oluşturmaktadır. Günümüzde artık e-fatura uygulamalarını kullanmak isteyen mükelleflerin, internet alt yapısı ve bir adet web tarayıcıya(web browser) sahip olmaları yeterlidir. Bunların dışında e-fatura otomasyon hizmeti sunan birçok firma da bulunmaktadır. Hatta bazı çevrimiçi hizmet veren servisler, e-fatura uygulamasını da içine alan tüm muhasebe süreçleri ile ilgili hizmetler sunabilmektedirler (Yıldırım, 2013: 116).

E-fatura çalışmaları kapsamında Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından Elektronik Fatura Kayıt Sistemi adında bir başlangıç sistemi geliştirilmiş ve bu sistem adı altında bazı mükellefler ile protokol imzalanarak e-fatura kullanımına başlanmıştır. Protokol imzalanmış olan mükelleflerin e-fatura düzenleme, gönderme ve saklama konularında almış oldukları izinler Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından aksi bir durum belirtilmediği sürece geçerli bulunacaktır. Bundan dolayıdır ki, bahsi geçen bu mükellefler tarafından hazırlanacak ve iletilecek e-faturaların Vergi Usul Kanunu kapsamında geçerliliği bulunacaktır. Ancak Elektronik Fatura Kayıt Sistemini kullanabilmek için Gelir İdaresi Başkanlığı ile protokol imza sürecini geçmiş olan işletmelerin, 397 sayılı VUK Genel Tebliğinin “*Bilgi İşlem Sistemlerinin Entegre Edilmesi Yoluyla Kullanımı*” başlıklı 5.1.1 bölümünde belirtilen entegrasyon işlemlerini, tebliğin

yayınlanmasından itibaren bir yıl içerisinde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Eğer işletmeler bu entegrasyonu kendilerine tanınan sürede gerçekleştirmezlerse, herhangi bir uyarıya gerek kalmadan imzaladıkları protokol Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından iptal edilir (Kumkale, 2013: 89-90).

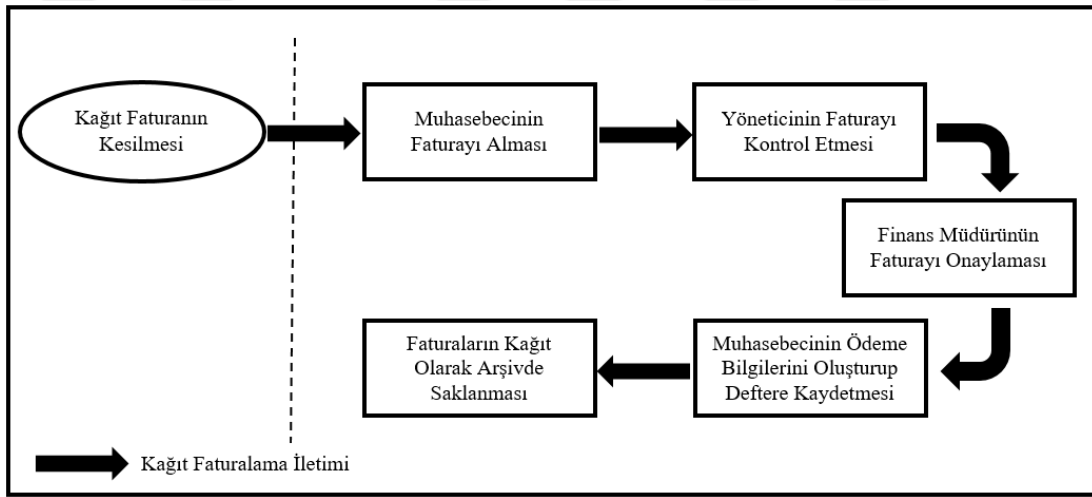
Şekil 6’da gösterilen e-fatura teknik tasarımı itibari ile mesajların taraflar arasında dolaşımını sağlamak amacı ile oluşturulan sistemin içerisinde, herhangi bir ara yüz bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile elektronik fatura uygulamasının taraflar arasında kullanımı tamamı ile uygun yazılım entegrasyonlarının oluşturulması ile gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde oluşturulacak çözümler, işletmelerin kendi bünyelerinde yer alan ERP (Enterprise Resource Planning – Kurumsal Kaynak Planlaması) çözümlerinin uyarlanması şeklinde olabileceği gibi bu konuda geliştirilecek bazı özel yazılım çözümlerinin de geliştirilmesi mümkündür (GİB, E-Fatura Mevzuat ve Teknik Mimari, 2016).

Şekil 6. E-Fatura Teknik Mimarisini (GİB, E-Fatura Mevzuat ve Teknik Mimari, 2016)

2.2.2. E-Faturanın Düzenlenmesi ve İletimi

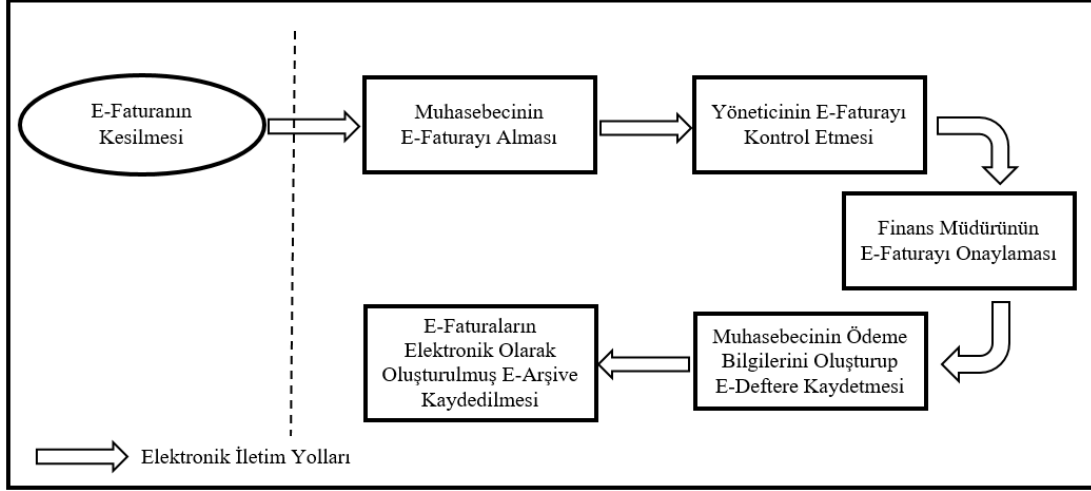
Manuel olarak kullanılan kağıt fatura süreci, bir mal veya hizmet satıldığında veya alındığında ve yapılan işin karşılığı olarak bir kağıt fatura düzenlendiğinde başlamaktadır. Muhasebe Meslek Mensubu, faturaları düzenleyerek, fatura verilerini gözden geçirecek olan yöneticiye gönderir. İnceleme işlemini yapan yönetici, işi bitirdikten sonra faturaların incelendiğine dair onayı vererek Muhasebe Meslek Mensubuna geri gönderir. Onaylanmış faturaları alan Muhasebe Meslek Mensubu, ödeme bilgilerini oluşturarak fatura bilgilerini deftere kaydeder. Kayıt işlemleri yapılan faturalar 6-15 yıl arasındaki süreler boyunca arşivlenmektedirler. Şekil 7’de kağıt fatura süreçleri gösterilmektedir (Voutilamen ve Pento, 2003: 222-224).

Şekil 7. Kağıt Fatura Süreçleri (Voutilamen ve Pento, 2003: 223).

E-fatura süreci ise, temelde kağıt fatura süreci ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bir müşteri, bir mal veya hizmetin karşılığı olarak gereken ödemeyi yaptıktan sonra, satıcı bunun karşılığında fatura düzenleyecektir. Ancak manuel sistemin aksine hazırlayacağı fatura, elektronik ortamda hazırlanacaktır. Hazırlanan e-fatura, internet ve intranet veri yolları kullanılarak ilk önce fatura bilgilerini inceleyecek olan işletme yöneticisine ulaşır. Yönetici incelemelerini tamamladıktan sonra da faturayı onaylayarak Muhasebe Meslek Mensubuna gönderir. Kendisine gelen e-faturayı alan Muhasebe Meslek Mensubu ödeme bilgilerini elektronik ortamda oluşturur ve fatura bilgilerini e-deftere kaydeder. Ayrıca ilerleyen süreçte fatura bilgilerinin tekrar incelenebilmesi için fatura, elektronik ortamda oluşturulmuş e-arşiv

sistemine kaydedilir. Şekil 8’de e-fatura süreçleri gösterilmektedir (Voutilamen ve Pento, 2003: 222-224).

Şekil 8. E-Fatura Süreçleri (Voutilamen ve Pento, 2003: 224).

Ülkemizde e-faturaların düzenlenmesi ve iletilmesine ilişkin konular Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 397 Sıra No’lu VUK Genel Tebliğinde (2010: 4-7) belirtilmiştir. Bu tebliğe göre, e-fatura çalışmaları kapsamında Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından oluşturulmuş EFKS sistemi, sınırlı sayıda mükellef ile kullanılmaya başlanmıştır. Bu mükelleflerin EFKS sistemini kullanarak hazırlayacakları e-faturalarda Vergi Usul Kanunu kapsamında geçerli faturalar hükmünde sayılacaklardır. EFKS sistemi kullanan mükelleflerin dışında kalan e-fatura mükellefleri için ise, e-faturanın ilgili tebliğde bulunan usul ve esaslara uygun olarak düzenlenmesi, gönderme ve alma işlemlerinin de Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından oluşturulan e-fatura uygulaması aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunludur. Faturaların e-belge olarak düzenlenmesi ve gönderilmesine ilişkin biçim ve standartlar <http://www.efatura.gov.tr> adresinde duyurulmuştur. Bu tebliğde belirtilen usul ve esaslar ile uygulanması gereken biçim ve standartlara uygun olarak düzenlenmeyen, düzenlense dahi e-fatura uygulaması aracılığı ile gönderilmeyen veya alınmayan e-faturaların geçerlilikleri bulunmamaktadır. Ayrıca mükellefler 397 sıra no’lu tebliğde belirtilmeyen hususlar konusunda da Vergi Usul Kanunu ve ilgili diğer tüm kanun ve düzenlemelerde yer alan hususlara uymak zorundadırlar.

E-fatura uygulaması kapsamında e-faturaların oluşturulmaları ve ilgililerine iletilmeleri aşamasında dikkat edilmesi gereken iki hususu bulunmaktadır. Bunlar (Yıldırım, 2013: 130):

- E-fatura belgelerinin 397 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğinde belirtilmiş olan biçim ve standartlara uyularak oluşturulmaları gerekmektedir.
- Oluşturulan e-faturalara ilişkin gönderme ve alma işlemlerinin e-fatura uygulaması aracılığı ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

2.2.3. E-Fatura Saklama ve İbraz Koşulları

Vergi Usul Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre mükellefler, hem düzenledikleri e-faturaları hem de kendilerine düzenlenen e-faturaları, yasal süreler içerisinde saklama ve gerektiğinde ibraz etme sorumluluğuna sahiptirler. E-faturaların kağıda basılarak saklanmalarının herhangi bir hükmü bulunmamaktadır. Bu yüzden mükellefler e-faturaları kendi bünyelerinde oluşturacakları elektronik depolama ortamlarında saklamaları gerekmektedir. Mükellefler oluşturacakları elektronik depolama ortamlarını gerektiğinde ilgili faturaya ulaşılabilir şekilde oluşturmaları gerekmektedir (397 No'lu VUK Genel Tebliğ, 2010: 5-6).

E-faturaların saklanması ve ibrazı ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biri de, muhafaza ve ibraz sorumluluğunun muhafaza edilen faturaların, doğruluğuna, bütünlüğüne ve değişmezliğine ilişkin her türlü elektronik kayıt ve veri, veritabanı dosyası, saklama ortamı ve doğrulama ve görüntüleme araçlarını kapsamaktadır. Bu konuların e-faturaların saklanması ve ibraz edilmesi hususunda yaşanabilecek teknik problemlerin aşılması ile yaşanacak anlaşmazlıkların çözülebilmesi için önem arz etmektedir. Ayrıca bu sorumluluğun, muhafaza edilen e-faturalara ilerleyen süreçlerde gerek görüldüğü takdirde kolaylıkla ulaşabilmeyi, tam olarak görüntüleyebilmeyi ve okunaklı baskılarını alabilmeyi sağlayacak şekilde uygulanması gerekmektedir (Yıldırım, 2013: 140-141).

Türk Ticaret Kanunu'nun 68. maddesine göre, tutulması zorunlu defterler ile birlikte diğer hesap ve vesikalar son kayıt tarihinden itibaren 10 yıl süre ile saklanmak zorundadır. Vergi Usul Kanunu'na göre ise, tutulması zorunlu olan defter ile düzenlenmesi, verilmesi ve alınması zorunlu olan belgelerin oluşturuldukları takvim yılından itibaren 5 yıl süre ile muhafaza etme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durumda

hazırlanan ve alınan e-faturaların 5-10 yıl süre ile muhafaza edilmeleri gerekmektedir. Saklanan bu belgelerin, ilerleyen süreç içerisinde gerekli görüldüğü takdirde ibraz edilmeleri de zorunluluk arz etmektedir. Ayrıca mükellefler saklamakla yükümlü oldukları e-faturalar ile beraber tüm belgeleri, yangın, su baskını ve deprem gibi afetler sebebi ile kaybederlerse, 15 gün içerisinde mahkemeye başvurup vesika almaları gerekmektedir. Kayıp edilen e-faturalar için ise ayrıca 15 gün içinde Maliye Bakanlığı'na başvurarak, e-fatura kayıtlarını nasıl tekrar toplayacaklarını bildiren bir plan sunmaları da gerçekleştirmeleri gereken işlemlerdendir (Demircioğlu, 2008: 214).

2.3. ELEKTRONİK DEFTER (E-DEFTER)

İşletmelerin muhasebe süreçlerindeki belgelere dayanan bilgilerin belirli bir düzen içerisinde kaydedildiği yapılara defter, yapılan bu işleme de defter tutma adı verilmektedir. Kayıt tutma işlevlerinin gerçekleşmesini sağlayacak temel defterler, yevmiye defteri ve büyük defter olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, ilgili kayıtların yapılmasında kolaylık sağlayan, yapılmış olan kayıtların doğruluğunun araştırılmasına yardımcı olan muhasebe fişleri, mizanlar, yardımcı defterler ve envanter defterleri gibi araçlarda mevcuttur. İşletmelerin düzenli, tasarruflu ve planlı hareket edebilme kabiliyetleri onların başarılarını etkileyen önemli unsurlardan biridir. Muhasebe kayıtları için kullanılan defterler de, işletmeler açısından önemli olan düzen ve ahengi sağlayacak olan en önemli araçtır. Mükelleflerin gerçekleştirmek zorunda oldukları sorumluluklarının en önemlisi defter tutma sorumluluğudur (Cemalcılar, 2006: 81; Sürmen, 2015: 137).

Mükelleflerin ticari defter tutma zorunlulukları hem Türk Ticaret Kanunu'nda hem de Vergi Usul Kanunu'nda ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu sorumluluk Türk Ticaret Kanunu'nda, "*Her tacir, ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, bu Kanuna göre açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Defterler, üçüncü kişi uzmanlara, makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulur. İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir.*" şeklinde belirtilmiştir (TTK, 2011: Md. 64). Vergi Usul Kanunu'nda

ise mükelleflerin, vergi ile ilgili servet, sermaye ve hesap durumunu tespit etmek, vergi ile ilgili faaliyet ve hesap neticelerini tespit etmek, vergi ile ilgili muameleleri belli etmek, mükelleflerin vergi karşısındaki durumunu hesap üzerinden kontrol etmek ve incelemek ve mükelleflerin hesap ve kayıtlarının yardımıyla üçüncü şahısların vergi karşısındaki durumlarını kontrol etmek ve incelemek amacıyla defter tutulması gerektiği belirtilmektedir (VUK, 1961: Md. 171).

E-defter, şekil hükümlerinden bağımsız olarak Vergi Usul Kanunu ve/veya Türk Ticaret Kanunu'na göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alması gereken bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünü olarak tanımlanmıştır (Maliye Bakanlığı ve Gümrük Ticaret Bakanlığı, 2011: 2). İşletmeler tarafından tutulması gereken defterlerin, belirlenen biçim ve standartlara uygun bir biçimde elektronik olarak hazırlanması, kağıda bastırılmadan kaydedilmesi ve saklanması, kaynağının değişmezliğinin ve bütünlüğünün garanti altına alınması ve gerekli görüldüğü takdirde ispat aracı olarak kullanılabilmesine imkan veren hukuki ve teknik düzenlemelerin tamamı e-defter olarak ifade edilebilmektedir (Acar ve Öksüz, 2013: 76).

E-defter bilgisayarlı muhasebe sisteminde kullanılan paket programlar aracılığı ile, oluşturulan tüm belgelerin ayrıntılı bir şekilde kaydının yapılarak saklandığı sistem olarak ifade edilebilir. E-defterin ve içerisine kaydedilmiş olan belgelerde bulunan bilgilerin, bozulma, silinme ve okunmaz hale gelme gibi olumsuzluklardan korunması için de gerekli önlemler alınmalıdır (Öz ve Bozdoğan, 2012: 83).

E-defter hem mükelleflerin, hem de birçok kamu ve özel sektör kuruluşlarının, vergisel ve vergisel olmayan çeşitli amaçlarına katkıda bulunan bir uygulamadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu denli gelişmelerden sonra, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'nin de e-defter uygulamasının kullanımını artık bir zorunluluk durumuna gelmiştir. Ayrıca, işletmelerin uyum maliyetleri konusunda da önemli bir katkı sağlamıştır (Doğan, 2012: 17).

E-defterin elektronik ortamda hazırlanarak saklanabilmesi için XML standardı temel alınarak geliştirilmiş XBRL(Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili) sistemi kullanılmaktadır. XBRL, mevcut muhasebe standartlarını temel alarak verileri etiketleyen, finansal verilerin hazırlanması, tekrar kullanımı, raporlanması ve analiz edilmesi işlemlerini kolaylaştıran, zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde istenilen

bilgilere, istenilen yer ve zamanda ulaşılmasını sağlayan bir teknolojidir (Yardımcıoğlu ve Özer, 2011: 84).

E-defter uygulaması kapsamında tutulan defterlerin, kanunlarda belirtilen ve basılı ortamda tutulan defterlerden herhangi bir ayrıcalığı söz konusu değildir. 421 No'lu VUK Genel Tebliği'ne göre, sisteme kayıtlarını yapıp entegrasyonlarını tamamladıktan sonra defterlerini elektronik olarak tutmaya başlayan mükelleflerin, bu aşamadan sonra defterlerini basılı ortamda tutmaları yasaklanmıştır. Buna rağmen elektronik ortam yerine basılı ortamda defter tutan mükellefler, hiç defter tutmamış sayılırlar (Kumkale, 2013: 110-111). İlk etapta yevmiye defteri ve büyük defterin e-defter kapsamına alınmış olduğu, diğer defterlerin de kapsama dahil edilmesi ile ilgili çalışmaların devam ettiği Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından bildirilmiştir (GİB, E-Defter Hakkında, 2016).

2.3.1. E-Defter Uygulama Esasları

Mükelleflerin e-defter uygulamasına dahil olma zorunluluğu konusundaki usul ve esaslar Bakanlık tarafından yayınlanan 454 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde (2015: 1-2) belirtilen bilgilere göre:

- 2014 yılı veya devam eden hesap dönemlerin brüt satış hasılatları 10 Milyon TL ve üzerinde olan mükellefler,
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli I No'lu listede belirtilen petrol ve petrol ürünlerinin imali, ithali ve teslimi gibi faaliyetleri yürütebilmek amacıyla Enerji Piyasası Denetleme Kuruluna kayıt yaptıran mükellefler,
- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli III No'lu listede bulunan alkol ve tütün ürünlerini imal ve ithal eden mükellefler,
- 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 11. Maddesinin kapsamına giren mal ve yolcu beraberli eşya ihracı kapsamında fatura düzenlemesi gereken mükellefler,

01.01.2016 tarihi ile e-defter uygulamasına dahil olmak zorundadırlar.

Defterlerini elektronik ortamda oluşturmak, kayıt etmek, muhafaza ve ibraz etmek isteyen mükelleflerin sahip olmaları gereken koşullar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Gerçek kişi mükelleflerin 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde üretilen nitelikli sertifikaya sahip olması,
- Tüzel kişi mükelleflerin, 397 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde yer alan belirlemeler çerçevesinde e-fatura uygulamasından faydalanma iznine sahip olması ve bu çerçevede mali mühür temin etmesi,
- E-defter oluşturulması, kaydedilmesi, onaylanması, saklanması ve ibrazında kullanılacak yazılımın uyumluluk onayı almış bir yazılım olması,

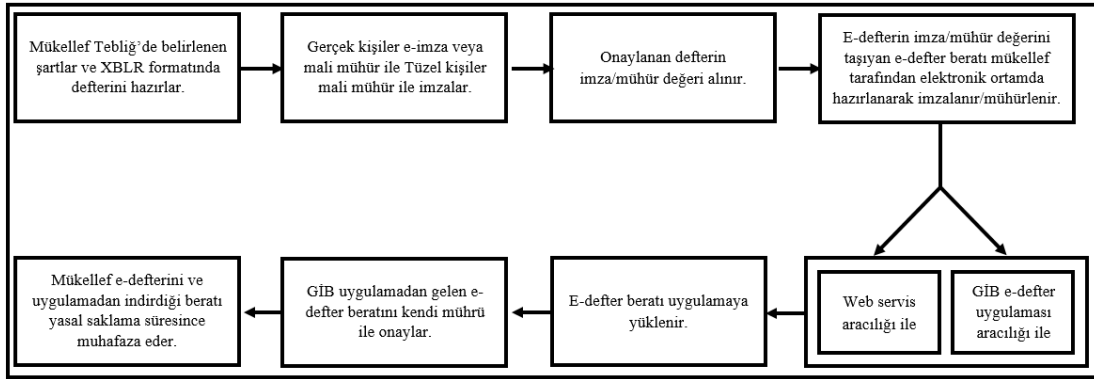
şartlarını taşıyan mükelleflerin, e-defter tutma konusunda 1 Sıra No'lu E-defter Tebliği'nde belirtilen bilgi ve belgeler eşliğinde Gelir İdaresi Başkanlığı'na veya Gümrük ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü'ne yazılı olarak başvurmaları gerekmektedir (Karadeniz, 2012: 7-8).

İhtiyaçlar doğrultusunda özel veya paket yazılım üreten işletmeler ile yazılımlarını kendi geliştiren mükelleflerin, 1 No'lu E-Defter Genel Tebliği'ndeki şartlara uygun e-defter oluşturan, kaydeden, onaylayan ve muhafaza eden yazılımların Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından onaylanmaları gerekmektedir. Yazılımların onaylanması konusunda gerekli başvurular yapıldıktan sonra, <http://www.edefer.gov.tr> sitesinde duyurulan veri standartları ve biçime uygun olarak üretilmiş olan, e-defterlerin üretilmesi, kaydedilmesi ve bunların ibrazına ilişkin şartları sağlayan, mali mühür, e-imza, mobil imza ve zaman damgası kullanımını doğru bir şekilde gerçekleştiren, <http://www.edefer.gov.tr> adresinde belirtilen e-defter uygulaması onay süreçlerine ilişkin işlemleri yerine getirebilen yazılımlara, kullanılmaya başlanabilmesi için gerekli onay verilmektedir (Kumkale, 2013: 117-118).

Genel tebliğ düzenlemelerine göre söz konusu standartlara uygun olarak üretilen dosyaların e-defter olarak kabul edilebilmesi için mali mühür ile mühürlenmesi ya da güvenli e-imza ile imzalanması ve e-defter uygulaması aracılığı ile beratının alınması gerekmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan ve e-defter uygulaması ile ilgili biçim ve standartların belirtildiği <http://www.edefer.gov.tr> adresinde e-defter sisteminin işleyişi şu şekilde anlatılmıştır (Şekil 9) (GİB, E-Defter Mevzuatı ve Teknik Mimarisi, 2016):

- E-defter dosyaları ilgili kılavuzlarda belirtilen biçim ve şartlara göre oluşturulur.

- Hazırlanan dosya “defter” şema yapısında ön görülen yere yerleştirilir.
- Oluşturulan defter dosyası mühürlenir ya da imzalanır.
- Mühürlenene ya da imzalanan defter dosyasının belli bilgileri alınarak berat dosyası oluşturulur.
- Berat dosyası mühürlenir ya da imzalanır.
- Mühürlü ya da imzalı berat dosyası paketlenir.
- Hazırlanan paket <http://www.edeFTER.gov.tr> adresinde bulunan e-defter uygulamasına giriş yapılarak yüklenir veya web servis aracılığı ile gönderilir.
- Berat dosyası Gelir İdaresi Başkanlığı mali mührü ile de mühürlenerek indirilecek biçimde defter sahibinin erişimine açılır.

Şekil 9. E-Defter Sistemi İşleyiş Süreci (GİB, E-Defter Mevzuatı ve Teknik Mimarisi, 2016)

2.3.2. E-Defter Saklama ve İbraz Koşulları

1 Sıra No'lu E-Defter Genel Tebliği kapsamında, e-defter oluşturma konusunda izin alanlar, muhafaza ve ibraz ödevlerini yerine getirirken şu hususlara dikkat etmelidirler (Maliye Bakanlığı ve Gümrük Ticaret Bakanlığı, 2011: 6):

- E-defterler, istenildiğinde ibraz edilmek üzere ilgili oldukları beratları ile birlikte muhafaza edilmelidirler.
- E-defter ile beratlarının veri bütünlüğünü sağlamaları ile kaynağının inkar edilmezliği, güvenli elektronik imza veya mali mühür ile garanti altına alındığı için e-defter kağıt ortamında saklanmayacaktır.
- Defterlerini elektronik ortamda tutanlar, e-defterlerini ve ilgili beratlarını vergi kanunları, Türk Ticaret Kanunu ve diğer düzenlemelerde yer alan süreler

dahilinde elektronik, manyetik ve optik ortamlarda muhafaza ve istenildiğinde elektronik, manyetik ve optik araçlar ile eksiksiz ve okunabilir şekilde ibraz etmekle yükümlüdürler.

- Muhafaza ve ibraz yükümlülüğü, e-defterlerin ve beratlarının doğruluğuna, bütünlüğüne ve değişmezliğine ilişkin olan her türlü elektronik kayıt ve veri, veritabanı dosyası ve saklama ortamları ile doğrulama ve görüntüleme araçlarının tümünü kapsamakta olup, e-deftere istenildiğinde kolaylıkla erişebilmeyi, anlaşılır ve eksiksiz bir biçimde görüntüleyebilmeyi ve okunabilir kağıt baskılarını oluşturabilmeyi sağlayacak biçimde yerine getirilmelidir.
- E-defterler ve beratlarının e-defter izni verilenlerin kendilerine ait bilgi işlem sistemlerinde muhafaza edilmesi zorunlu olup, üçüncü kişiler nezdinde veya yurt dışında muhafaza işlemi Gelir İdaresi Başkanlığı ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü açısından herhangi bir hüküm ifade etmemektedir. Muhafaza yükümlülüğünün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının geçerli olduğu yerlerde uygulanması zorunludur.

E-defterlerin muhafazası konusunda bazı Avrupa Birliği ülkelerinde idareler tarafından mükelleflerin bulut çözümlerini kullanarak e-defter verilerini tutmalarına müsaade edilmektedir. Ülkemizde ise bulut çözümleri ile e-defter verilerinin saklanması konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bu tür çözümlere izin verilmesi mükelleflerin, merkezi bir sunucu üzerinde verilerini saklamalarına imkan sağlayacak ve kendi bünyelerinde özel sistemler kurma zorunluluğunu ortadan kaldıracaktır. Bu durum sistem maliyetlerini de düşürebilecektir (Doğan, 2013: 336).

Diğer bir taraftan gerekli görülen şartlarda, e-defterler ile e-defterlerde bulunan bilgilere ilişkin olarak belirlenecek standartlara uygun üretilecek diğer raporların ibraz edilmesi, e-defter tutan mükelleflere ait bilgi ve iletişim teknolojileri sistemlerine sürekli erişim izninin verilmesi koşuluyla da gerçekleştirilebilecektir. E-defter tutanların bilgi ve iletişim sistemlerine erişim ile ilgili yetki, sektörler, mükellef grupları veya faaliyet hacimleri itibari ile kullanılabilir (Karadeniz, 2012: 7).

E-defterler, istenildiğinde ibraz edilmek üzere, ilgili oldukları beratları ile birlikte muhafaza edilmeleri gerekmektedir. Bundan dolayı mükelleflerin, istenildiği takdirde e-defterlerini ve ilgili beratlarını kağıda basmadan, elektronik olarak eksiksiz ve okunabilir bir şekilde ibraz etmeleri gerekmektedir. İlgili e-deftere ait olan beratın da yine e-defterde olduğu gibi kağıda basılmadan, elektronik olarak ibraz edilmesi zorunludur (Doğan, 2013: 343).

2.3.3. E-Defter Denetim Süreçleri

Defterlerin kağıda baskı alınarak saklanmaları, özellikle büyük ve işlem yoğunluğu yüksek olan işletmelerin yüksek arşiv ve onay maliyetleri ile karşı karşıya gelmelerine sebep olabilmektedir. Ayrıca içerisinde çok fazla bilgi bulunduran yüksek kapasitedeki kağıda basılmış defterlerin denetim esnasında da tam olarak incelenebilmesi ve gerekli bilgilerin temin edilebilmesi konusunda kullanışlı olmadıkları bilinmektedir. İşletmeler, kayıt işlemleri için e-defter uygulamasına geçtikten sonra, baskı, kağıt ve toner tasarrufu, arşivleme tasarrufu, işgücü ve zaman tasarrufu, onay maliyetlerinde azalma gibi avantajları sağlayabileceklerdir. Hatta e-defter uygulamasının, ibraz yükümlülüğünün gerektirdiği hallerde belge hazırlama, denetim elemanının işyerinde bulunmasına gerek bırakmama gibi faydaları da bulunacaktır. E-defterlerin hazırlanıp kaydedilmelerinde XBRL (eXtensible Markup Language – Genişletilmiş İşletme Raporlama Dili) teknolojisi kullanıldığı için sadece mükelleflerin değil, bundan yararlanmak isteyen herkesin istedikleri bilgileri analiz edip yorumlamaları çok daha kolay ve daha hızlı olacaktır (Doğan, 2012: 21-22).

E-defter uygulamasını ilk etapta büyük işletmelerden başlamak üzere sistem zaman içerisinde aşağıya doğru tüm işletmeler tarafından benimsenerek kullanılması amaçlanmaktadır. Bu sayede işletme içerisinde muhasebe işlemlerinde tutulacak defterlerin elektronik kayıtları oluşturulacak ve aynı zaman bu kayıtların takip edilmesi ve incelenmesi gibi işlemlerde kolaylıkla ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilecek. Ayrıca e-defter uygulaması ile entegre bir şekilde yaygınlaşması planlanan e-fatura uygulaması ile sahte ve yanıltıcı belge hazırlanması gibi olumsuzlukların önüne geçilecek ve aynı zamanda kaçak ve kayıplar gibi sorunlarda önlenilebilecektir. Özellikle Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yapılacak denetimlerde ciddi anlamda zaman kazandıracak ve yapılacak denetim işlemlerinin

kalitesini de artıracaktır. Çok daha kısa zamanlarda, çok daha fazla mükelleflerin denetimleri gerçekleştirilebilecektir. Bu şekilde yapılacak kaliteli denetim ve inceleme işlemleri kişileri usulsüz iş yapma eğilimlerinden vazgeçirebilecektir. Ayrıca tüm veriler elektronik olarak kaydedilip saklanacakları için yedeklenmeleri daha kolay olacak ve herhangi bir yangın, hırsızlık gibi olumsuz durumlardan meydana gelebilecek veri kayıpları da en az seviyeye indirilebilecektir (Acar ve Öksüz, 2013: 80-81).

E-defterlerin denetlenmesi konusunda yapılacak bazı düzenlemeler ile denetim elemanlarının e-defterlere uzaktan erişimin yolu açılacaktır. Günümüz bilgi ve iletişim teknolojileri bu imkanı sağlayabilmektedir. Bu sayede denetim elemanları mükelleflerin bilgisayar sistemlerine uzaktan bağlanarak veya mükelleflerin e-defterlerini uzaktan bağlantı yolu ile kendi bilgisayarlarına indirerek gerekli inceleme ve denetim süreçlerini gerçekleştirebilmektedir. Böylelikle hem denetim elemanlarının, bir zorunluluk oluşmadığı sürece mükelleflerin iş yerlerine gitmelerine gerek kalmayacağı gibi, mükelleflerin de e-defterlerini fiziksel olarak denetim elemanlarına götürme zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Ayrıca denetim elemanlarının, inceleme için gerekli olan bilgilere çok daha hızlı erişimleri sağlanacağından dolayı, mükelleflerin vergi incelemesi konusunda sürekli olarak denetim elemanlarına bilgi hazırlamalarına da gerek kalmayacaktır (Doğan, 2013: 345).

2.4. ELEKTRONİK ARŞİV (E-ARŞİV)

Arşiv kavramı, belirli bir birime ait işlemleri tamamlanmış olan belgelerin, düzenli bir şekilde bir araya toplandıktan sonra, muhafaza edildikleri yer olarak tanımlanmıştır (Düzenli, 2006: 42). Arşivler, bünyelerinde çeşitli belgeleri sakladıklarından dolayı arşiv olarak anılmamaktadırlar. İlgili işletmenin gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin sonucunda oluşturulan belgelerin, belirli bir düzen içerisinde işlenerek, gerektiğinde tekrar kullanılmaları için hazır bulundurduklarından dolayı arşiv adını almışlardır. Kullanıldıkları işletmeler tarafından sürekli olarak biçimlendirilmeye devam eden yapılardır. Bir arşiv, sadece kendi yapısının, içinde muhafaza ettiği belgelerin ve bu belgeler için uygulanan yöntemin değil, aynı zamanda içinde yer aldığı işletmenin de bir ürünü olarak kabul edilmelidir (Özdemirci, 1999: 366).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişimlerin muhasebe süreçlerine yapmış olduğu etkilerden biri de arşivcilik alanındadır. Kanunlarda açık bir şekilde belirtildiği üzere gerçekleştirilen tüm muhasebe işlemlerinin mutlaka belgelendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca hazırlanan bu belgelerin de belirli süreler zarfında arşivlerde muhafaza edilmeleri gerekmektedir. Klasik düzende ilgili arşivleme işlemleri fiziksel dosyalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu durum da işletmelere çeşitli zorluklar ve sorumluluklar yüklemektedir. Ancak elektronik sistemler aracılığı ile yapılacak olan arşivleme işlemleri sayesinde belgeler, elektronik ve manyetik ortamlarda saklanabilecek ve fiziksel olarak çok fazla yer kaplayacak olan dosyalar yerini küçük boyutlarda elektronik hafızalara bırakacaktır. Bu durum işletmelerin arşivleme konusunda yaşadıkları zorlukları önemli ölçüde azaltacaktır (Dinç ve Varıcı, 2008: 206).

433 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde yer alan şartlara uygun şekilde elektronik ortamda oluşturulan faturaların elektronik olarak muhafaza ve ibraz edilmeleri e-arşiv olarak tanımlanmıştır. E-arşiv uygulaması ise, Başkanlık tarafından belirtilen standartlara uygun olarak faturaların elektronik ortamda oluşturulmaları, elektronik ortamda muhafaza edilmesini, ibrazını ve raporlanmasını kapsayan uygulama olarak ifade edilmiştir (433 No'lu VUK Genel Tebliği, 2013: 2).

Gelir İdaresi Başkanlığına önemli ölçüde bilgi sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir proje olan e-arşiv, mükellefler tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile e-belge olarak oluşturulan belgelerde bulunan belirli bilgilerin günlük raporlar halinde, mali mühürle onaylanmış ve zaman damgalı bir şekilde elektronik ortamlar aracılığı ile muhafaza edilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca istenildiği takdirde, başkanlığın erişimine sunulması şartıyla ilgili belgelerin ikinci nüshalarının kağıt ortam yerine elektronik ortamlarda muhafaza ve ibraz edilmesini de kapsamaktadır (Cenikli ve Şahin, 2013: 42).

2.4.1. E-Arşiv Yönetimi

E-arşiv yönetimi, işletme faaliyetleri hakkındaki alınan ve korunan kanıtlar için gerekli süreçleri içeren oluşturma, işleme, muhafaza, kullanım ve elden çıkarılmasının verimliliği ve sistematik kontrolü anlamına gelir. Basılı arşivler gibi, e-arşiv yönetimi de genel arşivler içerisindeki kavramsal boşlukları önlemek için önemlidir. E-arşiv

sistemlerinin, gerektiğinde kolaylıkla erişebilir bir şekilde oluşturulması ve muhafaza edilmesi gerekmektedir. İşletmeler açısından etkili e-arşiv yönetimi, açık, anlaşılır ve hesaplanabilir olmak için önemlidir (Moloi ve Mutula, 2007: 290).

2.4.2. E-Arşiv Uygulama Esasları

E-arşiv uygulamasından yararlanmak için mükelleflerin, 397 No'lu VUK Genel Tebliği ile getirilen E-fatura uygulamasında kayıt yaptırmış olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda (433 No'lu VUK Genel Tebliği, 2013: 5, 11, 12):

- EFKS kapsamında faturalarını elektronik olarak düzenleme ve iletme izni sahibi olan mükelleflerin, 01.04.2015 tarihinden geç olmamak şartı ile e-arşiv sistemine kayıt olmaları,
- Mal ve hizmet satışlarını internet üzerinden gerçekleştiren ve 2014 yılı cirosu 5 Milyon TL ve üzeri olan mükelleflerin, 01.01.2016 tarihinden geç olmamak kaydı ile e-arşiv sistemine kayıt olmaları zorunludur.

E-arşiv uygulaması kapsamında oluşturulan belgeler Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirilen bilgi işlem sisteminde veya özel entegratör sisteminde oluşturulmalıdır. Kullanılan e-belgelerin biçimi üzerinde mali mühür veya nitelikli e-imza taşımaya, doğrulamaya, görüntülemeye ve kağıt baskı almaya imkan veren genel tanınırlığa sahip bir biçim olmalıdır. Uygulamayı kendi sistemi üzerinden kullanan tüzel kişiler, elektronik ortamda oluşturdukları kendi faturalarını kendi mali mühürleri ile, gerçek kişiler ise kendi mali mühürleri veya nitelikli e-imzaları ile onaylarlar. Uygulamanın özel entegratör aracılığı ile kullanılması durumunda ise belgeler, mükelleflerin mali mühürleri veya nitelikli e-imzaları ile veya mükellefin istemesi halinde özel entegratörün mali mührü ile onaylanması gerekmektedir. E-arşiv uygulaması kapsamında oluşturulan belgeler 433 No'lu VUK Genel Tebliği ile getirilen düzenlemeler dışında başta Vergi Usul Kanunu olmak üzere diğer vergi kanunları ve ilgili düzenlemelerde yer alan sürelerle ve belirlenen şartlara uygun biçimde oluşturulmaları gerekmektedir (433 No'lu VUK Genel Tebliği, 2013: 6).

2.5. ELEKTRONİK BEYANNAME (E-BEYANNAME)

Maliye Bakanlığı, mükelleflerin vergi ödeme konusundaki ödevlerini yerine getirmede, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanmak, vergi

beyannameleri ile bildirim ve eklerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenli bir şekilde vergi dairesine ulaşmasını sağlamak, beyannamelerin doldurulmaları sırasında oluşacak olası hataları ve mükellef mağduriyetlerini en aza indirmek, vergi dairelerindeki kabul, tarih, tahakkuk gibi iş ve işlemleri azaltarak kolaylık sağlamak ve mükelleflere daha iyi hizmet vermek amacıyla 340 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği ile e-beyanname uygulamasını başlatmıştır (Bakmaz, 2007: 199-200).

Türkiye'de e-beyanname uygulaması, esas itibari ile "vergi borcunun miktarını belirten vergi beyannamesinin, vergi dairesine elektronik olarak teslim edilmesi" ve "tahakkuk eden vergi borcunun, vergi idaresine gitmeden elektronik araçlarla yatırılması" olarak tanımlanmaktadır. Vergi dairesine giderek vergi ödemek zorunda olanlar dışında, beyanname ile vergi beyanında bulunan ve tam otomasyonlu vergi dairelerine bağlı ulusal vergi mükellefleri e-beyanname uygulamasını kullanmaktadırlar. Kendilerine tahakkuk eden vergi borçlarını da, çalıştıkları bankaların interaktif hesaplarından veya bankalarına gidip ödeme talimatı vererek ödeyebilirler. Ülkemizde internet vergi dairesinin 01 Ekim 2004 tarihinde devreye girmesi ile başlayan e-beyanname uygulaması 03 Mart 2005 tarihinde zorunlu hale getirilmiştir (Çetin, 2010: 84).

E-beyanname, bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının kullanımı ile vergi bilgilerinin aracı kullanmadan doğrudan Gelir İdaresi Başkanlığına aktarılmasını sağlayan bir sistem olarak tanımlanabilmektedir. E-beyanname uygulaması, vergi ödeyenlere, beyannamelerini vergi dairelerine gitmeden elektronik olarak ibraz etmelerini sağlayan bir uygulamadır. Bu uygulama sayesinde, vergi ödemeleri konusundaki her türlü bilgi, vergi beyannamelerini hazırlayanlar ve vergiyi ödeyenler tarafından, vergi dairesine elektronik ortam üzerinden aktarılmaktadır. Elektronik beyanname kullanan kişiler açısından, vergi dairesine gitme, sıra bekleme gibi olumsuzluklar ortadan kalktığından dolayı zaman maliyeti bakımından büyük tasarruf ve kolaylık sağlanmıştır (Özgen, 2007: 1365-1366).

E-beyanname sistemi ile uyum ve yönetim maliyetlerinin önemli ölçüde düşürülmesi amaçlanmaktadır. Bu uygulama sayesinde işgücü, zaman ve kırtasiye maliyetlerinin düşürülmesi planlanmakta ve ayrıca bu unsurların toplanan verilerin doğruluklarını belirleme konusunda önemli katkıları bulunduğundan dolayı vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi konusunda faydalı olmaktadır. E-beyanname

uygulamasının politika ve denetim stratejilerinin üretilmesinde de destek sağlaması amaçlanmaktadır. İlk etapta 8 adet beyanname türü ile kullanıma açılan e-beyanname uygulaması, Aralık 2012 tarihi itibari ile 35 adet beyannamenin elektronik olarak sistem üzerinden iletilmesine imkan vermeye başlamıştır (Cenikli ve Şahin, 2013: 46).

2.5.1. E-Beyanname Uygulama Esasları

E-beyanname uygulamasını kullanacak olan herkesin, bir seferliğe mahsus olmak üzere vergi dairesine giderek, e-beyanname uygulamasına kaydını yaptırıp kullanıcı kodu, şifre ve parola bilgilerini alması gerekmektedir. Kayıt gerçekleştikten sonra mükellefler e-beyanname uygulaması için kullanacakları yazılımı Gelir İdaresi Başkanlığının web sitesinden ücretsiz olarak temin edebilirler. Hazırlanan beyannamelerin gönderilebilmesi için, mükelleflerin internet bağlantısı aracılığı ile Gelir İdaresi Başkanlığı İnternet Vergi Dairesine, aldıkları kullanıcı kodu, şifre ve parola bilgilerini kullanarak bağlanmaları gerekmektedir. Giriş yapıldıktan sonra bilgisayarda hazırlanmış olan beyannameler sistem üzerinden paketlenerek Gelir İdaresi Başkanlığına gönderilir. Eğer gönderilen beyannamelerde hata varsa, yapılan kontrolün hemen ardından tespit edilen hatalar yine elektronik olarak mükellefe bildirilir ve hatalar düzeltildikten sonra tekrar gönderilmeleri istenir. Hata yoksa beyannameler sistemde mükellefe gösterilerek onay vermesi istenir. Gönderilen beyannameler onaylandığı andan itibaren resmi olarak imzalanmış ve Gelir İdaresi Başkanlığına teslim edilmiş sayılır. Kullanıcı yapılan işlemi gösteren tahakkuk fişini burada ekrandan temin edebilir ve ayrıca pdf biçiminde kendi bilgisayarına kaydedip saklayabilir (Turan ve Özgen, 2009: 137-138).

E-beyanname sisteminin kullanımını konusunda uyulması gereken esaslar şöyle belirtilmektedir (340 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2004: 6-8):

- Beyannamelerini kendileri gönderecek mükellefler ile aracılık yetkisi verilmiş meslek mensupları, e-beyanname göndermek üzere kendilerine verilmiş bulunan kullanıcı kodu, parola ve şifrelerini başka amaçla kullanamayacakları gibi, bir başkasının kullanmasına da izin vermeyeceklerdir.
- Beyannamelerini kendileri göndermek üzere başvuran ve kendisine kullanıcı kodu, parola ve şifre verilen mükellefler, vergi idaresince geçerliliği kabul edilmiş beyannameyi onaylamakla e-beyannameyi imzalamış sayılacaktır.

- Elektronik beyanname göndermeye aracılık etme konusunda yetki almış meslek mensupları, aralarında hizmet sözleşmesi bulunan mükelleflere ait beyannameleri elektronik ortamda gönderebilmek için müşterisiyle “E-Beyanname Aracılık ve Sorumluluk Sözleşmesi” ni, beyannamelerini münferit olarak elektronik ortamda göndermek isteyen mükelleflerle de “E-Beyanname Aracılık Sözleşmesi” ni imzalamak ve bu sözleşmelerde belirtilen hükümlere uymakla yükümlüdürler.
- Kâğıt ortamda düzenlenip verilen beyannamelerle elektronik ortamda düzenlenip gönderilen beyannamelerin hukuki sonuçları itibariyle hiçbir farkı bulunmamaktadır. Buna göre, meslek mensuplarının beyannamelerin düzenlenmesi, tasdik edilmesi ve imzalanmasına ilişkin olarak 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve diğer mevzuatta yer alan sorumlulukları, elektronik ortamda düzenledikleri beyannameler için de aynen geçerli olacaktır.
- Elektronik beyanname gönderme aracılık yetkisi verilmiş Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirler, mükelleflerle aralarında düzenlemiş oldukları hizmet sözleşmeleri gereğince, mükelleflerin beyannamelerinde yer alan bilgilerin defter kayıtlarına ve bu kayıtların dayanağını teşkil eden belgelere uygun olmamasından dolayı ortaya çıkacak vergi ziyayı ve buna bağlı olarak salınacak vergi, kesilecek ceza ve hesaplanacak faizlerin ödenmesinden mükelleflerle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludurlar.
- Kullanıcı kodu, parola ve şifrenin aracılık yetkisi talep eden tüzel kişiliğin yetki verdiği kişiye teslimi, aracılık yetkisi talep eden tüzel kişiliğe teslim hükmünde sayılır.
- Elektronik ortamda yapılan işlemlerin tespit ve tevsikinde, Gelir İdaresi Başkanlığı/vergi dairesi kayıtları esas alınacaktır.
- Beyannamelerini kendileri gönderebilecek mükellefler ile aracılık yetkisi verilmiş gerçek ve tüzel kişiler kendilerine verilen kullanıcı kodu, parola ve şifrenin kullanımından sorumludurlar.

- Elektronik ortamda beyanname göndermek üzere kendisine kullanıcı kodu, parola ve şifre verilen mükellefler ile aracılık yetkisi verilen gerçek ve tüzel kişilerin, beyannamelerin elektronik ortamda gönderilmesi ile ilgili kanuni düzenlemelerde yer alan usul ve esasların tümüne uyması gerekmektedir.
- Elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu getirilen beyannameler için belirlenen usul ve esaslar, elektronik ortamda gönderilme zorunluluğu getirilen bildirimler için de geçerlidir.
- Gelir İdaresi Başkanlığı/Vergi dairesi elektronik ortamda beyanname gönderme aracılık yetkisi verdiği gerçek ve tüzel kişilerin aracılık yetkisini kaldırmaya yetkilidir. Aracılık yetkisi kaldırılan gerçek ve tüzel kişilere durum taahhütlü bir yazı ile bildirilir.
- Bu tebliğ ve eklerinde yer alan beyanname tabiri vergi beyannameleri, bildirim ve eklerini ifade etmektedir.
- Bu tebliğ ile getirilen yükümlülöklere uymayan veya eksik ya da yanıltıcı bilgi ve belge verenler hakkında cezai işlem yapılması Vergi Usul Kanununun mükerrer 355 inci maddesi hükmü gereğidir.

2.5.2. E-Beyanname Düzenlenmesi ve İletimi

E-beyannamelerin düzenlenmesi ve vergi dairesine gönderilmesi konusunda uyulması gereken koşullar şu şekilde belirtilmektedir (340 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğı, 2004: 5-6):

- Beyannamelerini elektronik ortamda doğrudan kendileri gönderebilecek mükellefler ile aracılık yetkisi verilen meslek mensupları, her bir beyanname türü için ayrı ayrı hazırlanmış beyanname doldurma programlarını Gelirler Genel Müdürlüğü internet sitesine bağlanarak kendi bilgisayarlarına ücretsiz olarak yükleyeceklerdir. Beyanname doldurma programları, mevzuatta meydana gelecek değişiklikler dikkate alınarak sürekli güncel tutulacaktır. Dolayısıyla, beyannamelerin şeklinde herhangi bir değişiklik olması halinde, mükelleflerin ve meslek mensuplarının en son versiyonu kullanmaları gerekecektir.
- Elektronik beyanname doldurma programları, birkaç bilgi girişiyle beyannamenin ilgili satırlarını otomatik olarak hesaplayıp dolduracak şekilde

hazırlanmış olup, kendi içinde matematiksel kontrollere de yer verilmek suretiyle, mükelleflerin ve meslek mensuplarının beyannamelerini kolaylıkla doldurmaları ve matematiksel hataların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

- Elektronik beyanname programlarının internet sitesinden alınıp bilgisayarlara yüklenmesi, beyannamelerin doldurulması, gönderilmesi ve programın kullanımında dikkat edilecek diğer hususlar, ekran görüntülerini de içerecek şekilde hazırlanacak kullanıcı el kitapçıklarıyla internet ortamında mükelleflere ve meslek mensuplarına ayrıca duyurulacaktır.
- Mükelleflerin ve meslek mensuplarının kullanıcı kodu, parola ve şifrelerini kullanarak gönderecekleri beyannameler, sistem tarafından ön kontrolleri yapıldıktan sonra kabul edilecektir. Gönderilen beyannamelerde hata tespit edilmesi halinde, bu hatalar hatanın kaynağı ile birlikte mükellef veya meslek mensubuna elektronik ortamda hemen bildirilecek ve söz konusu hatalar düzeltildikten sonra tekrar aynı şekilde gönderilecektir. Vergi idaresine gönderilen beyannamelerin geçerliliği ve matematiksel hata içermediği sistem tarafından saptandıktan sonra, beyannameyi gönderen mükellef veya meslek mensubunun ekranından onay vermesi istenecektir. Onaylama işleminin gerçekleşmesiyle birlikte beyanname idareye verilmiş sayılacaktır. Beyannamenin kanuni sürede verilen beyanname olarak kabulü için onaylama işleminin en geç beyannamenin verilmesi gereken son gün saat 24:00'den önce tamamlanmış olması gerekmektedir.
- Onaylama işlemi tamamlanan beyannamelere ait tahakkuk fişleri aynı anda kesilecek ve ekran görüntüsü olarak mükellefe veya meslek mensubuna gönderilecektir. Bu gönderiyle birlikte tahakkuk fişinin mükellefe tebliğ işlemi de tamamlanmış olacaktır. Mükellef veya meslek mensupları diledikleri takdirde tahakkuk fişinin bir örneğini kendi yazıcılarından kağıt olarak alabileceklerdir. Elektronik ortamda gönderilen beyannamelere ait tahakkuk bilgileri, vergi tahsil yetkisi verilmiş bankalara da açılacak olup, mükelleflerin tahakkuk eden vergilerini bilgisayar ortamında hesaplarının bulunduğu bankadan ödemeleri de mümkün olabilecektir.
- Elektronik beyanname gönderme yetkisi verilen meslek mensupları, müşterilerinin istemeleri halinde, elektronik ortamda gönderdikleri beyanname

ve buna ait tahakkuk fişini, elektronik ileti olarak veya kağıt ortamında kendi yazıcılarından alarak müşterilerine vermek zorundadırlar.

- Beyannamelerin teknik arızalar nedeniyle elektronik ortamda gönderilmesinin mümkün olmaması halinde, kanuni sürenin son gününe kadar bağlı bulunulan vergi dairesine posta yoluyla taahhütlü olarak gönderilmesi veya elden verilmesi gerekmektedir. Herhangi bir gecikmeye ve mağduriyete neden olmamak için meslek mensuplarının ve mükelleflerin, elektronik beyannamelerini, beyannamenin verileceği son günü beklemezsizin göndermeleri yararlı olacaktır.
- Elektronik beyanname programları, e-beyanname ile birlikte verilmesi gereken bilgi, belge ve listelerin de elektronik ortamda düzenlenerek gönderilebilmesine imkan verecek şekilde hazırlanmıştır. Bununla birlikte bazı belge ve raporların, bu aşamada elektronik ortamda alınması mümkün bulunmadığından, e-beyanname gönderme programında yer almayan belge ve raporlar dilekçe ekinde beyanname verme süresi içerisinde ilgili vergi dairesine verilecektir.

2.6. ELEKTRONİK TEBLİGAT (E-TEBLİGAT)

Tebliğ, bir kimse hakkında hüküm ifade eden bilgilerin, ilgili kişiye daha önceden belirlenmiş usul ve düzene göre aktarılmasıdır. Kelime anlamı olarak da bildiri, bildirme, haber verme anlamlarına gelmektedir (Arslan ve Biniş, 2016: 301-302).

E-tebligat, 213 Sayılı Vergi Usul Kanun ile 456 Sıra No'lu VUK genel Tebliği hükümlerine göre tebliği gereken e-tebligat uygulaması ile mükelleflerin elektronik posta adreslerine tebliğ edilmesidir. E-tebligat, fiziksel ortamda yapılacak olan tebliğ ile aynı sonucu doğurmaktadır (GİB, E-Tebliğat: 2016). Ayrıca, 456 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği (2015: 2)' ne göre e- tebligat,213 Sayılı Kanun hükümlerine göre tebliği gereken evrakın e-tebligat sistemi ile muhatapların e-posta adreslerine tebliğ edilmesi olarak tanımlanmıştır.

E-tebligat, vergi borcu bulunan mükellefelere yönelik olarak etkin bir şekilde kullanılması planlanan bir uygulamadır. E-tebligat uygulamasının kullanılmaya başlanması ile birlikte Maliye Bakanlığı tarafından eski usulde yapılan tebliğ

işlemlerinde yaşanan sıkıntıların aşılması ve mükelleflere en kısa sürede e-posta adreslerini kullanarak tebligat yapılması amaçlanmaktadır. Bunun için mükelleflerin bağlı oldukları vergi dairesine başvurarak e-tebligat süreçlerini başlatmaları gerekmektedir (Ay, Alpaslan ve Kaya, 2016: 18).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişimin bir yansıması olan e-devlet projeleri her geçen gün sayısını arttırmaktadır. Maliye Bakanlığı tarafından 2015 yılı programı içerisinde belirtilen ifadeye göre, mükellef odaklı çalışmaların yapılacağı ve mükelleflerin mümkün olan en iyi seviyede bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanması hedeflenmektedir. Bu amaçla vergilendirme işlemlerinde de bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması isteği vasıtasıyla ortaya çıkan uygulamalardan biri de e-tebligat uygulamasıdır. E-tebligatın yasal dayanağı 23.07.2010 tarihli 6009 sayılı kanunun 7. maddesindeki düzenlemedir. Bu düzenlemeye göre, “bu kanun hükümlerine göre tebliğ yapılacak kimselere, 93. Maddede sayılan hükümlere bakılmaksızın, tebliğe elverişli bir elektronik posta adresi vasıtasıyla elektronik ortamda tebliğ yapılabilir” hükmüne yer verilmiştir. Yani tebligat işlemlerinin elektronik sistemler üzerinden gerçekleştirilmesinde kanunen herhangi bir sakınca yoktur (Arslan ve Biniş, 2016: 305-306).

Bu tebliğ ile tebliğe elverişli e-posta adresine sahip olma zorunluluğu getirilen ve kendisine elektronik ortamda tebliğ yapılabilecek olan kişiler:

- Kurumlar vergi mükellefleri,
- Ticari, zirai ve mesleki kazanç yönünden gelir vergisi mükellefiyeti bulunanlar,
- İsteğe bağlı olarak kendisine elektronik olarak tebligat yapılmasını talep edenler,

olarak sıralanmaktadır (456 Sıra No’lu VUK Genel Tebliği, 2015: 2-3).

2.6.1. E-Tebligat Uygulama Esasları

E-tebligat sistemini kullanmak zorunda olan kurumlar vergisi mükellefleri ve gelir vergisi mükelleflerinin, “Elektronik Tebligat Talep Bildirimi” formunu doldurarak, bağlı oldukları vergi dairesine iletmeleri gerekmektedir. Bu mükellefler, söz konusu bildirim kanuni temsilcileri veya elektronik tebligat sistemi ile ilgili işlemleri yapmaya yönelik özel yetki içeren noterde verilmiş vekâletnameyle

yetkili kılınan kişiler aracılığıyla bizzat teslim edeceklerdir. Tebliğ ile getirilen zorunluluk kapsamına girmeyen ancak e-tebligat sistemini kullanmak isteyen mükellefler de bağlı buldukları vergi dairelerine başvurarak e-tebligat sistemini kullanmaya başlayabilirler. Başvuruda bulunan mükellefler, gerekli şartları taşımaları halinde e-tebligat sistemini kullanabilmek için gereken kullanıcı adı parola ve şifre gibi giriş bilgilerini alarak sistemi kullanmaya başlayacaklardır (456 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 2015: 3-4).

E-tebligat uygulamasını kullanma zorunluluğu bulunan vergi mükelleflerinin dışında, basit usulde vergilendirilen mükellefler, ücret geliri elde edenler, kira geliri elde edenler, menkul sermaye iradı elde edenler, değer artış kazancı elde edenler ve arazi kazanç elde edenler bu zorunluluk kapsamının dışında tutulmaktadır. Ayrıca, vergi dairesi bulunmayan küçük ilçelerdeki mükelleflerin, buralardaki mal müdürlüklerinin e-tebligat sistemine uyum çalışmaları tamamlanana kadar yine zorunluluk kapsamı dışında tutulmaktadır (Ay, Alpaslan ve Kaya, 2016: 24).

2.6.2. E-Tebligat Düzenlenmesi ve İletimi

Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, tebliğ içerisinde değerlendirilen bilgi ve belgeler içerisinde kabul edilen tüm evraklar elektronik ortam üzerinden ilgili mükelleflere iletilmektedir. Tebliğde yer alan bilgi ve belgeler, e-imza ile imzalanmış bir şekilde karşı tarafın e-posta adresine gönderilmektedir. Gerek e-tebligata ilişkin başvurularda, gerekse e-tebligat gönderildiğinde mükellef, e-tebligat talep formunda belirttiği telefon numarası vasıtası ile mesaj olarak veya e-posta adresine posta olarak bilgilendirme yapılacaktır. Mükellefler, vergi dairesine yaptıkları başvuru sonrasında aldıkları giriş bilgileri ile internet vergi dairesinin sisteminden giriş yapacaklar ve e-tebligat adreslerine ulaşacaklardır. Giriş bilgilerine sahip olmayanlar ise, her seferinde gerçekleştirilecek kimlik bilgilerinin kontrolünden sonra e-tebligat adreslerine ulaşabileceklerdir. E-imzalı evrak, mükellefin e-posta adresine ulaştığı beşinci günün sonunda tebliğ edilmiş sayılacaktır. Ayrıca bu kayıtların otuz yıl boyunca, zaman bilgilerini de kapsayacak biçimde arşivde saklanmaları gerekmektedir (Arslan ve Biniş, 2016: 309).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARABÜK İLİNDEKİ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ E-BELGE SİSTEMLERİNE YÖNELİK DAVRANIŞSAL TUTUMLARI VE KULLANMA NİYETLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. ARAŞTIRMANIN TANITIMI

Son yıllarda Maliye Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen yenilikler ile hayata giren e- belge sistemlerinin, muhasebe meslek mensupları açısından ne denli kabullenildiğinin ölçülebilmesi için, Karabük İlinde bulunan muhasebe meslek mensuplarına veri toplama aracı uygulanmış ve gerekli analizler yapılarak sonuçları yorumlanmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Alanı

Araştırma evrenini muhasebe meslek mensupları, ana kütlelerini ise Karabük İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler oluşturmaktadır. Söz konusu ana kütle içerisinde 170 adet SMMM ile irtibata geçilmeye çalışılmış ancak, bunların 122 tanesinden olumlu geri dönüş alınarak hazırlanan veri toplama aracı uygulanmıştır. Geri dönüş oranı %71,2 olarak belirlenmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüz işletmelerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerini hemen her alanda kullanmaya ve bu teknolojiden en üst seviyede fayda sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Muhasebe birimleri bütün bu gelişmelerden diğer birimlere göre çok daha önce etkilenmiştir. Bilgilerin kaydedilmesi, saklanması, yorumlanması ve analiz edilmesi konusunda uzun yıllardan beri bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılmaktadır. Bu gelişmeler sayesinde özellikle muhasebe birimlerindeki işlerin çok daha kolay ve hızlı gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Ancak bu gelişmeler dahi işletmeleri kağıt belge kullanımından kurtaramamıştır. Son yıllarda yasal olarak atılan

adımlar ile hayata geçirilen e-belge çeşitlerinin kullanımı ile işletmelerde kağıt belge kullanım oranı azalmaya başlamıştır. Ayrıca muhasebe süreçlerinin denetiminin eskiye göre daha sağlıklı yapılabilmesi konusunda önemli adımların atılmasını sağlamıştır. Faaliyetlerin bilgisayar tabanlı ortamlarda yürütülmesi, sonuçlarının alınarak elektronik olarak belgelerde saklanması ve gerekli yerlere iletilmesi sonucunda, sistemin sürekli olarak kontrol altından tutulabilmesi ve ayrıca usulsüz işlemlerin önüne geçilebilmesi hedeflenmektedir. Maliye Bakanlığı tarafından 30.09.2004 tarihinde yayınlanan 340 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği ile e-beyanname, 05.03.2011 tarihinde yayınlanan 397 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği ile e-fatura, 13.12.2011 tarihinde yayınlanan 1 Sıra No'lu E-Defter Genel Tebliği ile e-defter, 30.12.2014 tarihinde yayınlanan 433 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği ile e-arşiv ve 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'na eklenen bir hüküm ile e-tebligat muhasebe meslek mensupları ve mükellefler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Araştırma, Karabük İlindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerini kullanma ve kabullenme düzeylerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.2. METODOLOJİ

Çalışmanın araştırılabilmesi için muhasebe meslek mensuplarına uygulanacak olan veri toplama aracı, teknoloji sistemlerinin kabulünün ölçülmesi amacıyla Venkatesh ve diğerleri (2003) tarafından oluşturulmuş ve sonrasında bir çok kez çeşitli araştırmalarda kullanılmış olan Birleştirilmiş Teknoloji Kullanım ve Kabullenme Teorisi (BTKKT) kapsamında hazırlanmış olan veri toplama aracı sisteminden elde edilmiştir.

3.2.1. Birleştirilmiş Teknoloji Kullanım ve Kabullenme Teorisi

İşletmelerde, iş performanslarının gerekli seviyelere ulaştırılabilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerinin entegrasyonunun gerçekleştirilmesi artık bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Ancak bu tarz sistemlere yapılacak geçişler ciddi anlamda maliyet yükü ve risk içermektedirler. Fakat bir teknolojik sistemin uygulanması halinde işletmeye ne kadar fayda getireceğini veya aksine zarar vereceğini tam anlamıyla tespit etmek için, sistemi kurup kullanıma başlamak gerekmektedir. Teknolojik sisteme uyum konusundaki en önemli sebeplerden biri burada ortaya

çıkılmaktadır. Çünkü kullanıcılar sisteme geçiş konusunda önemli bir direnç gösterebilirler. Kullanıcılar, uzun bir süredir yürütülen bir düzenin bırakılarak, yeni bir düzene geçiş konusunda istekli davranmayabilirler. Kullanıcıların teknolojik gelişmelere karşı gösterdikleri uyumu daha iyi anlayabilmek için, bu kişilerin teknolojik gelişmeleri neden kabul ettiklerinin veya neden reddettiklerinin iyi derecede anlaşılması gerekmektedir. Kullanıcıların bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere nasıl ve neden uyum sağladıkları konusunda uzun yıllardır çeşitli araştırmalar yapılmaktadır (Oktal, 2013: 155-156).

Venkatesh ve diğerleri(2003) yaptıkları bir çalışma ile teknolojinin kullanıcılar tarafından kabullenmesine yönelik daha önceleri oluşturulmuş 8 adet modelin(Planlı Davranış Kuramı, Sebep Davranış Kuramı, Teknoloji Kabul Modeli, Güdülenme Modeli, Bilgisayar Kullanım Modeli, Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Planlı Davranış Kuramı, Yeniliğin Yayılması Kuramı ve Sosyal Bilişsel Kuramı) avantajlı yanlarından faydalanarak ortaya birleşik yeni bir model çıkartmışlardır. Geliştirilen bu yeni modelin kapsadığı ana araştırma konuları, performans beklentileri, çaba beklentileri, sosyal etki, kolaylaştırma koşulları olarak sıralanmaktadır. Bu araştırma konularından performans beklentisi, çaba beklentisi ve sosyal etki, teknolojik gelişim karşısındaki davranışsal niyetin üzerinden dolayı olarak, kolaylaştırma koşulları ise doğrudan kullanma niyetini etkileyen faktörler olarak tespit edilmişlerdir (Uğur & Türkmen, 2014: 573-574).

- **Performans Beklentisi:** Kullanıcının teknolojik gelişmeyi kullanması durumunda kendisine olumlu yönde fayda sağlayacağına inanma derecesi olarak ifade edilmektedir (Venkatesh vd., 2003: 447).
- **Çaba Beklentisi:** Teknolojik gelişmeyi kullanmanın iş süreçlerini daha da kolaylaştıracağına dair inanç derecesi olarak belirtilmektedir (Venkatesh vd., 2003: 450).
- **Sosyal Etki:** Kullanıcıların sistemi kullanma kararı almaları konusunda, sektörde başkaları tarafından da kullanılıp kullanılmadığına verdikleri önem derecesidir. Teknolojik gelişmenin kullanımının ilk zamanlarında önem verilen bir etken olmasına karşın, kullanıcılar tarafından sistemin kullanımına alışkanlık kazanıldıkça önemini yitirdiği ifade edilmektedir (Venkatesh vd., 2003: 451).

- **Kolaylaştırma Koşulları:** Kullanıcının uygulanacak teknolojik gelişmeyi kullanmasına katkı sağlayacak alt yapı sistemlerinin yeterli seviyede olduğuna dair inancını ölçülmesi olarak belirtilmiştir (Venkatesh vd., 2003: 453).

Performans beklentisi, çaba beklentisi ve sosyal etki konularının ilk olarak etki ettiği davranışsal tutum hakkında yapılan araştırmalarda, tutumun bireyin göstereceği davranışlar konusunda ortaya koyduğu bir ön koşul olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan davranışsal tutum, teknolojik gelişmenin kullanılma niyetini direkt etkileyen bir faktör konumuna gelmektedir (Demirbaş vd, 2012: 67).

Venkatesh ve diğerleri(2003) tarafından hazırlanmış BTKKT modeli, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere karşı gösterilen uyumu, gönüllülük esasına dayanan eğlence ve telekom kullanımı ve zorunluluk esasına dayanan banka ve kamu idaresi gibi 4 alanda test etmişlerdir. Gerçekleştirilen bu test sonucunda, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yaşanan gelişmelere gösterilen uyum derecesi %70 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca daha öncelerde yapılan araştırmalarda göz ardı edilmiş olan yaş, cinsiyet, deneyim ve gönüllülük gibi araçlarında teknoloji uyumu konusunda son derece önemli olduğu kanısına varmışlardır (Demirbaş vd., 2012: 67-68).

Schaupp ve diğerleri(2010) BTKKT modeli üzerine ABD’de e-beyanname veren kişilerin kullanma niyetini ortaya koyan bir çalışma yürütmüşlerdir. Yaptıkları bu araştırmanın sonuçlarına göre BTKKT modelinde bulunan değişkenlere ek olarak “güven beklentileri” ve “risk algısı” değişkenlerinin de kullanma niyetini etkilediklerini tespit etmişler ve BTKKT’ ye bütünleşik bir model ortaya çıkartmışlardır (Schaupp, Carter ve McBride, 2010: 636-644).

3.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Gerçekleştirdiğimiz araştırmada veri toplama konusunda likert ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama aracında kullanım ve kabullenme düzeyini ölçmek için kullanılan 39 soru ve katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuş sorular bulunmaktadır.

3.2.2.1. Araştırmanın Problemleri

P1. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin performans beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahip midir?

P1.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark var mıdır?

P1.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark var mıdır?

P1.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark var mıdır?

P1.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark var mıdır?

P1.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark var mıdır?

P1.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark var mıdır?

P2. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin çaba beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahip midir?

P2.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark var mıdır?

P2.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark var mıdır?

P2.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark var mıdır?

P2.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark var mıdır?

P2.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark var mıdır?

P2.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark var mıdır?

P3. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin sosyal etkileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahip midir?

P3.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark var mıdır?

P3.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark var mıdır?

P3.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark var mıdır?

P3.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark var mıdır?

P3.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark var mıdır?

P3.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark var mıdır?

P4. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin güven beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahip midir?

P4.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark var mıdır?

P4.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark var mıdır?

P4.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark var mıdır?

P4.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark var mıdır?

P4.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark var mıdır?

P4.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark var mıdır?

P5. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin kolaylaştırma koşulları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahip midir?

P5.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark var mıdır?

P5.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark var mıdır?

P5.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark var mıdır?

P5.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark var mıdır?

P5.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark var mıdır?

P5.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark var mıdır?

P6. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin davranışsal tutumları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahip midir?

3.2.2.2. Araştırmanın Hipotezleri

H1. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin performans beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

H1.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

H1.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

H1.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

H1.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

H1.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

H1.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

H2. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin çaba beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

H2.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

H2.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

H2.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

H2.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

H2.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

H2.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

H3. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin sosyal etkileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

H3.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

H3.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

H3.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark vardır.

H3.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

H3.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

H3.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

H4. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin güven beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

H4.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

H4.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

H4.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

H4.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

H4.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

H4.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

H5. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin kolaylaştırma koşulları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahiptir.

H5.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

H5.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

H5.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark vardır.

H5.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

H5.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

H5.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Aylık Fatura Trafiği” grupları arasında fark vardır.

H6. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin davranışsal tutumları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahiptir.

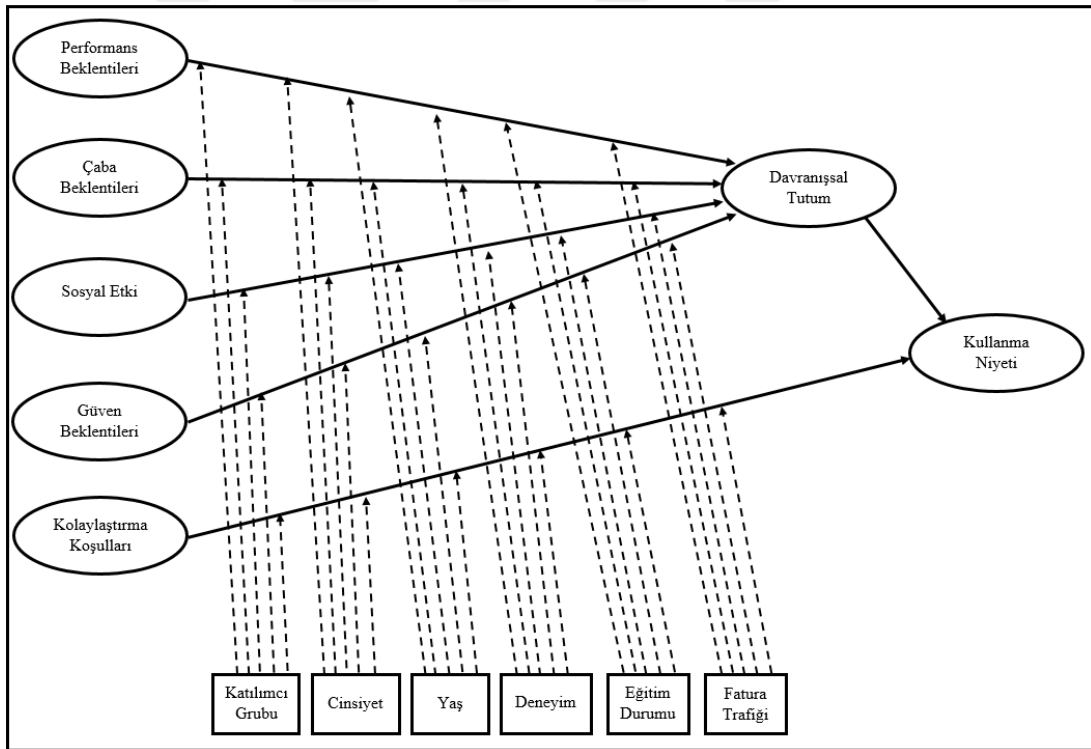
3.2.2.3. Veri Toplama Aracı Çalışması Hakkında Genel Bilgiler

Katılımcılardan verileri toplamak için hazırlanmış olan veri toplama aracı 2 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuş sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, katılımcıların e-belge sistemlerini kullanma ve kabullenme düzeyi hakkında bilgi vermesi istenen 39 adet soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki sorular, Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Kolaylaştırma Koşulları, Sosyal Etki, Güven Beklentileri, Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyeti başlıkları altında gruplandırılmıştır.

Uygulanan veri toplama aracının güvenilirlik katsayısı testi SPSS v20.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiş ve bu testteki Cronbach’s Alpha değeri 0,893 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, araştırmanın güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.2.4. Verilerin Analizi

Araştırma için uygulanmış olan veri toplama aracı ile toplanan verilerin analizi için SPSS v20.0 programı kullanılarak ilişkiel tarama modeli uygulanmıştır. Programa girilen verilerin, Frekans, Yüzde, Aritmetik Ortalama, Güvenilirlik Katsayısı, Spearman Korelasyon Katsayısı, Basit Doğrusal Regresyon, Bağımsız 2 Örnek T Testi, Mann Whitney U Testi, Tek Yönlü ANOVA Testi ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları incelenmiştir. Verilerin veri toplama aracı içerisindeki gruplarının aritmetik ortalamaları alınarak gerekli yorumlamalar yapılmıştır. Araştırma verilerinin analiz edilmesi konusunda uygulanan model Şekil 10’ da görülmektedir. Uygulanan veri toplama aracının likert ölçeğindeki dereceleme maddeleri, “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum” şeklinde oluşturulmuştur.

Şekil 10. Araştırmanın Modeli.

Veri toplama aracı vasıtası ile elde edilen verilerin, oluşturulan hipotezler doğrultusunda normallik testleri yapılarak, daha sonra parametrik veya parametrik olmayan testlerin kullanılması konusunda gerekli tercihin yapılması sağlanmıştır.

Normallik testlerinde dağılımların Çarpıklık ve Basıklık değerleri aracılığı ile elde edilen Z değerleri incelenerek, dağılımların normal olup olmadığına karar verilmiştir.

Normallik testlerinde kullanılan Çarpıklık değeri, dağılımın yatay ekseninde simetriden ne kadar saptığını ifade eden bir değerdir. İdeal değeri sıfırdır. Eğer dağılımda küçük değerler ağırlıkta olursa, simetri sola doğru uzayacak ve negatif çarpıklık, dağılımda büyük değerler ağırlıkta olursa, simetri sağa doğru uzayacak ve pozitif çarpıklık gerçekleşecektir. Basıklık değeri ise, dağılımın dikey ekseninde yüzeyselliğini ve dikliğini ifade etmektedir. İdeal değeri sıfırdır. Eğer dağılımda normalden daha dik bir dağılım varsa pozitif basıklık, daha düz bir dağılım varsa negatif basıklık gerçekleşmektedir (Kalaycı, 2009: 58).

Dağılımların normal olup olmadığına karar verilebilmesi için Çarpıklık ve Basıklık değerlerinin kendi standart hata değerleri ile oranlanmaları (Örn: Çarpıklık / Çarpıklık Std. Hata) ve bu oran sonucunda çıkan sonucun ele alınması gerekmektedir. Elde edilen bu değere Z değeri adı verilmektedir. Bir dağılımın normal olarak nitelendirilebilmesi için hem Çarpıklık, hem de Basıklık için elde edilen Z değerlerinin -1,96 ile +1,96 değerleri arasında olması gerekmektedir. Bu sınırlar dahilinde alınacak sonuç, dağılımın normal olduğunu ve analiz için parametrik testlerin kullanılabilirliğini ifade etmektedir. Eğer Z skorlarından biri belirtilen sınırlar dahilinde çıkmazsa, analiz işleminde parametrik olmayan testlerin kullanılması gerekecektir (Cramer ve Howitt, 2004: 157, 159).

Ana hipotezlerin yorumlanmasında Spearman Korelasyon Testi ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi yöntemleri kullanılmıştır. Korelasyon Analizi ile 2 değişken arasındaki ilişkinin mevcut olup olmadığını ve ilişki varsa derecesinin hesaplanması amaçlanmıştır. Korelasyon Analizi, bağımsız değişkende gerçekleşen bir değişimin bağımlı değişkeni hangi yönde nasıl etkilediğini göstermek için kullanılmaktadır (Kalaycı, 2009: 115). Regresyon Analizi, bir bağımsız değişkenin, bağımlı bir değişken üzerine etkisini tespit etmek için kullanılan bir analiz yöntemidir. Araştırmamızda bir bağımlı ve bir bağımsız değişkenler arası analizler gerçekleştirildiğinden ve Korelasyon Analizi sonuçları doğrusal çıktığından dolayı Basit Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Basit Regresyon Analizinde, bağımlı değişkendeki değişim miktarının, regresyon modelinde kullanılan bağımsız değişken ile ne ölçüde ifade edildiğini göstermek amacıyla kullanılmaktadır. Korelasyon

Analizi sonucunda değişkenler arası doğrusal ilişki mevcutsa Basit Doğrusal Regresyon Analizi, doğrusal ilişki yoksa Basit Doğrusal Olmayan Regresyon Analizi kullanılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 260-262).

Alt hipotezlerin incelenmesi konusunda ise, ana hipotezlerde bulunan “Performans Beklentileri”, “Çaba Beklentileri”, “Kolaylaştırma Koşulları”, ”Sosyal Etki”, “Güven Beklentileri” isimli bağımsız değişkenler üzerine kullanıcıların demografik özelliklerine göre yorum farklılıklarının olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde normal dağılım gösteren hipotezlerde Bağımsız İki Örnek T Testi ve Tek Yönlü ANOVA Testi, normal dağılım göstermeyen hipotezlerde ise Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır.

Bağımsız İki Örnek T Testi ile verileri normal dağılım gösteren iki örneklem grubunun ortalamaları değerlendirerek, iki grup arasında bir yorum farklılığının olup olmadığı incelenmektedir. T Testi uygulanacak iki grup arasında kesinlikle ortak üye bulunmamalı, üyeler bazında gruplar kesin bir şekilde ayrılmış olmalıdırlar (Kalaycı, 2009: 74). Verilerinde normal dağılım göstermeyen iki grup arasında ise bir yorum farklılığının olup olmadığına bakabilmek için ise parametrik olmayan Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Mann Whitney U Testi, Bağımsız 2 Örnek T Testinin parametrik olmayan alternatifidir (Ruxton, 2006: 688). Araştırmada “Katılımcı Grubu” ve “Cinsiyet” gibi iki gruptan oluşan örneklem arasında Bağımsız İki Örnek T Testi ve Mann Whitney U Testi uygulanmıştır.

Varyans Analizi de, T Testi gibi farklı örneklem gruplarının ortalamalarına bakılarak farklılıkların olup olmadığını incelemektedir. Ancak T Testi ikiden fazla örneklem grubunun ortalamalarının incelenmesi konusunda tam anlamıyla imkan sağlamadığından dolayı Varyans Analizinin kullanılması daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır (Kalaycı, 2009: 131). Araştırmamızda bir bağımsız ile bir bağımlı değişken kullanılarak Varyans Analizi uygulandığından, verileri normal dağılım gösteren değişkenler arasında Tek Yönlü ANOVA Testi kullanılmıştır. Verileri normal dağılım göstermeyen değişkenlerin analizinde ise parametrik olmayan Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Kruskal Wallis H Testi, Tek Yönlü ANOVA Testinin parametrik olmayan alternatifi olarak kullanılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 236).

3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmamızda, veri toplama aracına katılanların demografik özellikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırma verilerinin analizi aşamasında kullanıcıların demografik özelliklerinden doğan farklılıkların olup olmadığına da bakılmıştır.

3.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Karabük ilinde araştırmaya katılan Muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri, Kullanıcı Grubu, Cinsiyet, Yaş, Eğitim Durumu ve Mesleki Deneyim başlıklarının ifade edildiği genel bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensuplarına Ait Genel Bilgiler

Değişken	Gruplar	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Katılımcı Grubu	E-Fatura & E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	45,9	45,9
	E-Fatura & E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	54,1	100,0
	TOPLAM	122	100,0	
Cinsiyet	Kadın	18	14,8	14,8
	Erkek	104	85,2	100,0
	TOPLAM	122	100,0	
Yaş	30 ve daha az	12	9,8	9,8
	31-40	40	32,8	42,6
	41-50	50	41,0	83,6
	51 +	20	16,4	100,0
	TOPLAM	122	100,0	
Eğitim Durumu	Lise ve daha az	15	12,3	12,3
	Önlisans	10	8,2	20,5
	Lisans	93	76,2	96,7
	Lisansüstü	4	3,3	100,0
	TOPLAM	122	100,0	
Mesleki Deneyim	5 yıl ve daha az	10	8,2	8,2
	6-10 yıl arası	11	9,0	17,2
	11-15 yıl arası	27	22,1	39,3
	16-20 yıl arası	31	25,4	64,8
	21 yıl ve üstü	43	35,2	100,0
	TOPLAM	122	100,0	

Tablo 1’deki verilere göre, e-fatura ve e-defter kullanımının %54,1 oranına ulaştığı görülmektedir. Meslek mensuplarının cinsiyet dağılımlarına bakıldığında, SMMM mesleğinde %85,2 gibi büyük bir kısmın erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Meslek mensupları arasında 41 yaş ve üzeri olanların %57,4 seviyesinde bir orana

sahip olduğu gözlenebilmektedir. Meslek mensupları, eğitim durumları olarak gruplandırıldığında ise %76,2 seviyesinde lisans mezunu oldukları görülmektedir. Mesleki deneyim konusunda ise meslek mensuplarının %60,6 oranında en az 16 yıllık mesleki tecrübeye sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2’de katılımcıların kullandıkları e-belge türlerinin kullanım oranları gösterilmektedir.

Tablo 2. E-Belge Kullanım Oranlarına Ait Bilgiler

E-Belge Türü	Frekans	Yüzde
E-Fatura	66	54,10
E-Defter	66	54,10
E-Arşiv	31	25,40
E-Beyanname	122	100
E-Tebliğat	121	99,18

Tablo 2’de bulunan verilere göre, özellikle e-belge sistemi içerisinde var olan yasal düzenlemelerden dolayı e-fatura ve e-defter sistemlerinin kullanım oranları %54,10 seviyesine ulaştığı görülmektedir. E-arşiv sistemi, yeni bir sistem olup, %25,40 kullanım oranına sahip olduğu görülmektedir. E-beyannamenin artık tamamen sisteme yerleştiği ve %100 oranında kullanımının bulunduğu görülmektedir. E-tebliğat sisteminin ise, e-arşiv gibi yeni bir sistem olmasına karşın %99,18’lik kullanım oranına ulaştığı görülmektedir.

E-fatura ve e-defter mükellefine sahip olan muhasebe meslek mensuplarının aylık fatura trafiği bilgileri de Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Aylık Fatura Trafikine Ait Bilgiler

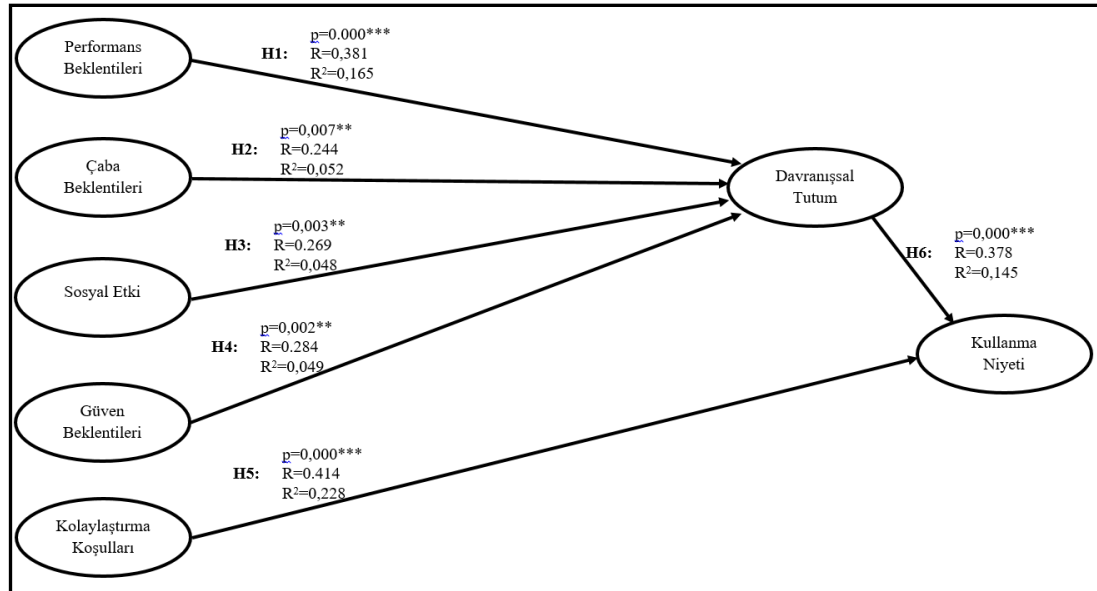
Değişken	Gruplar	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Aylık Fatura Trafik	1-10	5	7,6	7,6
	11-50	9	13,6	21,2
	51-250	9	13,6	34,8
	251-500	15	22,7	57,6
	501+	25	42,4	100,0
	TOPLAM	66	100,0	

Tablo 3’te bulunan “Aylık Fatura Trafik” ile ilgili veriler, e-fatura kullanan Muhasebe meslek mensupları tarafından doldurulması istenmiştir. Bunun sebebi olarak, e-fatura sistemine geçilebilmesi için harcanan toplam maliyetin, fatura sayısına oranlandığında, fatura başına düşen maliyeti değiştirdiğinden dolayı, kişilerin sistemi

kabullenmeleri ölçüsünde bir fark oluşturup oluşturmadığının analiz edilebilmesi olarak gösterilmektedir. Aylık Fatura Trafikleri verilerine göre gerçekleşen dağılım incelendiğinde ise, Muhasebe meslek mensuplarının %65,10 oranına aylık 251 adet fatura ve üzerinde işlem yaptıkları söylenebilir.

3.3.2. Fonksiyonel Bilgilere İlişkin Bulgular

Muhasebe meslek mensupları tarafından, veri toplama aracında bulunan 39 soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilmiş olan veriler, ilişkisel tarama modeli doğrultusunda analiz edilerek sonuçları yorumlanmıştır.

Şekil 11. Fonksiyonel Bilgilere İlişkin Bulgular

3.3.2.1. Performans Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, ilk olarak muhasebe meslek mensuplarının “Performans Beklentileri” ile “Davranışsal Tutum” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi, sonrasında ise Korelasyon Testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

H1. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin performans beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 4. H1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalamalar	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Performans Beklentileri	3,5697	-2,561	0,556	0.000***	0.381	0.165	Kabul
Davranışsal Tutum	3,2508	-2,224	2,106				

***p<0.001

Tablo 4'te gösterilen sonuçlara göre, Performans Beklentileri ile Davranışsal Tutum değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H1 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Diğer sonuçlar incelendiğinde, Performans Beklentileri ve Davranışsal Tutum ortalamaları arasında ileri düzeyde önemli anlamlılık seviyesi (p<0,001) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise (R=0,381), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R² (Adj. R²=0,165) değerine göre Performans Beklentileri e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Davranışsal Tutuma ait varyansı yaklaşık %17 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H1 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

3.3.2.2. Demografik Özelliklerin Performans Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular

H1 hipotezine bağlı alt hipotezlerde, kullanıcıların Performans Beklentilerine ait yorumlarında kişisel özellikleri açısından farklılıklar oluşturup oluşturmadıkları incelenmiş ve aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

H1.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

Tablo 5. H1.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Katılımcı Grubu)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	3,3810	-1,144	0,175	0,008**	Kabul
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	3,7298	-2,942	1,514		

**p<0.01

Tablo 5’deki verilere bakıldığında E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları seçeneğinde verilerin normal dağılım göstermedikleri için H1.1 hipotezinin analizinde Mann Withney U Testi uygulanmıştır. Katılımcı gruplarının Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensuplarının kararsızlık derecesine daha yakın olmaları ile birlikte, E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensuplarının ilgili maddelere katılma derecesine daha yakın oldukları ifade edilebilmektedir. Mann Whitney U Testi sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin 0,008 ($p<0,01$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerde çok önemli derecede anlamlı bir farklılığın bulunduğunu bize göstermektedir. Bu durumda H1.1 hipotezi kabul edilmiştir.

H1.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

Tablo 6. H1.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Cinsiyet)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Kadın	18	3,4259	-1,918	1,702	0,463 ^{ns}	Ret
Erkek	104	3,5946	-2,063	0,043		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 6’ya ait verilere bakıldığında, Erkek katılımcılara ait olan verilerin normal dağılım göstermedikleri için H1.2 hipotezinin analizinde Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Cinsiyet gruplarının, Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Mann Whitney U Testi sonucunda elde edilen anlamlılık değeri 0,463 ($p<0,05$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerde anlamlı bir farklılığın bulunmadığını bize göstermektedir. Bu durumda H1.2 hipotezi reddedilmiştir.

H1.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

Tablo 7. H1.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Yaş)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
30 ve daha az	12	3,8333	0,063	-0,506	0,186 ^{ns}	Ret
31-40	40	3,3500	-0,676	-0,007		
41-50	50	3,6133	-2,021	0,606		
51+	20	3,7417	-1,762	1,696		
Toplam	122	3,5697	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 7'nin verilerini incelediğimizde 41-50 seçeneğine ait verilerin normal dağılım göstermedikleri ifade edilmektedir. Bu durumda H1.3 hipotezinin analiz edilmesi için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Yaş gruplarının Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,186 (p>0,05) olarak çıkmasından dolayı Performans Beklentileri konusunda yaş gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H1.3 hipotezi reddedilmiş olur.

H1.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

Tablo 8. H1.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Eğitim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Lise ve daha az	15	3,5952	-1,792	-0,298	0,849 ^{ns}	Ret
Önlisans	10	3,4500	-0,277	0,236		
Lisans	93	3,5645	-1,984	0,147		
Lisansüstü	4	3,8750	0,475	-0,649		
Toplam	122	3,5697	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 8’de verilen bilgiler incelendiğinde, Lisans seçeneğine ait veriler normal bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bundan dolayı H1.4 hipotezinin analiz edilmesinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Eğitim Durumu gruplarının Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,849 (p>0,05) olarak çıkmasından dolayı Performans Beklentileri konusunda eğitim

gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H1.4 hipotezi reddedilmiş olur.

H1.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

Tablo 9. H1.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Deneyim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
5 yıl ve daha az	10	3,5000	-0,575	-0,287	0,779 ^{ns}	Ret
6-10 yıl arası	11	3,7576	-0,534	-0,912		
11-15 yıl arası	27	3,4568	-1,027	1,307		
16-20 yıl arası	31	3,5161	-2,501	1,692		
21 yıl ve üstü	43	3,6473	-1,596	-0,207		
Toplam	122	3,5697	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 9’da verilen sonuçlara göre, 16-20 Yıl seçeneğine girilmiş olan verilerin normal dağılım göstermedikleri ifade edilebilmektedir. Bu sebeple H1.5 hipotezinin analizi için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Mesleki Deneyim grupları ile Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,779 (p>0,05) olarak çıkmasından dolayı Performans Beklentileri konusunda mesleki deneyim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H1.5 hipotezi reddedilmiş olur.

H1.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki performans beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

Tablo 10. H1.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Fatura Adedi)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
5-10	5	3,5667	-0,182	-1,204	0,009	0,452 ^{ns}	Ret
11-50	9	4,0370	0,854	-1,182			
51-250	9	3,4074	-1,017	-0,325			
251-500	15	3,5778	-0,524	-1,526			
501+	28	3,8452	-1,798	0,737			
Toplam	66	3,7298	-	-			

^{ns}p>0,05

Tablo 10'dan çıkan sonuçlara göre, Aylık Fatura Trafığı gruplarına ait verilerin normal dağılım gösterdikleri görülmektedir. Bundan dolayı H1.6 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi uygulanmıştır. Aylık Fatura Trafığı grupları ile Performans Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik testine bakıldığında verilerin homojen dağılım sergilemedikleri ifade edilebilmektedir (Homojenlik<0,05). Tek Yönlü ANOVA testinin sonucu da 0,452 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Performans Beklentileri konusunda aylık fatura trafiği gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H1.6 hipotezi reddedilmiş olur.

3.3.2.3. Çaba Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, Muhasebe meslek mensuplarının “Çaba Beklentileri” ile “Davranışsal Tutum” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi ve devamında Korelasyon Testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

H2. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin çaba beklentileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 11. H2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Çaba Beklentileri	3,5279	-2,114	1,005	0.007**	0.244	0.052	Kabul
Davranışsal Tutum	3,2508	-2,224	2,106				

** $p<0.01$

Tablo 11’de gösterilen sonuçlara göre, Çaba Beklentileri ile Davranışsal Tutum değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H2 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Çaba Beklentileri ve Davranışsal Tutum ortalamaları arasında çok önemli derecede anlamlılık ($p<0,01^{**}$) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ($R=0,244$), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir.

Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R^2 (Adj. $R^2=0,052$) değerine göre Çaba Beklentileri e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Davranışsal Tutuma ait varyansı yaklaşık %5 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H2 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

3.3.2.4. Demografik Özelliklerin Çaba Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular

H2 hipotezine bağlı alt hipotezlerde, kullanıcıların Çaba Beklentilerine ait yorumlarında kişisel özellikleri açısından farklılıklar oluşturup oluşturmadıkları incelenmiş ve aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

H2.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

Tablo 12. H2.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Katılımcı Grubu)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	3,4643	0,395	0,304	0,111 ^{ns}	Ret
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	3,5818	-2,678	1,079		

^{ns}p>0,05

Tablo 12'nin sonuçlarına göre, E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları seçeneğine ait olan verilerin normal dağılım sergilemedikleri gözlenmektedir. Bu sebeple, H2.1 hipotezinin analizinde Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Katılımcı grupları ile Çaba Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,111 ($p>0,05$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H2.1 hipotezi reddedilmiştir.

H2.2. Muhasebe Meslek Mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

Tablo 13. H2.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Cinsiyet)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Kadın	18	3,5444	0,289	-0,602	0,743 ^{ns}	Ret
Erkek	104	3,5250	-2,726	1,633		

^{ns}p>0,05

Tablo 13’te bulunan verilere baktığımızda, Erkek kullanıcılara ait verilerin normal dağılım göstermedikleri söylenebilmektedir. Bundan dolayı Cinsiyet gruplarının karşılaştırılması aşamasında Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Cinsiyet gruplarının Çaba Beklentileri ortalamaları ile karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,743 (p>0,05) değerinden yüksek çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H2.2 hipotezi reddedilmiştir.

H2.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

Tablo 14. H2.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Yaş)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
30 ve daha az	12	3,4000	0,154	-1,381	0,322	0,174 ^{ns}	Ret
31-40	40	3,3900	-1,794	0,614			
41-50	50	3,7160	-0,929	-0,069			
51+	20	3,4100	-0,268	0,042			
Toplam	122	3,5279	-	-			

^{ns}p>0,05

Tablo 14’te gösterilen sonuçlara göre, yaş grubu seçeneklerine ait verilerin normal bir dağılım sergiledikleri görülebilmektedir. Bu sebepten dolayı H2.3 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi uygulanmıştır. Yaş grupları ile Çaba Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri

sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,05 (Homojenlik>0,05) değerinin üzerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Tek Yönlü ANOVA testinin sonucu da 0,174 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Çaba Beklentileri konusunda yaş gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H2.3 hipotezi reddedilmiş olur.

H2.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

Tablo 15. H2.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Eğitim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Lise ve daha az	15	3,6857	0,782	-0,936	0,240 ^{ns}	Ret
Önlisans	10	3,7200	-0,096	1,709		
Lisans	93	3,5269	-2,548	1,630		
Lisansüstü	4	2,8500	0,819	-0,014		
Toplam	122	3,5279	-	-		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 15’te verilen bilgiler incelendiğinde, Lisans seçeneğine ait veriler normal bir dağılım göstermediği tespit edilmektedir. Bundan dolayı H1.4 hipotezinin analiz edilmesinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Eğitim Durumu gruplarının Çaba Beklentileri ortalamaları ile karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,240 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Çaba Beklentileri konusunda eğitim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H2.4 hipotezi reddedilmiş olur.

H2.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

Tablo 16. H2.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Deneyim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
5 yıl ve daha az	10	3,5600	0,798	-0,171	0,460 ^{ns}	Ret
6-10 yıl arası	11	3,6545	0,384	-0,546		
11-15 yıl arası	27	3,2444	-2,100	0,766		
16-20 yıl arası	31	3,6581	-1,219	-0,117		
21 yıl ve üstü	43	3,5721	0,003	-0,550		
Toplam	122	3,5279	-	-		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 16’da gösterilen Normallik Testi sonuçları incelendiğinde 11-15 Yıl seçeneğine ait verilerin normal dağılım göstermedikleri ifade edilebilmektedir. Bundan dolayı H2.5 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Mesleki Deneyim grupları ile Çaba Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,460 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Çaba Beklentileri konusunda mesleki deneyim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H2.5 hipotezi reddedilmiş olur.

H2.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki çaba beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

Tablo 17. H2.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Fatura Adedi)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
5-10	5	3,2000	-1,910	1,661	0,126 ^{ns}	Ret
11-50	9	3,7778	-0,757	0,369		
51-250	9	2,9556	-1,146	-0,506		
251-500	15	3,8667	-0,416	-0,938		
501+	28	3,6357	-2,426	0,464		
Toplam	66	3,5818	-	-		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 17’deki verilere göre Aylık Fatura Trafığı grupları içerisinde 501+ grubuna ait olan verilerin normal dağılıma sahip olmadıkları görülebilmektedir. Bundan dolayı H2.6 hipotezinin incelenmesinde Kruskal Wallis H Testi’nden yararlanılmıştır. Aylık Fatura Trafığı grupları ile Çaba Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,126 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Çaba Beklentileri konusunda aylık fatura trafiği gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H2.6 hipotezi reddedilmiş olur.

3.3.2.5. Sosyal Etkinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, Muhasebe meslek mensuplarının “Sosyal Etkileri” ile “Davranışsal Tutum” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi ve devamında Korelasyon Testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 18’de gösterilmiştir.

H3. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin sosyal etkileri, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 18. H3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalamalar	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Sosyal Etki	3,4611	-1,425	-0,411	0,003**	0,269	0,048	Kabul
Davranışsal Tutum	3,2508	-2,224	2,106				

**p<0.01

Tablo 18’de gösterilen sonuçlara göre, Sosyal Etki ile Davranışsal Tutum değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H3 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Sosyal Etki ve Davranışsal Tutum ortalamaları arasında çok önemli derecede anlamlılık ($p<0,01^{**}$) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ($R=0,269$), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R^2 (Adj. $R^2=0,048$) değerine göre Sosyal Etkinin e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Davranışsal Tutuma ait varyansı yaklaşık %5 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H3 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

3.3.2.6. Demografik Özelliklerin Sosyal Etkileri Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular

H3 hipotezine bağlı alt hipotezlerde, kullanıcıların Sosyal Etkilerine ait yorumlarında kişisel özellikleri açısından farklılıklar oluşturup oluşturmadıkları incelenmiş ve aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

H3.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek

Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

Tablo 19. H3.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Katılımcı Grubu)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	3,4107	0,925	-0,799	0,257 ^{ns}	Ret
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	3,5038	-2,363	0,258		

^{ns}p>0,05

Tablo 19’un sonuçlarına göre, E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları seçeneğine ait olan verilerin normal dağılım sergilemedikleri gözlenmektedir. Bu sebeple, H3.1 hipotezinin analizinde Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Katılımcı grupları ile Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,257 (p>0,05) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H3.1 hipotezi reddedilmiştir.

H3.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

Tablo 20. H3.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Cinsiyet)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Kadın	18	3,5000	-1,080	0,010	0,833 ^{ns}	Ret
Erkek	104	3,4543	-1,190	-0,565		

^{ns}p>0,05

Tablo 20’de Cinsiyet gruplarına ait veriler üzerinde gerçekleştirilmiş olan normallik testi sonuçlarına bakıldığında, verilerin normal dağılım gösterdikleri ifade edilebilmektedir. Bundan dolayı H3.2 hipotezinin analizinde Bağımsız İki Örnek T Testi uygulanmıştır. Cinsiyet grupları ile Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde

edilen anlamlılık değerinin de 0,833 ($p>0,05$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H3.2 hipotezi reddedilmiştir.

H3.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark vardır.

Tablo 21. H3.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Yaş)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
30 ve daha az	12	3,6667	-0,265	-0,420	0,779	0,789 ^{ns}	Ret
31-40	40	3,3938	-1,749	0,744			
41-50	50	3,4850	-0,828	-0,819			
51+	20	3,4125	0,830	0,610			
Toplam	122	3,4611	-	-			

^{ns} $p>0,05$

Tablo 21’de gösterilen sonuçlara göre, Yaş gruplarına ait Sosyal Etki verilerinin normal dağılıma sahip olduğu görülebilmektedir. Bu sebepten dolayı H3.3 hipotezinin analizinin gerçekleştirilmesinde Tek Yönlü ANOVA Testi kullanılmıştır. Yaş gruplarının Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0.779 (Homojenlik >0.05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Anlamlılık testinin sonucu da 0,789 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Sosyal Etki konusunda yaş gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H3.3 hipotezi reddedilmiş olur.

H3.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

Tablo 22. H3.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Eğitim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
Lise ve daha az	15	3,7143	-0,317	-0,895	0,310	0,274 ^{ns}	Ret
Önlisans	10	3,5500	1,252	0,369			
Lisans	93	3,4355	-1,412	-0,331			
Lisansüstü	4	2,7500	0,000	0,573			
Toplam	122	3,4611	-	-			

^{ns} $p>0,05$

Tablo 22’de belirtilen sonuçlara göre, eğitim gruplarına ait verilerin normal dağılım gösterdikleri ifade edilebilmektedir. Bundan dolayı H3.4 hipotezinin analizi için Tek Yönlü ANOVA Testi Kullanılmıştır. Eğitim Durumu grupların Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,310 (Homojenlik>0,05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Anlamlılık testinin sonucu da 0,274 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Sosyal Etki konusunda Eğitim Durumu gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H3.4 hipotezi reddedilmiş olur.

H3.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

Tablo 23. H3.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Deneyim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
5 yıl ve daha az	10	3,5000	-0,616	-0,824	0,522	0,453 ^{ns}	Ret
5-10 yıl arası	11	3,9091	-0,582	0,533			
11-15 yıl arası	27	3,4537	-1,009	1,253			
16-20 yıl arası	31	3,4274	-0,727	-0,586			
21 yıl ve üstü	43	3,3663	-0,163	-0,856			
Toplam	122	3,4611	-	-			

^{ns} $p>0,05$

Tablo 23’te belirtilen sonuçlara göre Meslek Deneyim seçeneklerine Sosyal Etki verilerinin normal dağılıma sahip oldukları görülebilmektedir. Bu durumdan dolayı H3.5 hipotezinin analizi konusunda Tek Yönlü ANOVA Testi kullanılmıştır. Mesleki Deneyim grupları ile Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,522 (Homojenlik>0,05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Anlamlılık testinin sonucu da 0,453 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Sosyal Etki konusunda Mesleki Deneyim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H3.5 hipotezi reddedilmiş olur.

H3.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki sosyal etki tutumlarında “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

Tablo 24. H3.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Fatura Adedi)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
5-10	5	4,1000	-0,565	-0,363	0,049	0,072 ^{ns}	Ret
11-50	9	3,8611	0,190	0,012			
51-250	9	2,9444	-0,138	-0,891			
251-500	15	3,6833	-1,593	0,577			
501+	28	3,3661	-1,442	0,063			
Toplam	66	3,5038	-	-			

^{ns}p>0,05

Tablo 23’ün gösterdiği sonuçlara göre Aylık Fatura Trafığı seçeneklerinin Sosyal Etki üzerindeki verilerinde normal dağılım sergilediği ifade edilebilmektedir. Bu sonuca göre H3.6 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi kullanılmıştır. Aylık Fatura Trafığı grupları ile Sosyal Etki ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,049 (Homojenlik<0,05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım göstermedikleri gözlemlenmektedir. Anlamlılık testinin sonucu da 0,072 (p>0,05) olarak çıkmasından dolayı Sosyal Etki konusunda Aylık Fatura Trafığı gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H3.5 hipotezi reddedilmiş olur.

3.3.2.7. Güven Beklentilerinin E-Belge Kullanımına Ait Davranışsal Tutum İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, Muhasebe meslek mensuplarının “Güven Beklentileri” ile “Davranışsal Tutum” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi ve devamında Korelasyon Testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 25’te gösterilmiştir.

H4. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin güven beklentilerinin, davranışsal tutum üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 25. H4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalamalar	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Güven Beklentileri	3,5020	0,224	0,177	0,002**	0,284	0,049	Kabul
Davranışsal Tutum	3,2508	-2,224	2,106				

**p<0.01

Tablo 25’de gösterilen normallik sonuçlarına göre, Davranışsal Tutum değişkenine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H4 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Güven Beklentileri ve Davranışsal Tutum ortalamaları arasında çok önemli derecede anlamlılık ($p<0,01^{**}$) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ($R=0,284$), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R^2 (Adj. $R^2=0,049$) değerine göre Güven Beklentilerinin e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Davranışsal Tutuma ait varyansı yaklaşık %5 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H4 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

3.3.2.8. Demografik Özelliklerin Güven Beklentilerini Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular

H4 hipotezine bağlı alt hipotezlerde, katılımcıların Güven Beklentilerine ait yorumlarında kişisel özellikleri açısından farklılıklar oluşturup oluşturmadıkları incelenmiş ve aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

H4.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

Tablo 26. H4.1 hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Katılımcı Grubu)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	3,4531	1,185	0,075	0,357 ^{ns}	Ret
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	3,5436	-0,607	0,244		

^{ns}p>0,05

Tablo 26’da gösterilen sonuçlara göre, Katılımcı gruplarının Güven Beklentileri değişkenine ait verilerinde normal dağılıma sahip olduğu görülebilmektedir. Bundan dolayı H4.1 hipotezinin analizinde Bağımsız İki Örnek T Testi uygulanmıştır. Katılımcı grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,357 ($p>0,05$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H4.1 hipotezi reddedilmiştir.

H4.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

Tablo 27. H4.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Cinsiyet)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Kadın	18	3,3194	-0,183	-0,922	0,119 ^{ns}	Ret
Erkek	104	3,5337	0,135	0,377		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 27’de gösterilen sonuçlara göre, Cinsiyet gruplarının Güven Beklentileri değişkenine ait verilerinde normal dağılıma sahip olduğu görülebilmektedir. Bundan dolayı H4.2 hipotezinin analizinde Bağımsız İki Örnek T Testi uygulanmıştır. Cinsiyet grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,119 ($p>0,05$) olarak çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H4.2 hipotezi reddedilmiştir.

H4.3 Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Yaş” grupları arasında fark vardır.

Tablo 28. H4.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Yaş)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
30 ve daha az	12	3,5729	-0,231	-0,635	0,007	0,726 ^{ns}	Ret
31-40	40	3,5094	-0,725	-0,312			
41-50	50	3,5275	1,415	-0,083			
51+	20	3,3813	0,078	1,428			
Toplam	122	3,5020	-	-			

^{ns}p>0,05

Tablo 28’de gösterilen bilgilere göre, Yaş gruplarına ait Güven Beklentileri verilerinin normal dağılım sergiledikleri görülebilmektedir. Bundan dolayı H4.3 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi kullanılması tercih edilmiştir. Yaş grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,007 (Homojenlik<0,05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım göstermedikleri gözlemlenmektedir. Tek Yönlü ANOVA testinin sonucu da 0,726 (p>0,05) olarak çıkmasından dolayı Güven Beklentileri konusunda Yaş gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H4.3 hipotezi reddedilmiş olur.

H4.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

Tablo 29. H4.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Eğitim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Lise ve daha az	15	3,3929	0,759	0,165	0,595 ^{ns}	Ret
Önlisans	10	3,4750	0,249	2,213		
Lisans	93	3,5323	-0,224	-0,057		
Lisansüstü	4	3,3750	0,000	-0,789		
Toplam	122	3,5020	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 29’daki veriler incelendiğinde, Eğitim Durumu gruplarına ait Güven Beklentileri verilerinden Önlisans grubuna ait verilerin normal dağılım sergilemediği görülebilmektedir. Bu yüzden, H4.4 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Eğitim Durumu grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır.

Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,595 ($p>0,05$) olarak çıkmasından dolayı Güven Beklentileri konusunda Eğitim Durumu gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H4.4 hipotezi reddedilmiş olur.

H4.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

Tablo 30. H4.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Deneyim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
5 yıl ve daha az	10	3,3375	-0,658	-0,614	0,248	0,599 ^{ns}	Ret
5-10 yıl arası	11	3,6364	-1,457	0,830			
11-15 yıl arası	27	3,5972	0,440	-0,765			
16-20 yıl arası	31	3,4879	-0,292	0,838			
21 yıl ve üstü	43	3,4564	1,335	0,492			
Toplam	122	3,5020	-	-			

^{ns} $p>0,05$

Tablo 30’un verilerin görüldüğü üzere Mesleki Deneyim gruplarının Güven Beklentilerine ait verileri normal dağılıma sahiptir. Bundan dolayı H4.5 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi uygulanmıştır. Mesleki Deneyim grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kararsız olmakla beraber katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,248 ($Homojenlik>0,05$) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Tek Yönlü ANOVA testinin sonucu da 0,599 ($p>0,05$) değerinde çıkmasından dolayı Güven Beklentileri konusunda Mesleki Deneyim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H4.5 hipotezi reddedilmiş olur.

H4.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki güven beklentilerinde “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

Tablo 31. H4.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Fatura Adedi)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	Homojenlik	p	Sonuç
5-10	5	3,3250	-0,666	-0,341	0,272	0,756 ^{ns}	Ret
11-50	9	3,5556	0,354	-0,947			
51-250	9	3,6250	0,226	-0,944			
251-500	15	3,4250	0,598	-0,629			
501+	28	3,6161	-1,834	1,386			
Toplam	66	3,5436	-	-			

^{ns}p>0,05

Tablo 31’de gösterilen verilen incelendiğinde Aylık Fatura Trafîği gruplarının Güven Beklentilerine ait verilerinin normal dağılımlı olduğu görülebilmektedir. Bundan dolayı H4.6 hipotezinin analizinde Tek Yönlü ANOVA Testi uygulanmıştır. Aylık Fatura Trafîği grupları ile Güven Beklentileri ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Homojenlik katsayısı 0,272 (Homojenlik>0,05) değerinde çıkmasından dolayı verilerin homojen dağılım gösterdikleri gözlemlenmektedir. Tek Yönlü ANOVA testinin sonucu da 0,756 (p>0,05) değerinin üzerinde çıkmasından dolayı Güven Beklentileri konusunda Aylık Fatura Trafîği gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H4.6 hipotezi reddedilmiş olur.

3.3.2.9. Kolaylaştırma Koşullarının E-Belge Kullanımına Ait Kullanma Niyeti İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, muhasebe meslek mensuplarının “Kolaylaştırma Koşulları” ile “Kullanma Niyeti” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi ve devamında Korelasyon Testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 32’de gösterilmiştir.

H5. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin kolaylaştırma koşulları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 32. H5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalamalar	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Kolaylaştırma Koşulları	3,5806	-6,137	5,536	0,000***	0,414	0,228	Kabul
Kullanma Niyeti	3,7689	-2,534	0,726				

***p<0.001

Tablo 32’de gösterilen sonuçlara göre, Kolaylaştırma Koşulları ve Kullanma Niyeti değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H5 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Kolaylaştırma Koşulları ve Kullanma Niyeti ortalamaları arasında ileri düzeyde önemli anlamlılık seviyesi ($p<0,001^{***}$) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ($R=0,414$), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R² (Adj. R²=0,228) değerine göre Kolaylaştırma Koşullarının e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Kullanma Niyetine ait varyansı yaklaşık %23 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H5 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

3.3.2.10. Demografik Özelliklerin Kolaylaştırma Koşullarını Yorumlama Seviyesine İlişkin Bulgular

H5 hipotezine bağlı alt hipotezlerde, katılımcıların Kolaylaştırma Koşulları ait yorumlarında kişisel özellikleri açısından farklılıklar oluşturup oluşturmadıkları incelenmiş ve aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

H5.1. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları - E-Fatura&E-Defter Mükellefine Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları” grupları arasında fark vardır.

Tablo 33. H5.1 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Katılımcı Grubu)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olmayan Muhasebe Meslek Mensupları	56	3,5685	-3,489	2,906	0,459 ^{ns}	Ret
E-Fatura&E-Defter Kullanan Mükellefe Sahip Olan Muhasebe Meslek Mensupları	66	3,5909	-5,031	4,692		

^{ns}p>0,05

Tablo 33’te gösterilen sonuçlara göre, Katılımcı gruplarının Kolaylaştırma Koşulları değişkenine ait verilerinde normal dağılıma sahip olmadığı görülebilmektedir. Bundan dolayı H4.1 hipotezinin analizinde Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Katılımcı grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,459 ($p>0,05$) değerinde çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H5.1 hipotezi reddedilmiştir.

H5.2. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Cinsiyet” grupları arasında fark vardır.

Tablo 34. H5.2 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup adı (Cinsiyet)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Kadın	18	3,5648	-1,821	0,189	0,913 ^{ns}	Ret
Erkek	104	3,5833	-6,076	6,448		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 34’te gösterilen sonuçlara göre, Cinsiyet gruplarının Kolaylaştırma Koşulları değişkenine ait verilerinde normal dağılıma sahip olmadığı görülebilmektedir. Bundan dolayı H5.2 hipotezinin analizinde Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Cinsiyet grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda her iki grubunda e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri söylenebilmektedir. Test sonucunda elde edilen anlamlılık değerinin de 0,913 ($p>0,05$) değerinde çıkması, iki grup arasındaki verilerin dağılımında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Bu durumda H5.2 hipotezi reddedilmiştir.

H5.3. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Yaş” grupları arasında fark vardır.

Tablo 35. H5.3 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Yaş)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
30 ve daha az	12	3,2500	-0,721	0,769	0,142 ^{ns}	Ret
31-40	40	3,5750	-4,644	4,314		
41-50	50	3,6833	-1,564	0,656		
51+	20	3,5333	-1,672	-0,789		
Toplam	122	3,5806	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 35’te gösterilen bilgilere göre, Yaş gruplarına ait Kolaylaştırma Koşulları verilerinden 31-40 seçeneğinin normal dağılım sergilemediği görülebilmektedir. Bundan dolayı H5.3 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi kullanılması tercih edilmiştir. Yaş grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,142 (p>0,05) değerinde çıkmasından dolayı Kolaylaştırma Koşulları konusunda Yaş gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H5.3 hipotezi reddedilmiş olur.

H5.4. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Eğitim Durumu” grupları arasında fark vardır.

Tablo 36. H5.4 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Eğitim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
Lise ve daha az	15	3,8095	-0,603	0,441	0,220 ^{ns}	Ret
Önlisans	10	3,7000	-2,456	1,801		
Lisans	93	3,5609	-5,932	6,048		
Lisansüstü	4	3,1667	1,352	0,573		
Toplam	122	3,5806	-	-		

^{ns}p>0,05

Tablo 36’da gösterilen verilerde, Önlisans ve Lisans seçeneklerinin Kolaylaştırma Koşulları değişkeni hakkındaki verilerinin normal dağılım göstermedikleri ifade edilebilmektedir. Bu durumdan dolayı H5.4 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Eğitim Durumu grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,220

($p>0,05$) değerinde çıkmasından dolayı Kolaylaştırma Koşulları konusunda Eğitim Durumu gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H5.4 hipotezi reddedilmiş olur.

H5.5. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Mesleki Deneyim” grupları arasında fark vardır.

Tablo 37. H5.5 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Deneyim)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
5 yıl ve daha az	10	3,4833	-1,539	1,397	0,191 ^{ns}	Ret
5-10 yıl arası	11	3,2424	-2,389	2,617		
11-15 yıl arası	27	3,5123	-4,277	5,134		
16-20 yıl arası	31	3,8065	-2,086	1,638		
21 yıl ve üstü	43	3,5698	-2,022	-0,535		
Toplam	122	3,5806	-	-		

^{ns} $p>0,05$

Tablo 37’de gösterilen sonuçlara göre, Mesleki Deneyim seçeneklerinden 5-10, 11-15, 16-20 ve 21+ seçeneklerinin Kolaylaştırma Koşulları değişkenine ait olan verilerinin normal dağılım sergilemedikleri görülebilmektedir. Bundan dolayı H5.5 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Mesleki Deneyim grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,191 ($p>0,05$) değerinin üzerinde çıkmasından dolayı Kolaylaştırma Koşulları konusunda Mesleki Deneyim gruplarının görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H5.5 hipotezi reddedilmiş olur.

H5.6. Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemleri hakkındaki kolaylaştırma koşulları tutumlarında “Aylık Fatura Trafığı” grupları arasında fark vardır.

Tablo 38. H5.6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

Grup Adı (Fatura Adedi)	N	Ortalama	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	Sonuç
5-10	5	3,4667	-2,095	1,882	0,024*	Kabul
11-50	9	3,3889	-0,594	-0,047		
51-250	9	3,0185	-2,524	2,939		
251-500	15	3,8222	-1,888	-0,030		
501+	28	3,7381	-4,499	5,642		
Toplam	66	3,5909	-	-		

* $p<0,05$

Tablo 38'in verilerine baktığımızda, Aylık Fatura Trafiği seçeneklerinden 5-10, 51-250 ve 501+ seçeneklerinin Kolaylaştırma Koşulları değişkenine ait verilerinin normal dağılım göstermediği ifade edilebilmektedir. Bu durumdan dolayı H5.6 hipotezinin analizinde Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Aylık Fatura Trafiği grupları ile Kolaylaştırma Koşulları ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda grupların, e-belge sistemleri hakkında belirttikleri görüşlerinde kısmen katılıyorum görüşünü destekledikleri sonucu çıkmaktadır. Kruskal Wallis H testinin sonucu da 0,024 ($p < 0,05$) değerinde çıkmasından dolayı Kolaylaştırma Koşulları konusunda Eğitim Durumu gruplarından en az iki adet grubun görüşleri arasında anlamlı farklılıklarının bulunduğu tespit edilmiştir. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın bulunduğu Tablo 39'da gösterilmektedir.

Tablo 39. H5.6 Hipotezi İkili Karşılaştırmalar Tablosu

Seçenekler	p
51-250 / 1-10	1,000
51-250 / 11-50	1,000
51-250 / 251-500	0,042*
51-250 / 501+	0,075
1-10 / 11-50	1,000
1-10 / 251-500	1,000
1-10 / 501+	1,000
11-50 / 251-500	1,000
11-50 / 501+	1,000
251-500 / 501+	1,000

* $p < 0.05$

Tablo 39'da gösterilen karşılaştırma sonuçlarına göre, 51-250 ile 251-500 seçeneklerine ait verilerde anlamlı bir farklılık ($p < 0,05$) bulunmaktadır. Diğer karşılaştırma seçeneklerinde ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu duruma göre H5.6 hipotezi kabul edilmiş olur.

3.3.2.11. Davranışsal Tutumların E-Belge Kullanımına Ait Kullanma Niyeti İlişkilerine Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında, muhasebe meslek mensuplarının “Kolaylaştırma Koşulları” ile “Kullanma Niyeti” değerlerinde bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu aşama da ilk olarak Normallik Testi ve devamında Korelasyon Testi

ile Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo 40'ta gösterilmiştir.

H6. Karabük ilindeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemine ilişkin davranışsal tutumları, kullanma niyeti üzerine pozitif etkiye sahiptir.

Tablo 40. H6 Hipotezine İlişkin Sonuçlar

	Ortalamalar	Çarpıklık(Z)	Basıklık(Z)	p	R	Adj. R ²	Sonuç
Davranışsal Tutum	3,2508	-2,224	2,106	0,000***	0,378	0,145	Kabul
Kullanma Niyeti	3,7689	-2,534	0,726				

***p<0.001

Tablo 40'ta gösterilen normallik sonuçlarına göre, Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyeti değişkenlerine ait verilerin normal dağılım sergilemedikleri görülmektedir. Bu durumda H6 hipotezinin analizinde Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır. Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyeti ortalamaları arasında ileri düzeyde önemli anlamlılık seviyesi ($p<0,001$ ***) olduğunu söyleyebiliriz. İki değişken arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ($R=0,378$), pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilebilmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda elde edilen düzeltilmiş R² (Adj. R²=0,145) değerine göre Davranışsal Tutumun e-belge sistemlerinin kullanımına yönelik Kullanma Niyetine ait varyansı yaklaşık %15 seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında H6 hipotezinin kabul edildiği söylenebilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Muhasebe meslek mensuplarının kullandıkları teknolojilerin benimsenme durumunun incelenmesi amacıyla oluşturulmuş olan bu çalışma, Venkatesh ve diğerleri (2003) tarafından oluşturulmuş olan Birleştirilmiş Teknoloji Kullanımı Kabullenme Teorisi(BTKKT) referans alınarak tasarlanmıştır. Bu şekilde katılımcıların, Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Kolaylaştırma Koşulları ve Sosyal Etki derecelerinin, Davranışsal Tutum ve Kullanma Niyeti derecelerini ne denli etkiledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Schaupp ve diğerleri (2010) tarafından e-beyanname üzerine yapılan bir çalışma ile BTKKT modeline ekledikleri Güven Beklentileri ve Risk Algısı başlıkları da, bu çalışma da Güven Beklentileri başlığı altında birleştirilerek, Davranışsal Tutum ve Kullanım Niyetini ne derecede etkiledikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmış olup, çalışmanın ana kümesini Karabük İli'nde görev yapan 170 Muhasebe Meslek Mensubu oluşturmaktadır. Veri toplama kısmında veri toplama aracı çalışması düzenlenmiş olup, araştırma ana kümesini oluşturan muhasebe meslek mensuplarından %71,2 oranında geçerli geri dönüş sağlanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan sonuçlara göre, e-fatura ve e-defter sistemlerinin kullanım oranının %50 seviyesinin üzerine çıktığı görülmüştür. Maliye Bakanlığı tarafından uygulanan yasal düzenlemeler aracılığı ile bu oranın önemli derecede arttığı ve önümüzdeki yıllarda yapılması planlanan yeni düzenlemeler ile daha da artacağı söylenebilmektedir.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Performans Beklentilerinin, Davranışsal Tutumları ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Performans Beklentilerinin e-belge sistemlerine yönelik Davranışsal Tutumlarına ait varyans üzerinde açıklayıcılık özelliği olduğu görülmüştür. Bunun yanında, Performans Beklentilerine ait değerlerde, katılımcı grupları arasında anlamlı farklılıkların bulunduğu, cinsiyet, eğitim durumu, yaş,

mesleki deneyim ve aylık fatura trafiği grupları arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Çaba Beklentilerinin, Davranışsal Tutumları ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Çaba Beklentilerinin e-belge sistemlerine yönelik Davranışsal Tutumlarına ait varyans üzerinde açıklayıcılık özelliği tespit edilmiştir. Bununla beraber, Çaba Beklentilerine ait değerlerde, katılımcı grupları, cinsiyet, eğitim durumu, yaş, mesleki deneyim ve aylık fatura trafiği grupları arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığı görülmüştür.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Sosyal Etkilerinin, Davranışsal Tutumları ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Sosyal Etkilerinin, e-belge sistemlerine yönelik Davranışsal Tutumlarına ait varyans üzerinde açıklayıcılık özelliği tespit edilmiştir. Bunun yanında, Sosyal Etkilerine ait değerlerde katılımcı grupları, cinsiyet, eğitim durumu, yaş, mesleki deneyim ve aylık fatura trafiği grupları arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığı görülmüştür.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Güven Beklentilerinin, Davranışsal Tutumları ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Güven Beklentilerinin, e-belge sistemlerine yönelik Davranışsal Tutumlarına ait varyans üzerinde açıklayıcılık etkisi görülmüştür. Bunun yanında, Güven Beklentilerine ait değerlerde katılımcı grupları, cinsiyet, eğitim durumu, yaş, mesleki deneyim ve aylık fatura trafiği grupları arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Kolaylaştırma Koşullarının, Kullanma Niyetleri ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Kolaylaştırma Koşullarının, e-belge sistemlerine yönelik Kullanma Niyetlerine ait varyans üzerinde açıklayıcılık etkisi görülmüştür. Bununla beraber, Kolaylaştırma Koşullarına ait değerlerde aylık fatura trafiği grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcı grubu, cinsiyet, eğitim durumu, yaş ve mesleki deneyim grupları arasında ise anlamlı farklılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir.

Muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine ilişkin Davranışsal Tutumlarının, Kullanma Niyetleri ile anlamlı pozitif bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Davranışsal Tutumların, e-belge sistemlerine yönerlik Kullanma Niyetlerine ait varyans üzerinde açıklayıcılık etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Sosyal etki ve Güven Beklentileri başlıkları ile Davranışsal Tutum arasında anlamlı pozitif ilişkilerin bulunduğu, ayrıca ilgili başlıkların Davranışsal Tutuma ait varyansın yaklaşık %16 oranında açıkladığı, Kolaylaştırma Koşulları ve Davranışsal Tutum başlıkları ile Kullanma Niyeti arasında yine anlamlı pozitif ilişkilerin bulunduğu ve bu başlıkların da Kullanma Niyetine ait varyansın yaklaşık olarak %30'unu açıkladığı ifade edilebilir.

Katılımcıların doldurdıkları veri toplama aracı sonuçlarının ortalamalarına bakıldığında genel olarak Kararsız ve Katılıyorum derecelerinin ortalarında kaldıkları görülmektedir. Bu durum sistemin kabullenme seviyesinin orta derecelerde kaldığını göstermektedir. Ayrıca katılımcılar ile yapılan görüşmelerde bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinde kurulan e-belge sistemlerinin kullanımına geçiş konusunda yasal zorunluluktan başlandığı, isteğe bağlı geçişlerin artırılabilmesi için daha fazla teşvik verilmesinin gerektiğini ve sistemlerin ilk kurulum maliyetlerinin çok yüksek olduğu ve bunun makul bir düzeye çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ek olarak bilgi güvenliği konusunda da şüpheleri bulunan katılımcıların bu konuda da yeterli garanti ve teknik desteğin sağlanması durumunda kullanım oranının pozitif etkileneceği ifade edilmiştir.

Maliye Bakanlığı e-belge sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması konusunda her geçen yıl adımlar atmaktadır. Örneğin e-fatura ve e-defter sistemine geçişi zorunlu kılan yıllık 25 milyon TL ciro oranı 2016 yılı başında 10 milyon TL seviyesine düşülmüş ve kullanıcı sayısı ciddi oranda arttırılmıştır. Önümüzdeki süreç içerisinde bu oranın 5 milyon TL seviyesine düşürüleceği de belirtilmektedir. Bu şekilde e-belge sistemlerinin kullanım oranında yine önemli bir artış gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bu araştırma Karabük İli'ndeki muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerini benimseme durumlarını ölçmek için yapılmıştır. Benzer şekilde, özellikle son yıllarda yayılım gösteren e-fatura, e-defter ve e arşiv sistemlerini şu anda

kullanmakta olan kurum yöneticilerinin de ilgili sistemler hakkında düşüncelerini ölçmek amacıyla çalışma güncellenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, V., & Öksüz, Ö. (2013). Finansal Bilgilerin Elektronik Ortamda Paylaşımı ve E-Defter Uygulamaları. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(8), 62-89.
- Aranda-Mena, G. (2003). *E-Business Adoption in Construction: International Review on Impediments*. Australia: Chief Executive Officer.
- Arslan, M., & Biniş, M. (2016). Türk Vergi Sisteminde Tebligat ve Elektronik Tebligat. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 300-317.
- Aslan, M. (2014). Vergilendirmede Elektronik Belgelerin Hukuki Geçerliliklerinin Değerlendirilmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 21-58.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2011). Küresel Bilgi Teknolojilerinin Değerler Üzerine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 1-20.
- Ay, H., Alpaslan, M., & Kaya, E. (2016). *Vergi Uygulamalarında E-Tebligat ve E-Haciz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aydın, C. (2005). Bilgi Teknolojilerinin Belge Yönetimine Etkisi ve Elektronik Belge Yönetimi. *Bilgi Dünyası*, 6(1), 89-97.
- Bakmaz, Z. (2007). Son Düzenlemeler Işığında Tüm Yönleriyle E-Beyanname Uygulaması. *Mali Çözüm Dergisi*(83), 199-210.
- Behan, K., & Holmes, D. (1990). *Understanding Information Technology*. New York: Printice Hall.
- Bekci, İ., & Ömürbek, V. (2007). Bilgi Teknolojilerinin Muhasebe Bilgi Sistemi Uygulamalarına Etkisi ve Konya Gıda Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası*, 56(2), 95-120.
- Belfo, F., & Trigo, A. (2013). Accounting Information Systems: Tradition and Future Directions. *Procedia Technology*, 9, 536-546.
- Bensghir, T. K. (1996). *Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayını.
- Björk, B. C. (2003). Electronic Document Management in Construction: Research Issues and Results. *ITcon*, 8, 105-117.

- Burtylev, I. N., Mokhun, K. V., Bodnya, Y. V., & Yukhnevich, D. N. (2013). Development of Electronic Document System: Advantage and Efficiency. *Science and Technology*(Special Issue), 1-9.
- Cemalcılar, Ö. (2006). Muhasebede Kayıt Belgeleri ve Defterler. F. Sürmeli içinde, *Genel Muhasebe* (s. 79-96). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cenikli, E., & Şahin, D. (2013). Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), 37-52.
- Combe, C. (2006). *Introduction To E-Business Management And Strategy*. Burlington,: Oxford: Elsevier.
- Cramer, D., & Howitt, D. (2004). *The SAGE Dictionary of Statistics*. Wiltshire: Cromwell Press Ltd.
- Çağıl, G., & Ergün, K. (2008). Geleneksel İşletme Anlayışından E-İşletme Anlayışına Geçişte Yaşanan Problemler. *Akademik Bilişim 2008* (s. 545-553). Çanakkale: İnternet Teknolojileri Derneği.
- Çetin, G. (2010). Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Vergilmede Kayıt Düzeni ve Denetim Uygulamalarına Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 79-86.
- Çiftçi, Y. (2003). Elektronik Bilgi İşlem(EBİ) Teknolojisindeki Gelişmeler ve Muhasebe Denetimi. *Mali Çözüm Dergisi*(62), 25-62.
- Damanpour, F. (2001). E-business E-commerce Evolution: Perspective and Strategy. *Managerial Finance*, 27(7), 16-33.
- Demir, B. (2005). Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Güvenliği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(26), 147-156.
- Demirbaş, T., Gerçek, A., Giray, F., Yüce, M., & Oğuzlar, A. (2012). Mükelleflerin E-Vergileme Sistemini Benimsemelerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bursa Araştırması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 59-84.
- Demircioğlu, M. (2008). *Yargıtay Kararları Işığında Sorularla 4857 Sayılı İş Yasası*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Demirhan, D. (2002). İşletmelerde Stratejik Bilgi Sistemleri Yönetimi ve Rekabet Üstünlüğü Elde Edilmesindeki Rolü. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(2), 117-124.
- Demirkaya, H. (2007). İnsan Kaynakları Yönetiminin Dönüşümünde Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *İktisat İşletme ve Finans*, 22(261), 62-77.
- Denizci, M. Ö. (2009). Bilişim Toplumu Bağlamında İnternet Olgusu ve Sosyopsikolojik Etkileri. *Marmara İletişim Dergisi*(15), 47-64.

- Dinç, E., & Karakaya, A. (2004). Muhasebe Meslek Elemanlarının Genel Özelliklerinin E-Muhasebe Uygulamaları Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Örneği. *Karaman İİBF Dergisi*, 4(1), 119-134.
- Dinç, E., & Varıcı, İ. (2008). E-İşletme Olgusunun Muhasebe İlke ve Uygulamaları Üzerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 191-211.
- Doğan, U. (2012). 100 Soruda E-Defter. *Vergi Sorunları Dergisi Eki*(280), 1-73.
- Doğan, U. (2013). *550 Soruda E-Fatura E-Defter*. Seçkin Yayıncılık.
- Düşükcan, M., & Kaya, E. (2003). İşletmelerde Bilgi Teknolojilerinin Kullanılma Yerleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 3, 33-37.
- Düzenli, Ü. N. (2006). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi. *Arşiv Yönetimi: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Örneği*. Ankara.
- Ermış, K. (2006). Sayısal İmza ve Elektronik Belge Yönetimi. *Bilgi Dünyası*, 7(1), 121-146.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *E-Defter Hakkında*. 04 21, 2016 tarihinde E-Defter Sitesi: <http://www.edeften.gov.tr/edeftenhakkında.html> adresinden alındı
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *E-Defter Mevzuat ve Teknik Mimari*. 04 22, 2016 tarihinde E-Defter Sitesi: <http://www.edeften.gov.tr/edeftenmevzuat.html> adresinden alındı
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *E-Fatura Hakkında*. Temmuz 10, 2015 tarihinde E-Fatura Sitesi: <http://www.efatura.gov.tr/efaturahakkında.html> adresinden alındı
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *E-Fatura Mevzuat ve Teknik Mimari*. 04 21, 2016 tarihinde E-Fatura Sitesi: <http://www.efatura.gov.tr/efaturamevzuat.html> adresinden alındı
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *E-Tebliğat Hakkında*. 05 07, 2016 tarihinde Gelir İdaresi Başkanlığı Web Sitesi: <http://www.gib.gov.tr/e-Tebliğat> adresinden alındı
- Güney, S., & Özyiğit, H. (2015). Muhasebedeki Verilerin Yönetimde Kullanılması Ve Elektronik Muhasebe Verilerinin Yönetim Kararlarına Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 279-297.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İraz, R. (2005). İşletmelerde Bilgi Yönetiminin Yenilik ve Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 243-258.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Öz Baran Ofset.

- Kandur, H. (2005). *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (v1.0)*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kandur, H. (2011). Türkiye’de Kamu Kurumlarında Elektronik Belge Yönetimi: Mevcut Durum Analizi ve Farkındalığın Artırılması Çalışmaları. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 12(1), 2-12.
- Karadeniz, S. (2012). Elektronik Defter ve Fatura Uygulaması. *Vergi Dünyası Dergisi*(366), 4-8.
- Koltan, Ş. (2007). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Elektronik İşletme Uygulamaları: Bartın Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 95-108.
- Kuan, M. T. (2002). *ABD Patent No. US20020091597 A1*.
- Kumkale, R. (2013). *Bütün Yönleri İle E-Fatura & E-Defter*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kurulgan, M. (2005). Bilgi Toplumunun Kütüphaneler Üzerine Etkisi. *ÜNAK’05: Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlanması* (s. 162-180). İstanbul: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği.
- Külcü, Ö. (2010). Belge Yönetiminde Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi Uygulamaları. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 290-331.
- Lai, J.-Y., & Yang, C.-C. (2008). Effects of Employees’ Perceived Dependability on Success of Enterprise Applications in E-Business. *Industrial Marketing Management*(38), 263-274.
- Lal, K. (2002). E-Business and Manufacturing Sector: A Study of Small and Medium-Sized Enterprises in India. *Research Policy*(31), 1199-1211.
- Laudon, K. J., & Laudon, J. P. (2009). *Essentials Of Management Information Systems. 8th Edition*. New Jersey: Printice Hall.
- Lazol, İ. (2013). *Genel Muhasebe*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Lee, H. Y., & Wang, N. J. (2013). The Implementation Of Integrating E-Procurement, E-Contracting and E-Invoice Platforms For The B2B E-Marketplace Web-Based System. *International Journal of Engineering Research*, 2(4), 300-309.
- Maher, W. J. (1992). *The Management of College And University Archives*. Maryland and London: The Society of American Archivist and The Scarecrow Pres. Inc.
- Maliye Bakanlığı. (2004, 09 30). Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Sıra No. 340. Ankara
- Maliye Bakanlığı. (2010, Mart 05). Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Sıra No: 397. Ankara.

- Maliye Bakanlığı. (2013, Aralık 30). Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Sıra No: 433. Ankara.
- Maliye Bakanlığı. (2015, 06 20). Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Sıra No. 454. Ankara
- Maliye Bakanlığı. (2015, 08 27). Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği: Sıra No. 456. Ankara.
- Maliye Bakanlığı ve Gümrük Ticaret Bakanlığı. (2011, 12 13). Elektronik Defter Genel Tebliği: Sıra No 1. Ankara.
- March, T. S., & Gerald, F. S. (1995). Design and Natural Science Research on Information Technology. *Decision Support Systems*(15), 251-266.
- Matlay, H., & Martin, L. M. (2009). Collaborative and Competitive Strategies in Virtual Teams of A Entrepreneurs: A Pan-European Perspective. *Australasian Journal of Information Systems*, 16(1), 99-116.
- Moloi, J., & Mutula, S. (2007). E-Records Management In An E-Government Setting In Bostwana. *Information Development*, 23(4), 290-306.
- Naralan, A. (1998). Erzurum Ticari İşletmelerinde Bilgisayar Kullanım Düzeyi. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1-2), 379-391.
- O'Brien, J., & Marakas, G. (2010). *Management Information Systems. 10th Edition*. Boston: McGraw-Hill Education.
- Odabaş, H. (2009). Bilgi Kaynaklarının İşletiminde Elektronik Döküman Yönetimi ve Elektronik Belge Yönetimi Sistemlerinin Rolü. *Akademik Bilişim 09* (s. 411-421). Şanlıurfa: Akademik Bilişim Konferansı.
- Oktal, Ö. (2013). Kullanıcıların Bilgi Sistemini Kabulünü Etkileyen Faktörlerin UTAUT Perspektifinden İncelenmesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 153-170.
- Öz, E., & Bozdoğan, D. (2012). Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 67-92.
- Özbay, S., & Akyazı, S. (2003). *Elektronik Ticaret*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özdemir, A. R., & Ayvalı, H. (2007). Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler. *Maliye Dergisi*(153), 51-73.
- Özdemirci, F. (1999). Arşivlerimizin Kurumsal Yapılanma Gereksinimleri. *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü, Yarını: Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyumu* (s. 366-383). Ankara: Türk Kütüphanecileri Derneği.

- Özen, Ü., & Bingöl, M. (2007). İşletmelerde Bilişim Teknolojileri ve Yenilikçilik: Erzurum, Erzincan ve Bayburt'taki KOBİ'lerde Bir Araştırma. *Atatürk Ünniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 399-417.
- Özgen, F. B. (2007). Kamu Hizmet Arzında Verimlilik Açısından E-Vergilendirme Uygulamaları (Türkiye'de E-Beyanname Sistemi Üzerine Bir İnceleme). 6. *Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi* (s. 1363-1377). İstanbul: Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Pettinen, E. (2008). *Electronic Invoicing Initiatives In Finland And In The European Union - Taking The Steps Towards The Real-Time Economy*. Helsinki: Helsinki School of Economics.
- Ralph, H. S. (1995). Elektronik Document Management: Challenges and Opportunities For Information System Managers. *MIS Quarterly*, 19(1), 29-49.
- Romney, M. B., Steinbart, P. J., Mula, J. M., McNamara, R., & Tonkin, T. (2013). *Accounting Information Systems*. Australia: Pearson Education.
- Ruikar, K., & Anumba, C. J. (2008). Fundamentals of E-Business. K. Ruikar, & C. J. Anumba içinde, *E-Business in Construction* (s. 6-22). Singapore: Blackwell Publishing.
- Ruxton, G. D. (2006). The Unequal Variance T Test Underused Alternative to Student's T Test and Mann Whitney U Test. *Behavioral Ecology*, 17(4), 688-690.
- Safwat, C., Adel, H., George, M., & Sobhy, S. (2012). The Effect of Technology on Human Behavior. Egypt: A Case Study on BBC Secondary School and The British University.
- Schaupp, L. C., Carter, L., & McBride, M. E. (2010). E-File Adoption: A Study of U.S. Taxpayers' Intentions. *Computers in Human Behavior*, 26, 636-644.
- Sevim, A. (2003). Dijital Girişimler. M. Şahin içinde, *Yönetim Bilgi Sistemi* (s. 59-87). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sevim, A. (2003). İşletme Bilgi Sistemleri. M. Şahin içinde, *Yönetim Bilgi Sistemleri* (s. 21-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sevim, A., & Gül, M. (2012). Elektronik İşletmelerde (E-İşletmelerde) Satın Alma İşlemleri ve İç Kontrol İlişkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(2), 91-118.
- Simkin, M. G., Rose, J. M., & Norman, C. S. (2012). *Core Concepts of Accounting Information Systems: 12th Edition*. Jefferson City: John Wiley & Sons, Inc.
- Sims, R. R., & Mea, W. J. (2002). Change Management Methods in A Existing World of Business to Business Commerce. R. R. Sims içinde, *Changing the Way We Manage Change* (s. 147-170). London: Quorum Books.

- Sürmen, Y. (2015). *Muhasebe - I*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Tahirov, A. (2009). Bilgisayar Destekli Bilgi Sistemleri. *Journal of Qafqaz University*(27), 123-133.
- Tekin, M., Zerenler, M., & Bilge, A. (2005). Bilişim Teknolojileri Kullanımının İşletme Performansına Etkileri: Lojistik Sektöründe Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 4(8), 115-129.
- Tokaç, A. (2006). *Muhasebe Organizasyonu ve Denetimi*. İstanbul: Tunca Kitabevi.
- Tonta, Y. (1999). Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4), 363-375.
- Turan, A. H. (2009). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde(KOBİ) Bilişim Teknolojileri(BT), Örgütsel Rekabetçi Stratejileri ve Başarım İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 105-122.
- Turan, A. H. (2011). İnternet Alışverişi Tüketici Davranışını Belirleyen Etmenler: Planlı Davranış Teorisi ile Ampirik Bir Test. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 128-143.
- Turan, A. H., & Özgen, F. B. (2009). Türkiye'de E-Beyanname Sisteminin Benimsenmesi: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli İle Ampirik Bir Çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 134-147.
- (2011). *Türk Ticaret Kanunu*. Ankara.
- Uğur, N. G., & Türkmen, M. (2014). Tüketicilerin Mobil Uygulamaları Kabulüne Yönelik Bir Model Önerisi. *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildileri Kitabı*, (s. 567-583). Antalya.
- Uyar, S. (2006). Bilgi Teknolojisindeki Gelişmelerin Muhasebe Mesleğine Etkileri. N. Kargı içinde, *Bilgi Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User Acceptance of Information Technology: Toward A Unified View. *MIS Quarterly*, 27(3), 425-478.
- (1961). *Vergi Usul Kanunu*. Ankara.
- Voutilamen, V., & Pento, T. (2003). Electronic Invoice Processing As A Tool For Cost Reduction. *Frontiers Of E-Business Research*, 215-229.
- Wright, P. M., Kacmar, K. M., McMahan, G. C., & Jansen, K. (1997). Impact of Information Technology on Employee Attitudes: A Longitudinal Field Study. *Center for Advanced Human Resource Studies*, 97(11), 1-24.
- Yalçın, N. (2006). İnterneti Doğru Kullanıyor Muyuz? İnternet Bağımlısı Mıyız? Çocuklarımız Ve Gençlerimiz Risk Altında Mı? *Akademik Bilişim 2006* (s. 1-4). Denizli: Akademik Bilişim Konferansları.

- Yanık, R., & Karadaş, A. (2013). E-Eaturanın Türkiye Muhasebe Standartları Uyum Sürecine Uygun Düzenlenmesine İlişkin Bir Öneri. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(57), 133-141.
- Yardımcıoğlu, M., & Özer, Ö. (2011). Genişletilebilir İşletme Programlama Dili(XBLR). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 79-106.
- Yıldırım, A. (2013). Ülkemizde Elektronik Fatura. *Vergi Dünyası Dergisi*(386), 115-150.
- Yıldırım, M., & Bayraktar, C. (2014). İşletmelerde Otomasyon ve Barkod Sistemleri ve Muhasebe Süreçlerine Etkisi. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(1), 38-48.

EK 1 – VERİ TOPLAMA ARACI

Sayın Katılımcı,

Bu veri toplama aracı, Karabük Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan “Muhasebecilerin E-Belge Sistemleri Üzerine Davranışsal Tutumları Ve Kullanma Niyetlerinin İncelenmesi: Karabük İli Örneği” isimli yüksek lisans tezi kapsamında, bağımlı değişken olan muhasebe uzmanlarının e-belge (e-fatura, e-defter, e-arşiv, e-beyanname, e-tebligat) sistemlerine yönelik davranışsal tutumlarını ve kullanım niyetlerini ölçmek için hazırlanmıştır. Veri toplama aracı soruları tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacak olup, bilgileriniz 3. şahıs ya da işletmelerle kesinlikle paylaşılmayacaktır. Katılımınız için şimdiden teşekkürler.

Doç. Dr. Murat YILDIRIM

KBÜ İşletme ABD Öğretim Üyesi

Cihan BAYRAKTAR

KBÜ SBE İşletme YL Öğrencisi

Yaşınız:	☐ 30 ve daha az	☐ 31-40	☐ 41-50	☐ 51 ve üstü	
Cinsiyetiniz:	☐ Kadın	☐ Erkek			
Eğitim Durumunuz:	☐ Lise ve daha az	☐ Önlisans	☐ Lisans	☐ Lisansüstü	
Mesleki Deneyiminiz:	☐ 5 ve daha az	☐ 6-10 yıl	☐ 11-15 yıl	☐ 16-20 yıl	☐ 21 ve üstü
Aylık Fatura Trafiğiniz (Adet):	☐ 01 - 10	☐ 11 - 50	☐ 51 - 250	☐ 250 - 500	☐ 500 ve üstü
Aşağıdaki elektronik belge türlerinden hangisini/hangilerini kullanıyorsunuz.					
☐ E – Fatura	☐ E – Defter	☐ E – Arşiv	☐ E – Beyanname	☐ E – Tebligat	
Aşağıdaki soruları 1-5 arası puanla derecelendiriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Performans Beklentileri					
PB1. E-Belge sistemleri işlem maliyetini düşürüyor.	1	2	3	4	5
PB2. E-Belge sistemlerinin avantajları, dezavantajlarından fazladır.	1	2	3	4	5
PB3. E-Belge sistemlerini kullanmak iş performansını artırıyor.	1	2	3	4	5
PB4. E-Belge kullanımı hata ihtimalini ciddi anlamda düşürüyor.	1	2	3	4	5
PB5. E-Belge sistemleri müşteri ilişkilerini olumlu yönde geliştirmiştir.	1	2	3	4	5
PB6. E-Belge sistemleri kullanımının muhasebe bilgi sistemine olumlu katkıları olmuştur.	1	2	3	4	5
Çaba Beklentileri					
ÇB1. E-Belge sistemlerinin öğrenilmesi kolaydır.	1	2	3	4	5
ÇB2. E-Belge sistemleri basit ve anlaşılırdır.	1	2	3	4	5

ÇB3. E-Belge sistemlerinin kullanımı kolaydır.	1	2	3	4	5
ÇB4. E-Belge sistemlerine ilişkin talimatlar basit ve anlaşılırdır.	1	2	3	4	5
ÇB5. E-Belge sistemleri kullanılan diğer otomasyon ve yazılımlarla uyumludur.	1	2	3	4	5
Kolaylaştırma Koşulları					
KK1. E-Belge sistemlerinin kullanımı hakkında GİB tarafından yapılan bilgilendirme yeterlidir.	1	2	3	4	5
KK2. İşletmemiz e-belge sistemlerinin kullanımı konusunda yeterli beceriye sahiptir.	1	2	3	4	5
KK3. E-Belge sistemlerinde yaşanan sorunlar hakkında GİB tarafından yeterli teknik destek sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
KK4. E-Belge sistemleri mevzuat ile uyumludur.	1	2	3	4	5
KK5. E-Belge sistemlerinin geliştirilmesi konusunda devlet gereken özeni göstermektedir.	1	2	3	4	5
KK6. İşletmemiz e-belge sistemlerinin kullanımı konusunda yeterli derecede ekonomik araçlara sahiptir.	1	2	3	4	5
Sosyal Etki					
SE1. E-Belge kullanımının tüm mükelleflere yayılması için teşvik programları uygulanmalıdır.	1	2	3	4	5
SE2. Rekabet baskısı e-belge sistemlerinin kullanımını artırmaktadır.	1	2	3	4	5
SE3. Bizim için önemli olan işletmelerin, e-belge sistemlerini kullanması bizim de sistemi kullanmaya başlamamızda etkili olmuştur.	1	2	3	4	5
SE4. İşletme yönetimi genel anlamda e-belge sistemlerinin kullanımını desteklemiştir.	1	2	3	4	5
Güven Beklentileri					
GB1. E-Belge sistemlerinde kayıtlı olan kişisel bilgilerin güvenliği sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
GB2. E-Belge sistemlerinde çıkabilecek sorunlar karşısında işletme hakları korunmaktadır.	1	2	3	4	5
GB3. E-Belge sistemlerinin kullanımı yolsuzluk ve suiistimalleri engellemektedir.	1	2	3	4	5
GB4. E-Belge sistemleri sayesinde GİB muhasebe işlemlerini daimi olarak kontrol altında tutabilmektedir.	1	2	3	4	5
GB5. GİB, E-Belge sistemleri kullanımı için yeterli güveni sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
GB6. E-Belge sistemlerinde sürekli teknik problemler yaşanmaktadır.	1	2	3	4	5
GB7. E-Belge sistemlerinde düzeltilmeyecek hata yapma ihtimali iş performansını olumsuz etkiliyor.	1	2	3	4	5
GB8. E-Belge sistemlerin de kayıtlı bilgilerin silinebilmesi ihtimali iş performansını olumsuz etkiliyor.	1	2	3	4	5
Davranışsal Tutum					
DT1. E-Belge sistemlerini zorunlu olmayan durumlarda dahi kullanmak daha avantajlıdır.	1	2	3	4	5
DT2. E-Belge sistemlerinin kullanımı sıkıcıdır.	1	2	3	4	5
DT3. E-Belge sistemleri sadece zaruri hallerde kullanılmalıdır.	1	2	3	4	5
DT4. Zorunlu olmasa dahi tüm işlemlerde e-belge sistemleri kullanılmalıdır.	1	2	3	4	5
DT5. E-Belge sistemlerini kullanmayı yararlı buluyorum.	1	2	3	4	5
Kullanma Niyeti					
KN1. E-Belge sistemlerinin kullanımına geçilmesi yerinde bir karar olmuştur.	1	2	3	4	5
KN2. E-Belge sistemlerinin uygulanması şu ana kadar ki süreçte başarıya ulaşmıştır.	1	2	3	4	5

KN3. E-Belge sistemleri ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmekteyim.	1	2	3	4	5
KN4. Gelecekte e-belge sistemlerinin kapsamı daha da artırılmalıdır.	1	2	3	4	5
KN5. E-Belge sistemleri genel olarak memnuniyet vericidir.	1	2	3	4	5

ÖZET

İşletmelerin muhasebe süreçlerinin geliştirilerek daha iyi seviyelere getirilebilmesi amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından e-belge sistemi uygulamaya konulmuştur. Muhasebe süreçlerinin ve denetimlerinin daha hızlı ve kolay gerçekleştirilebilmesi amacıyla, Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılmış olan yasal düzenlemeler aracılığı ile uygulanmaya başlanmıştır. E-belge sistemlerinin kullanımı ile mükelleflerin işlemlerinde tasarruf sağlanması ve usulsüz işlemlerin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Maliye Bakanlığı tarafından uygulanan yasal zorunluluklardan ve muhasebe süreçlerindeki yoğun kullanımlarından dolayı e-belge sistemlerinden, e-fatura, e-defter, e-arşiv, e-beyanname ve e-tebligat sistemleri araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çalışma, konunun muhatapları olan muhasebe meslek mensupları arasında e-belge sistemlerini oluşturan teknolojinin benimsenme seviyelerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada muhasebe meslek mensuplarından veri toplama yöntemi olarak Birleştirilmiş Teknoloji Kullanım ve Kabullenme Teorisi temel alınarak hazırlanmış ve çoklu likert ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS v20.0 analiz programına yüklenerek, ilişkisel tarama modeli doğrultusunda korelasyon ve regresyon analizleri ile beraber frekans analizi, normallik testi, t testi ve varyans analizi uygulanmıştır.

Verilerin analizi sonucunda, araştırmanın değişkenlerinden Performans Beklentileri, Çaba Beklentileri, Sosyal Etki ve Güven Beklentileri değişkenleri ile Davranışsal Tutum değişkeni arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bunun yanında, Kolaylaştırma Koşulları ve Davranışsal Tutum değişkenlerinin Kullanma Niyeti değişkeni ile arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte veri toplama aracından elde edilen demografik özelliklere göre verilerde bir farklılık oluşup oluşmadığı da incelenmiştir. Katılımcı grupları arasında Performans Beklentileri verilerinin dağılımında ve aylık fatura trafiği grupları arasında Kolaylaştırma Koşulları verilerinin dağılımında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Bunların dışında kalan özelliklerin, değişkenler üzerinde anlamlı farklılıkları tespit edilmemiştir.

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak, muhasebe meslek mensuplarının e-belge sistemlerine geçiş konusunda karşılarına çıkan yüksek maliyetlerden ve bilgi güvenliği konusundaki duyulan kaygılardan dolayı, gelişmelere direnç gösterilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu durumda Maliye Bakanlığı tarafından konuya ilişkin güncellemelerin, teşvik ve eğitim programlarının uygulanmasının da önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca işletme yöneticilerinin e-belge sistemlerine karşı tutumlarını öğrenmek adına yapılabilecek çalışmalar ile sistemin geliştirilmesi konusunda daha sağlam adımlar atılabilir.

Arşiv Kayıt Bilgileri

Tezin Adı : Muhasebe Meslek Mensuplarının E-Belge Sistemleri Üzerine Davranışsal Tutumları ve Kullanma Niyetlerinin İncelenmesi: Karabük İli Örneği

Tezin Yazarı : Cihan BAYRAKTAR

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Murat YILDIRIM

Tezin Konumu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 07.11.2016

Tezin Yeri : Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anahtar Sözcükler : Bilgi ve İletişim Teknolojileri, E-İşletme, Muhasebe Bilgi Sistemi, E-Belge, E-Fatura, E-Defter, E-Arşiv, E-Beyanname, E-Tebliğat.

ABSTRACT

The e-document systems have been put into practice by the Ministry of Finance in order to improve the accounting processes of the enterprises to the better levels. It has started to be implemented through the legal regulations issued by the Ministry of Finance in order to make the accounting processes and audits faster and easier. It is aimed to provide saving in the transactions of the taxpayers and to prevent irregular transactions with the use of e-document systems. Due to the legal obligations imposed by the Ministry of Finance and their intensive use in accounting processes; e-document systems of e-billing, e-book, e-archive, e-declaration and e-notification have been included in the research. This study has been conducted to examine the level of adoption of technology that constitutes e-document systems among accounting professionals who deal with this subject.

In a work environment, Unified Theory of Acceptance and Use of Technology, and Likert Scale used as a base to collect data from accounting professionals. The data has been collected and entered SPSS v20.0 analysis program. Relational Scanning Model has been used to implement correlation and regression analysis; frequency analysis, t-test, variance analysis and normality.

As a result of the analysis of the data, a positive significant relation has been observed between the parameters of Performance Expectations, Effort Expectations, Social Impacts and Trust Expectations and Behavioral Attitude variable of the research. Besides, a positive significant relation between the parameters of Facilitation Conditions and Behavioral Attitude and the variable of Intention to Use has been observed. However, according to the demographic characteristics obtained from the questionnaire it has also been examined whether there has been a difference in the data or not. Significant differences have been observed in the distribution of the Performance Expectations data among the participant groups and Facilitation Conditions data of monthly invoice traffic groups. No Significant differences of the characteristics other than these have been determined on the variables.

Results of the research found as: accounting professionals has been resisting to use e-Document due to high costs and information security concerns. In this situation, The Ministry of Finance has an important role to keep the information up to date and, encourage and provide education for the professionals. Also, it is possible to find company managers' attitude towards the e-Document with more detailed research.

ARCHIEVE Registration Information

Title of the Thesis : To Be Investigated of Accountants' Behavioral Attitudes and Using Purposes About E-Documents: Example of Karabük

Writer of the Thesis : Cihan BAYRAKTAR

Advisor of the Thesis : Assoc. Prof. Murat YILDIRIM

Status of the Thesis : Master

Date of the Thesis : 07.11.2016

Field of the Thesis : Business

Place of the Thesis : Karabuk University, Institute of the Social Sciences

Keywords : Information and Communication Technology, E-Business, Accounting Information System, E-Document, E-Invocing, E-Ledger, E-Archieve, E-Declaration, E-Notification.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Kırklareli'nin Demirköy ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimlerini Kırklareli'nde tamamladıktan sonra 2002 yılında Marmara Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde lisans eğitimine başladı. 2006 yılında lisans eğitiminden mezun olduktan sonra, Eylül 2006 ile Eylül 2007 yılları arasında Kırklareli Lüleburgaz Anadolu Teknik Lisesinde, Eylül 2007 ile Şubat 2011 tarihleri arasında Kırklareli Lüleburgaz 8 Kasım İlköğretim Okulunda Bilişim Teknolojileri Öğretmeni olarak görev yaptı. Şubat 2011 tarihinden itibaren Karabük Üniversitesi Eskipazar Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojileri Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir. Hali hazırda Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine devam etmektedir. Bunun yanında Windows Form Uygulamaları, Web Uygulamaları, Veritabanı, Veri Madenciliği, Barkod ve Kare kod otomasyonları ilgi duyduğu araştırma konuları arasında yer almaktadır.